

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZİANTEP

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE BAĞIMSIZ DENETİM BİLİM DALI

**TÜRK VERGİ SİSTEMİ VE
TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN
MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

RAŞİT UÇAN

İstanbul, 2014

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE BAĞIMSIZ DENETİM BİLİM DALI

**TÜRK VERGİ SİSTEMİ VE
TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN
MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Raşit UÇAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şeref DEMİR

İstanbul, 2014

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEKLİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı-soyadı

RAŞİT UÇAN

Numarası

112202550

Anabilim/ Bilim Dalı
(Fakültesi)

İŞLETME ANABİLİM DALI

Sınavın

Tarihi

15/11/2014

Süresi

90 DAKİKA

Yeri

HKÜ İSTANBUL SEM

Karar

Oybirliği

×

Oyçokluğu

Kabul

×

Düzeltilme

Red

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca

Yapılan Tez Savunma Sınavı Jürimiz tarafından gerçekleştirilmiş ve adayın durumu bu tutanakla tespit edilmiştir.

15/11/2014

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Şeref DEMİR

Üye

Doç. Dr. Haluk TANRIVERDİ

Haluk Tanriverdi

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mustafa İME

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Vergi Sistemi ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Menkul Kıymetlerin Değerlemesi” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

15/11/2014

Raşıit UÇAN

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. 2002 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında yedek subay olarak askerlik görevini tamamladı. 2005 yılında yapılan Vergi Denetmen Yardımcılığı sınavı sonucunda Vergi Denetmen Yardımcısı olmaya hak kazandı. 2008 yılında yapılan mesleki yeterlilik sınavında başarılı olarak Vergi Denetmenliği'ne atandı. 646 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yapılan düzenlemeyle Vergi Müfettişliği unvanına intisap etti. Halen T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu'nda Vergi Müfettişliği olarak görev yapmaktadır.

Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği tarafından yapılan yeterlilik sınavı sonucunda 2012 yılında Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ruhsatı ile Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan lisans sınavı sonucunda 2012 yılında Bağımsız Denetçi lisansı almaya hak kazanmıştır.

2007 ve 2008 yıllarında İzmir İnşaat Mühendisleri Odası, İzmir Mimarlar Odası ve İzmir Barosu'nun düzenlediği Serbest Meslek Faaliyetlerinin vergilendirilmesi konulu panellerde panelist olarak Kurumu'nu temsil etti. 2014 yılında T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Eğitim Grup Başkanlığı'nda Eğitici Vergi Müfettişi olarak Vergi Müfettiş Yardımcılarının temel eğitim ve hizmet içi eğitim süreçlerinde görev almaktadır. Mesleki konularda kaleme aldığı makaleleri Yaklaşım Dergisi, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Vergi Raporu Dergisi ve E-Yaklaşım Dergisinde yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
1.GİRİŞ	1
2.MENKUL KIYMETLER	3
2.1 Menkul Kıymet Kavramı	3
2.2 Menkul Kıymet Türleri	6
2.2.1 Hisse Senetleri.....	6
2.2.1.1 Hisse Senedi Türleri.....	8
2.2.1.1.1 Hamiline ve Nama Yazılı Hisse Senetleri	8
2.2.1.1.2 Adi ve İmtiyazlı Hisse Senetleri.....	8
2.2.1.1.3 Bedelli ve Bedelsiz Hisse Senetleri.....	9
2.2.1.1.4 Primli ve Primsiz Hisse Senetleri	9
2.2.1.1.5 Kurucu ve İntifa Hisse Senetleri.....	9
2.2.2 Borçlanma Araçları	10
2.2.2.1 Devlet Borçlanma Senetleri.....	10
2.2.2.1.1 Devlet Tahvili	11
2.2.2.1.2 Hazine Bonosu.....	11
2.2.2.1.3 Eurobond	12
2.2.2.2 Özel Sektör Borçlanma Araçları	12
2.2.2.2.1 Özel Kesim Tahvilleri	13
2.2.2.3 Tahvil Türleri	13
2.2.2.3.1 Devlet Tahvilleri ve Özel Sektör Tahvilleri	13
2.2.2.3.1.1 Primli Tahviller ve Başa Baş Tahviller	13

2.2.2.3.1.1.2 Hamiline ve Nama Yazılı Tahviller.....	14
2.2.2.3.1.1.3 İkramiyeli Tahviller	14
2.2.2.3.1.1.4 Garantili Tahviller ve Garantisiz Tahviller.....	14
2.2.2.3.1.1.5 Paraya Çevrilme Kolaylığı Olan Tahviller	14
2.2.2.3.1.1.6 Sabit Faizli ve Değişken Faizli Tahviller	14
2.2.2.3.1.1.7 İndeksli Tahviller.....	14
2.2.2.3.1.1.8 Kuponlu Tahvil Kuponsuz Tahvil	14
2.2.2.3 Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahvil(HDT).....	15
2.2.2.4 Değiştirilebilir Tahvil(DET).....	15
2.2.3 Diğer Menkul Kıymetler	15
2.2.3.1 Finansman Bonosu	15
2.2.3.2 Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar	15
2.2.3.3 Kıymetli Maden Bonoları (Altın, Gümüş, Platin Bonoları)	16
2.2.3.4 Kar Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB).....	16
2.2.3.5 Gayrimenkul Sertifikası.....	17
2.2.3.6 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler(VDMK)	18
2.2.3.7 Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler	18
2.2.3.8 Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	19
2.3 Türk Vergi Sisteminde Menkul Kıymetler	21
2.4 Türk Vergi Sistemi Açısından Menkul Kıymetlerden Sağlanan Gelirlerin Mahiyeti.....	22
2.5 Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında Menkul Kıymetler	24
2.6 Tekdüzen Hesap Planına Göre Menkul Kıymetler	27
2.6.1 11.Menkul Kıymetler Hesap Grubu	28
2.6.1.1 110.Hisse Senetleri	28
2.6.1.2 111.Özel Kesim Tahvil Senet ve Bonoları	29
2.6.1.3 112.Kamu Kesim Tahvil Senet ve Bonoları	29
2.6.1.4 118.Diğer Menkul Kıymetler	29

2.6.1.5 Menkul Kıymetler Hesap Grubunda Yer Alan Hesaplarının İşleyişi:	29
2.6.1.6 119.Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)	29
2.6.1.7 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının İşleyişi:.....	29
3.DEĞERLEME/ÖLÇME KAVRAMI.....	30
3.1 Değerleme/Ölçme Kavramı	30
3.2 Değerleme Ölçüleri.....	35
3.2.1 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri.....	35
3.2.1.1 Maliyet bedeli.....	35
3.2.1.2 Borsa rayici.....	35
3.2.1.3 Tasarruf değeri.....	35
3.2.1.4 Mukayyet değer	35
3.2.1.5 İtibari değer	36
3.2.1.6 Rayiç bedel	36
3.2.1.7 Emsal bedeli	36
3.2.1.8 Vergi değeri	36
3.2.1.9 Alış Bedeli	36
3.2.1.10 Alış Emsal Bedeli	36
3.2.2 Türkiye Muhsaebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları Ölçüm Unsurları.....	37
3.2.2.1 Tarihi maliyet (Maliyet bedeli).....	37
3.2.2.2 Cari maliyet (Yenileme maliyeti)	38
3.2.2.3 Gerçekleşebilir değer	38
3.2.2.4 Gerçeğe uygun değer	38
3.2.2.5 Bugünkü değer (Kullanım değeri).....	38
3.2.2.6 İtfa edilmiş maliyet bedeli	38
4.VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ.....	40
4.1 Vergi Usul Kanunu'na Göre Menkul Kıymetlerin Değerlemesi	40
4.1.1 Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler	40

4.1.2 Borsa Rayici İle Değerlenecek Menkul Kıymetler	41
4.1.3 Kıst Getiri Ölçüsüne Göre Değerlenecek Menkul Kıymetler	42
4.2 Hisse Senetlerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi	42
4.3 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi.....	46
4.3.1 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Borsa Rayicine Göre Değerlenmesine İlişkin Örnek Uygulama	47
4.3.2 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Kıst Getiri Esasına Göre Değerlenmesine İlişkin Örnek Uygulama	48
4.4 Tahvil ve Benzeri Borçlanma Senetlerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi...	49
4.5 Kar Zarar Ortaklığı Belgelerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi	53
5.TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ.....	56
5.1 Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Menkul Kıymetlerin Değerlemesi	56
5.1.1 TMS 39 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Ölçüleri	57
5.1.1.1 Gerçeğe Uygun Değer İle Değerlenerek, Sonucu Kar Ya Da Zarar Yazılacak Finansal Varlıklar	58
5.1.1.1.1 Alım Satım Amacıyla Elde Tutulan Finansal Varlıklar	60
5.1.1.1.2 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	60
5.1.1.2 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar.....	61
5.1.1.3 Kredi ve Alacaklar.....	62
5.1.1.4 Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	63
5.2 TFRS 9 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Ölçüleri.....	68
5.3 TMS 39 Standardı ve TFRS 9 Standardı Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırması.....	72
6.MENKUL KIYMETLERİN SONRAKİ DÖNEMLERDE ÖLÇME VE MUHASEBELEŞTİRMESİ SONUCUNDA OLUŞAN DEĞERLEME FARKLARININ TMS 12 GELİR VERGİLERİ STANDARDINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ .	75
6.1 TMS 12 Gelir Vergileri Standardı	75
6.1.1 Ertelenmiş Vergi Borçları	75

6.1.2 Ertelenmiş Vergi Varlıkları	76
6.1.3 Vergilendirilebilir Geçici Farklar İle Ertelenmiş Vergi Borcuna Sebep Olan Unsurlar.....	76
6.1.4 İndirilebilir Geçici Farklar İle Ertelenmiş Vergi Varlığına Sebep Olan Unsurlar	76
7.TMS 39 STANDARDINA GÖRE MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ	80
7.1 Gerçeğe Uygun Değer İle Değerlenerek, Sonucu Kar Ya Da Zarar Yazılacak Finansal Varlıklar	80
7.1.1 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	81
7.1.1.1 Alım Satım Amacıyla Elde Tutulan Finansal Varlıkların Değerlemesi	83
7.1.1.2 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıkların Değerlemesi.....	83
7.2 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar.....	90
7.3 Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	95
8.TFRS 9 STANDARDINA GÖRE MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ	101
8.1 TFRS 9 Standardına Göre Finansal Varlıkların Değerlemesi.....	101
8.2 Hisse Senetlerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi.....	103
8.2.1 Hisse Senetlerinin Gerçeğe Uygun Değerinde Meydana Gelecek Değişiklikleri Diğer Kapsamlı Gelir ve Karlar Hesabında Kayda Almasının Tercih Edilmesi.....	104
8.2.2 Hisse Senetlerinin Gerçeğe Uygun Değerinde Meydana Gelecek Değişikliklerin Öz Kaynaklarda Kayda Almasının Tercih Edilmesi	106
8.3 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi.....	107
8.3.1 Hisse Senedi Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi	108
8.3.2 Borsa Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi	108
8.3.3 Hisse Senedi Fonu ve Borsa Yatırım Fonu Katılma Belgeleri Dışındaki Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi.....	108
8.3.3.1 İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli İle Değerlenebilen Yatırım Fonlar	108
8.3.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli İle Değerlenemeyen Yatırım Fonlar	109
8.4 Kar Zarar Ortaklığı Belgelerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi	112
8.5 Tahvil ve Benzeri Borçlanma Senetlerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi.....	115

9.SONUÇ	124
KAYNAKÇA	129

ÖZ

6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu ticari işletmelerin mali tabloları ve finansal raporlarının uluslararası standartlara uyumunu amaçlamıştır. Türk Ticaret Kanunu 78. maddesinde Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler ve evrensel nitelikteki kurallar dikkate alınarak finansal tablolarda yer alan varlıklar ile borçlara ilişkin değerlendirme ilkelerini belirlemiştir.

Uluslararası Muhasebe Standartlarında işletme çevresini oluşturan çok daha geniş bir kesimin bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemeler ile işletmelerin finansal durumlarının gerçeğe en yakın şekilde tespit edilmesi amaçlanmıştır. Uluslararası Muhasebe Standartlarını aynen benimseyen Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları ile finansal araçların ölçümünde farklı değerlendirme ölçüleri işletmelerin kullanımına sunulmuştur.

İşletmelerin finansal tabloların doğruluğu ve gerçeğe uygunluğunu amaçlayan Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın aksine 213 sayılı Vergi Usul Kanunu vergi matrahının aşındırılmasını önlemeye çalışan koruyucu bir bakış açısı ile mükelleflerin uyacakları değerlendirme hükümlerini düzenlemiştir.

İktisadi işletmeler atıl fonlarını çeşitli finansal araçlara yatırım yaparak gelir elde etmeyi ve kar maksimizasyonu sağlamayı amaçlamaktadır. Değerleme günü itibarıyla finansal araçların değerlerinin ölçümü ve getirilerinin tespit edilmesi finansal tabloların doğruluğu ve gerçeğe uygunluğu açısından önem arz etmektedir.

Finansal araçlar içerisinde yer alan menkul kıymetler ve menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüleri Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları uygulamalarında farklılık göstermektedir. Vergi Usul Kanunu menkul kıymetlerin değerlemesinde uyulacak değerlendirme ölçülerini vergi matrahının aşınmasına engel olacak şekilde ve ticari işletmelere inisiyatif bırakmadan belirlemiştir. Türkiye Muhasebe Standartlarında ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında yer alan ölçüm esasları ise işletmelerin finansal durumlarını gerçeğe en yakın olacak bir şekilde yansıtmayı amaçlamıştır.

Mevcut düzenlemeler; vergi kanunları, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları arasındaki uygulama farklılıkları ve uygulama farklılıklarının iktisadi işletmelerin finansal tablolarına etkileri ile bu etkilerin düzeltilmelerine ilişkin muhasebe uygulamalarının önemini artırmaktadır.

Kanaatimizce VUK değerlendirme ölçülerini TMS/TFRS ölçme esasları ile uyumlaştıracak yasal düzenlemeler ile menkul kıymetlerin değerlemesinde uluslar arası standartlar yakalanmış olacaktır. Ayrıca; işletmeler, herhangi bir dönüştürme işlemi yapmadan, finansal raporlarını

defter kayıtları veri olarak uluslar arası standartlara göre elde edebileceklerdir. Böylece işletmeler doğru, tarafsız ve güvenilir bilgi sunan finansal tablolar elde ederek finansal tablolardan beklenen ölçme ve bilgilendirme gibi temel amaçları sağlayacaklardır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Araç, Menkul Kıymet, Değerleme, Ölçme, Vergi Usul Kanunu, Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları

ABSTRACT

The new Turkish Commercial Law no. 6102 aims at the compliance of the financial tables and reports of businesses with the international standards. The Turkish Commercial Law, under its Article 78, defines the valuation principles regarding assets and debts existing in financial tables, by taking into consideration the principles and universal rules determined within the Accounting Standards of Turkey.

The International Accounting Standards involve regulations that meet the needs of a greater business environment surrounding firms. Such regulations aim at determining financial situations of businesses most realistically. The Accounting Standards of Turkey and the Financial Standards of Turkey, which adopt the International Accounting Standards in extenso, provide businesses with different valuation criteria in the measurement of financial instruments.

As opposed to the Accounting Standards and the Financial Standards of Turkey which aim at the accuracy and verity of the financial tables of businesses, the Tax Procedure Law no. 213, with a perspective endeavouring to prevent tax base erosion, regulates valuation rules that taxpayers have to follow.

Businesses intend to generate income and maximise their profits by investing their idle funds in various financial instruments. The measurement of values of financial instruments and the determination of derived incomes as of valuation day are of great importance in terms of both the accuracy and the verity of financial tables.

Securities, which are among financial instruments, and the valuation of securities differ under the Tax Procedure Law, the Accounting Standards of Turkey and the Financial Standards of Turkey practices. The Tax Procedure Law defines the valuation rules of securities that have to be followed with a perspective trying to impede tax base erosion without any initiative provided for businesses. The valuation criteria existing under the Accounting Standards of Turkey and the Financial Standards of Turkey, however, allow businesses to reflect their financial conditions most realistically.

The implementation differences between the current regulations, i.e., tax laws, the Accounting Standards of Turkey and the Financial Standards of Turkey, the effects of such implementations on financial tables of businesses, and the accounting practices as to the adjustment of such effects are of great significance.

In our opinion, we will be able to catch international valuation standards with harmonisation of legal regulations which suits Tax Procedure Law harmonisation with the Accounting Standards of Turkey and the Financial Standards of Turkey. Moreover; corporations, create their financial reports with reference to international standards without any

transformation of their book of accounts. Thereby, corporations will be able to make financial statement which provide correct, objective, reliable information subsequently this, financial reports can serve main purposes just like scaling and briefing.

Key Words: Financial Instrument, Security, Valuation, Measurement, the Tax Procedure Law, the Accounting Standards of Turkey, the Financial Standards of Turkey

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardına Göre Finansal Varlıklar Tablosu:	26
Tablo 2 : VUK'nun 279. Maddesi Hükümüne Göre Menkul Kıymet Türleri İtibariyle Değerleme Ölçüleri.....	55
Tablo 3 : TMS 39 Standardına Göre Finansal Varlıkların Ölçüm Tablosu	58
Tablo 4 : TMS 39 Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu.....	65
Tablo 5 : TMS 39 Finansal Araçlar Muhasebe ve Ölçme Standardı Değerleme ve Muhasebeleştirme Tablosu.....	67
Tablo 6 : TFRS 9 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin İlk Kayda Alınmaları İle Sonraki Dönemlerde Değerleme Yöntemleri Tablosu	69
Tablo 7 : TMS 39 Standardı ile TFRS 9 Standardının Finansal Varlıkları; Sınıflandırma, İlk Kayda Alma ve Sonraki Dönemlerde Ölçme ve Muhasebeleştirme Yöntemlerinin Karşılaştırılması Tablosu	74
Tablo 8 : Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü ve Varlığı Karşılaştırma Tablosu	77
Tablo 9 : Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu	81
Tablo 10 : Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu	91
Tablo 11 : Tahvil İskonto İtfa Tablosu-1	93
Tablo 12 : Satılmaya Hazır Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu	96
Tablo 13 : TFRS 9 Standardına Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılma ve Ölçüm Esasları Tablosu.....	102
Tablo 14 : Tahvil İskonto İtfa Tablosu - 2	119
Tablo 15 : Vergi Usul Kanunu ve TFRS 9 Standardına Göre Hazine Bonosunun Finansal Tablolara Yansıtılacak Değer ve Getiri Tutarları Tablosu.....	122

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
bk.	Bakınız
BFY	Borsa Yatırım Fonu
BIST	İstanbul Borsa A.Ş.
DET	Değiştirilebilir Tahvil
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
EFO	Etkin Faiz Oranı
FASB	Financial Accounting Standards Board
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HDT	Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahvil
IAS	International Accounting Standards
IFRS	International Financial Reporting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	Kamu İktisadi Teřebbüsü
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KKEG	Kanunen Kabul Edilmeyen Gider
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
KZOB	Kar Zarar Ortaklığı Belgesi
md.	Madde
MEGEP	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
MMSK	ABD Mali Muhasebe Standartları Kurulu
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ

No.	Numara
s.	Sayfa
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu
SPKı	Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDHP	Tek Düzen Hesap Planının
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TFRS 7	Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı
TFRS 9	Finansal Araçlar Standardı
TGB	Türkiye Garanti Bank A.Ş.
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMS 12	Gelir Vergileri Standardı
TMS 32	Finansal Araçlar: Sunum Standardı
TOKİ	T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMSK	Uluslararası Standartlar Kurulu
US GAAP	ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principles
vb.	Ve Benzeri
v.d.	Ve Devamı
VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
VUK	Vergi Usul Kanunu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Atıl fonların doğru yatırım alanlarında değerlendirilmesi ekonominin gelişimi açısından önemlidir. Küçük tasarrufların verimli yatırım alanlarına yönlendirilmesi ancak organize bir sermaye piyasaları ile gerçekleşebilmektedir. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ekonomilerde sermaye piyasalarının gelişmesi, teknik ve hukuki altyapısı sağlanmış organize bir sermaye piyasasının oluşturulması ile sağlanabilir. Yatırımcılara güvence veren teknik ve hukuki altyapısı sağlanan organize sermaye piyasaları ile orta ve uzun vadeli tasarruflar ekonomiyeye kazandırılabilir. Sermaye piyasalarının gelişimi ile bireysel ve kurumsal yatırımcılar sahip oldukları atıl fonları çeşitli finansal araçları kullanarak değerlendirebileceklerdir. Yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen önemli kriterlerden bir diğeri de menkul kıymetler ve diğeri sermaye piyasası araçlarından oluşan finansal araçların muhasebeleştirilmesi, değerlemesi ve vergilendirilmesidir.

İşletme yöneticileri sahip oldukları atıl fonları çeşitli yatırım risk ve getirilerini göze alarak faaliyetleri ile ilgili yatırımlara kanalize etmek veya daha az riskli getirilere yönlendirmek arasında tercih yapacaktır. İşletme yöneticileri yatırım kararlarında fırsat maliyetlerini de göz önünde bulunduracaklar ve yönetim muhasebesi ilkeleri çerçevesinde karar alacaklardır. İşletmelerin gerçekleştirdikleri menkul kıymet yatırımlarının değerlendirilmesi, finansal araçların risk ve getirilerinin doğru ve güvenilir bilgilere dayanarak tespit edilmesi ve bu tespitlerin finansal tablolara yansıtılması işletmeler açısından son derece önemli bir konudur. İşletmelerin iktisadi kıymetlerinin değerlendirilmesine ilişkin kanuni düzenlemelere 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer verilmiştir. Ancak; menkul kıymet yatırımlarının değerlendirilmesine ilişkin değerlendirme ölçüleri 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda farklı şekilde düzenleme bulmuştur.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre, vergi matrahlarının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti olan değerlendirme; menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde ticari işletmelere inisiyatif bırakılmamaktadır. Buna karşın; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu finansal tablolarda yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, belirlenen hususlarla sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere tahdidi olarak geçerli olan değerlendirme ilkelerini belirtmiştir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uyumlu olarak yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları; vergi matrahının tespitinden çok ticari işletmelerin gerçeğe en yakın durumunu tespit etmek amacındadır. Bu nedenle uluslararası standartlar değerlendirme hükümlerini işletmelere politika belirleme ve tercih yapma olanağı verecek şekilde düzenlenmişlerdir.

Çalışmamızın amacı ticari işletmelerin bilançolarında yer alan menkul kıymetlerin değerlendirme ve muhasebeleştirme ilkelerini Türk Vergi Sistemi ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları yönünden ele almak ve bu iki değerlendirme sistemi arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışmaktır. Bu kapsamda çalışmamız ile amaçlanan temel husus işletmelerin finansal tablolarında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda düzenleme bulan değerlendirme ölçülerinin neden olduğu farklılıklar ile bu farklılıkların finansal ve vergisel sonuçlarına vurgu yapmaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde konu ile ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde menkul kıymet kavramı açıklanacak, menkul kıymet çeşitleri üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları çerçevesinde değerlendirme ve ölçme kavramlarının neler olduğu belirtilecektir. Dördüncü bölümünde, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre menkul kıymetlerin değerlemesinde uygulanacak değerlendirme ilkelerine, değerlendirme sonucunda vergi matrahının tespitinde dikkate alınmayacak giderler ile vergi matrahına dahil olmayan gelirlere örnek muhasebe kayıtları ile yer verilecektir.

Çalışmamızın beşinci bölümde menkul kıymetlerin ölçme ve muhasebeleştirme esasları Uluslararası standartlar dikkate alınarak oluşturulmuş ve yayınlanmış olan TFRS/TMS düzenlemelerini dikkate alınarak incelenecektir. Altıncı bölümde ise; Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında menkul kıymetlerin değerlendirme ve ölçümünde dikkate alınması gereken ilkelerdeki farklılıkların neden olduğu ertelenmiş vergi etkileri üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın yedinci bölümünde uygulamasına 31/12/2014 tarihinden itibaren son verilecek olan TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 standartlarındaki ilkeler esas alınarak menkul kıymetlerin (finansal varlıkların) ölçme ve muhasebeleştirilmesi örnekler ile açıklanmaya çalışılacaktır.

Sekizinci bölümde ise; uygulama zorunluluğu 31/12/2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olup, isteyen iktisadi işletmelerin erken uygulamasını seçebildikleri TFRS 9 Standardı hükümlerine göre menkul kıymetlerin ölçme ve muhasebeleştirilmesi örnekler ile açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca; Vergi Usul Kanunu'na Göre Menkul Kıymetlerin Değerlemesi başlıklı dördüncü bölümündeki sistematığe uygun olarak; hisse senetleri, yatırım fonları katılma belgeleri, kar zarar ortaklığı belgeleri ile tahvil ve benzeri borçlanma senetlerinin TFRS 9 Standardına göre değerlemesine örnek muhasebe uygulamaları ile yer verilecektir.

Çalışmanın sonuç bölümü olan dokuzuncu bölümde, önceki bölümlerde ortaya konulan açıklamalar ve muhasebe uygulamaları kapsamında Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında yer alan değerlendirme ve ölçme ilkelerindeki farklılıkların etkileri üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

MENKUL KIYMETLER

2.1 Menkul Kıymet Kavramı

Gelir fazlası olan ekonomik kesimlerin, atıl olarak ellerinde bulunan fonların sermaye ihtiyacı olan ekonomik kesimlere akışı ticari hayat içinde oluşan doğal bir süreçtir. Bu süreç, bir taraftan sermaye piyasasının gelişimini sağlamış, diğer taraftan ortaklık veya alacaklılık hakkı doğuran sermaye piyasası araçlarını, menkul kıymetleri, ortaya çıkarmıştır.

Alıcı ve satıcıların birbirleri ile karşılıklı iletişim içinde oldukları ve mübadelenin meydana geldiği piyasa türlerinden biri de sermaye piyasasıdır.¹ Sermaye piyasaları öncelikle yasal sınırları olmayan tezgah üstü örgütlenmeler şeklinde ortaya çıkmıştır. Sermaye piyasalarının yasal çerçeveleri fiili varlıklarından sonra toplumsal ve ekonomik gelişmelere paralel oluşmuştur. Sermaye piyasası, dar anlamıyla hisse senedi, tahvil ve benzeri menkul değerlerin alınıp satıldığı; geniş anlamda ise, orta ve uzun vadeli kredi arzıyla talebinin karşı karşıya geldiği bir piyasadır.²

Yatırım araçlarının herhangi bir zaman dilimindeki fiyatı, fon arz ile fon talebi arasındaki denge noktasında oluşturmaktadır. Denge fiyatının oluşum şekli finans piyasalarının ortak özelliğidir. Yapılan yatırımların piyasa fiyatını; yatırım getirisi; yatırımın riski, enflasyon beklentileri, konjonktürel dalgalanmalar ve benzeri olaylar etkilemektedir.³

Sermaye piyasasında fonların transferini sağlayan kıymetli evrak niteliğindeki kağıtlara sermaye piyasası araçları denilmektedir.⁴ Sermaye piyasasında en çok işlem gören enstrümanlar ise menkul kıymetlerdir. Menkul kıymetlerin üç önemli niteliği vardır. Bunlardan birinci ve en önemli niteliği sahip olan ortaklık veya alacaklılık hakkı vermesi, ikincisi yatırım aracı olması ve üçüncüsü de kıymetli evrak olmasıdır.⁵

¹ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, İstanbul menkul kıymetler Borsası, Renk matbaacılık San. tic. Ltd. Şti., 21. Basım, Ekim 2011.

² Türkiye’de Sermaye Piyasası, (Erişim:<http://www.belgeler.com/blg/6kt/turkiye-de-sermaye-piyasasi>, Erişim Tarihi: 21/07/2013, Saat:19:30)

³ Süleyman YÜKÇÜ, M. Banu DURUKAN, Erdal ÖZKOL, Tülay YÜCEL, Hasan F. BAKLACI, Pınar EVRİM, Nilgün KUTAY, Serdar ÖZKAN, Türker SUSMUŞ ve Mine TÜKENMEZ, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ne Göre Finansal Yönetim, Vizyon Yayınları, İzmir, 1999, s.28.

⁴ Muharrem KARSLI, Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler, Alfa Yayınları, Yayın No:1419, 5. Basım, Ocak, 2004, s.331.

⁵ Sinan ŞİMŞEK, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından İşletmelerin Aktiflerinde Yer Alan Menkul Kıymetlerin Değerlemesi, E-Yaklaşım Dergisi, Şubat, 2013, Sayı:242 (Erişim:

Menkul kıymet kavramı dilimize Fransızca “Valeurs Mobilieres” (*taşınabilir değer*) kavramından geçmiştir.⁶ Genel tanım ile menkul kıymetler; kamu tüzel kişileri ya da anonim şirketler tarafından alacak veya ortaklık haklarını temsil etmek üzere nakit veya ayın karşılığında, belli şekil şartlarına haiz olarak, standart meblağ ve tipte, çok miktarda, orta, uzun veya sonsuz vadeli olarak seri halinde ihraç edilen, devamlılık arz eden, dönemsel gelir sağlayan ve piyasada tedavül eden hukuken kıymetli evrak hükmündeki belgelerdir.⁷

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK)'nun⁸ 7. bölümü menkul kıymetler başlığını taşımasına rağmen Kanun'da menkul kıymetlerin tanımı yapılmamıştır. TTK'nun 7. bölümünde; pay senetleri, intifa senetleri ve borçlanma senetleriyle alma ve değiştirme hakkını içeren menkul kıymetlere ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'ın 2. maddesinin i bendinde menkul kıymetin; sermaye ve para piyasalarında işlem gören her türlü Türk ve yabancı menkul kıymetleri (menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi bu Karar'ın uygulanmasında menkul kıymet olarak mütalaa olunur) ifade ettiği belirtilmiştir.⁹

Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu(SPK)'nun¹⁰ 3. maddesinde sermaye piyasası aracı olan menkul kıymetler; “Ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Kurulca belirlenen kıymetli evraktır.” şeklinde tanımlanmıştır.

30/12/2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu(SPK)'nun¹¹ 3. maddesinde;

“Menkul kıymetler; para, çek, poliçe ve bono hariç olmak üzere;

- 1) Paylar, pay benzeri diğer kıymetler ile söz konusu paylara ilişkin depo sertifikalarını,
- 2) Borçlanma araçları veya menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları ile söz konusu kıymetlere ilişkin depo sertifikalarını ifade eder.”

<http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=17127&arananKey=S%C4%B0NAN%20%C5%9E%C4%B0M%C5%9EEK>, Erişim Tarihi: 21/07/2013, Saat:20:00)

⁶ Beyanname Düzenleme Rehberi 2014, 1. Kısım Gelir Vergisi Kanunu Rehberi, 2. Kitap, Vergi Müfettişleri Derneği, Ankara, Mart, 2014, s.116.

⁷ Sami ÇINAR, Değerleme İlkeleri ve Türkiye Uygulaması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s.60.

⁸ 14/02/2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹ 11/08/1989 tarih ve 20249 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰ 30/07/1981 tarih ve 17416 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹¹ 30/12/2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

şeklinde tanımlanmıştır.

Eski SPK'da kavram olarak menkul kıymetler tanımlanırken ve yeni SPK'nunda menkul kıymetlerin neleri ifade ettiği yönünde düzenleme yapılmıştır.

Menkul kıymetler; tamamı eşit paylara bölünmek şartıyla, sermayenin veya alacağın bir parçasını temsil ederler. Menkul kıymetler; tertip halinde çıkarılır, sahibine uzun vadeli gelir getirir, tedavül eder ve kıymetli evrak niteliğine sahiptir.¹²

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından hazırlanan yatırımcıları bilgilendirme kitapçığında sermaye piyasası araçları, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçları olduğu belirtilmiştir. Yatırımcıları bilgilendirme kitapçığında nakit, çek, poliçe, bono ve mevduat sertifikasının sermaye piyasası aracı olmadığı belirtilmiştir. Yatırımcıları bilgilendirme kitapçığında menkul kıymetler;

- Ortaklık hakkı sağlayan (hisse senedi) veya alacaklılık hakkı sağlayan (tahvil)
- Belli bir tutarı temsil eden,
- Yatırım aracı olarak kullanılan,
- Dönemsel gelir getiren,
- Misli nitelikte,
- Seri halinde çıkarılan,
- İbareleri aynı olan ve
- Şartları Sermaye Piyasası Kurulu'nca belirlenen

kıymetli evraklar olarak sınıflandırılmıştır.¹³

6102 sayılı TTK'nun 645. maddesinde; "Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez." denilerek kıymetli evrakın tanımı yapılmıştır.

Hukuken kıymetli evrak niteliğinde olan menkul kıymetler de bir hakkı temsil etmekte olup, menkul kıymetlerin temsil ettikleri haklardan ayrılmaları mümkün değildir.¹⁴

1 Sıra Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde menkul kıymetler, faiz ve kar payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kar elde etmek amacıyla geçici bir

¹² Ayşe SÜMER, Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.10.

¹³ Sermaye Piyasası Araçları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Ankara, Eylül 2010, s.4

¹⁴ Muharrem KARSLI, A.g.e, s. 330.

süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu, yatırım fonu katılma belgesi, kar-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi kıymetler olarak tanımlanmıştır.¹⁵

2.2 Menkul Kıymet Türleri

Menkul kıymetler; hisse senetleri, borçlanma araçları ve karma nitelikli menkul kıymetler olarak üç ana grupta toplanmaktadır. Buna göre menkul kıymet türlerini aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz.

-Hisse Senetleri

Nama ve hamile yazılı hisse senetleri, adi ve imtiyazlı hisse senetleri

-Borçlanma Araçları

Devlet tahvilleri, özel sektör tahvilleri, tahvil türevleri, hazine bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar, finansman bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, gayrimenkul sertifikaları, gelir ortaklığı senetleri

-Karma Nitelikli Menkul Kıymetler

Hisse senetleri ile değiştirilebilir tahvil, katılma intifa senedi, kar-zarar ortaklığı belgesi¹⁶

2.2.1 Hisse Senetleri

Literatürde esham, aksiyon veya pay senedi olarak da isimlendirilen hisse senetleri anonim ortaklıkların ihraç ettikleri, anonim ortaklık sermaye payını temsil eden kıymetli evrak niteliğine sahip senetlerdir.¹⁷

Hisse senedi, anonim ortaklıklar tarafından çıkarılan, şirket sermayesine katılımı temsil eden, yasal şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmiş kıymetli evraklardır.¹⁸

Hisse senedi sahibi gerçek ya da tüzel kişi, anonim ortaklık ortağıdır. Bu senet ile pay sahibi; yönetime katılma, oy kullanma, iptal davası açma, gibi ortaksal haklar ile kar payı, temettü, hazırlık dönemi faizi, rüçhan hakkı gibi mali nitelikte haklar kazanmaktadır.¹⁹ Ayrıca

¹⁵26/12/1992 tarih ve mükerrer 21447 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶ Muzaffer KÜÇÜK, Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri, Yaklaşım Yayıncılık, Ocak, 2012, s. 49-51

¹⁷ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.195

¹⁸ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.4.

¹⁹ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.12.

hisse senetleri sahiplerine; temettü avansı alma hakkı, bedelsiz pay alma hakkı tasfiyeden pay alma hakkı, bilgi edinme hakkı sağlar.²⁰

Hisse senedi türleri ile ilgili aşağıdaki bölümde yapılan açıklamalarda SPK tarafından hazırlanan yatırımcı bilgilendirme kitapçığı isimli kitapçıktan yararlanılmıştır.

Hisse senetleri; nama (isme) yazılı ya da hamiline yazılı olarak çıkarılabilir.

Hisse senetleri ana sözleşmede aksine bir hüküm yoksa sahiplerine eşit haklar sağlarlar. Bu tip hisse senetlerine adi hisse senetleri denir. Bir kısım hisse senetleri ise adi hisse senetlerine göre kara katılmada, yönetim ve denetim kuruluna üye seçiminde, oy hakkında ve benzeri konularda ana sözleşmeye dayanarak sahiplerine imtiyazlı haklar tanıyabilir. Bu tip hisse senetlerine imtiyazlı hisse senetleri denir.

Bir anonim ortaklıkla çeşitli imtiyazlara sahip hisse senetleri bulunuyorsa bunlar farklı grup isimleriyle adlandırılır (A grubu, B grubu, C grubu gibi) ve borsada farklı işlem sıralarında işlem görürler.

Primli – primsiz hisse senedi; üzerinde yazılı değer ile diğer bir deyişle nominal değerden ihraç edilen hisse senetlerine primsiz, nominal değerlerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen hisse senetlerine primli hisse senedi denir.

Bedelli – bedelsiz hisse senedi; nakit/bedelli sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen hisse senetlerine bedelli hisse senedi, iç kaynaklardan sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen hisse senetlerine ise bedelsiz hisse senedi denir.

Hisse senedi sahipleri kar payı (temettü) geliri ve sermaye kazancı olmak üzere temel olarak iki tür gelir elde ederler;

Kar payı (temettü) geliri: Anonim ortaklıkların yılsonunda elde ettikleri karın ortaklara dağıtılmasından elde edilen gelirdir. Hisseleri/payları Borsa'da işlem gören anonim ortaklıklar, karlarını Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: IV, No: 27 sayılı Tebliği'nde yer alan esaslar, ortaklık esas sözleşmesinde yer alan hükümler ve şirketler tarafından kamuya açıklanmış kar dağıtım politikaları çerçevesinde nakden veya temettüünün sermayeye ilavesi suretiyle hisse ihraç ederek dağıtabilir.

Hisse senetleri Borsa'da işlem görmeyen halka açık anonim ortaklıklar ise Seri: IV, No: 27 sayılı Tebliğ hükümleri ve ilgili Kurul düzenlemeleri çerçevesinde, dağıtılabilir karlarının en az %20'sini birinci temettü olarak dağıtmak zorundadır.

²⁰ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.5.

Sermaye kazancı: Zaman içinde hisse senedinin değerinde meydana gelen artıştan elde edilen gelirdir.

2.2.1.1 Hisse Senedi Türleri

6102 sayılı TTK'nun 484. maddesinde pay senetlerinin, hamiline veya nama yazılı olacağı hükümlenmiştir. 6102 sayılı TTK mülga TTK'dan farklı olarak hisse senedi kavramı yerine pay senedi kavramını kullanmıştır.

Hisse senetlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz.

2.2.1.1.1 Hamiline ve Nama Yazılı Hisse Senetleri

6102 sayılı TTK'nun 484. maddesine göre; pay senetleri, hamiline veya nama yazılı olur. Mezkur Kanun'un 654. maddesine göre; belli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılmaktadır. Buna göre anonim ortaklık paylarını temsil eden ve üzerinde pay sahibinin adı yazılı olan hisse senetleri nama yazılı hisse senetleri olarak tanımlanabilir. Öte yandan üzerinde pay sahibinin adının yazılı olmadığı ve hisse senedini elinde bulunduranın hak sahibi olduğu hisse senetleri nama yazılı hisse senetleri olarak tanımlanabilir.

Hamiline ve nama yazılı hisse senetleri ayrımının önemi pay senetlerinin devrinde ortaya çıkmaktadır. Hamiline yazılı hisse senetleri devir ile hüküm ifade eder. Şirket ana sözleşmesinde izin verilmesi halinde nama yazılı hisse senetlerinin devri mümkündür. Nama yazılı hisse senetleri ciro edilen senedin teslim edilmesi ve devrin şirket pay defterine kaydedilmesi ile gerçekleşmektedir. Şirket ana sözleşmesinde hüküm bulunmadıkça anonim ortaklıklar nama yazılı hisse senedi çıkaramazlar.²¹

6102 sayılı TTK'nun 485. maddesine göre; nama yazılı pay senetlerinin hamiline yazılı pay senetlerine dönüştürülebilmesi için payların bedellerinin tamamen ödenmesi gerekmektedir.

2.2.1.1.2 Adi ve İmtiyazlı Hisse Senetleri

Hisse senetleri şirket ana sözleşmesinde aksi hükmedilmedikçe sahiplerine eşit haklar sağlar. Bu tür hisse senetleri adi hisse senetleri olarak tanımlanır. Bir kısım hisse senetleri ise sahiplerine kara iştirak ve genel kurulda oy kullanmak, kardan belli oranda özel temettü dağıtımı, rüçhan hakkı, tasfiye sonucuna katılma gibi bazı ayrıcalıklar sağlar.²² Sahiplerine çeşitli ayrıcalıklar tanıyan hisse senetlerine ise imtiyazlı hisse senetleri denir.

²¹ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.200.

²² Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.200

2.2.1.1.3 Bedelli ve Bedelsiz Hisse Senetleri

Bedelli hisse senetleri; kuruluş aşamasında, sermaye artırımında veya rüçhan hakkı kullanılmasıyla ortaklar veya üçüncü kişilerce satın alınan hisse senetleridir.

Bedelsiz hisse senetleri ise; yedek akçe, dağıtılmamış kar, gayrimenkul satış kazançları gibi çeşitli fonların sermayeye ilave edilmesi sonucunda ortaklara verilen pay senetleridir. Bedelsiz pay senedi verilerek şirketin mevcut paylarının değeri sermaye artırımını ile orantılı olarak yükseltilmekte ve payların bedelleri iç kaynaklarla dolaylı bir şekilde tahsil edilmektedir.

2.2.1.1.4 Primli ve Primsiz Hisse Senetleri

6102 sayılı TTK'nun primli paylar başlıklı 347. maddesine göre; itibari değerinden aşağı bedelle pay çıkarılmayacağı hükmolünmekle birlikte payların itibari değerinden yüksek bir bedelle çıkarılabilmesi için esas sözleşmede hüküm bulunması veya genel kurulun bu yönde karar vermesi gerekmektedir.

6102 sayılı TTK'nun 347. maddesi hükmü göz önüne alındığında itibari değeri ile ihraç edilen hisse senetlerine primsiz hisse senedi denilirken, itibari değerinin üzerinde bir değer ile ihraç edilen pay senetlerine primli hisse senedi denir.

2.2.1.1.5 Kurucu ve İntifa Hisse Senetleri

Kurucu hisse senetleri; belli bir sermaye payını temsil etmeyen ve sahiplerine şirket yönetimine katıma hakkı vermeyen hisse senetleridir.²³ 6102 sayılı TTK'nun 348. maddesinde; şirketi kurdukları sırada harcadıkları emeğe karşılık olarak kuruculara, para ve bedelsiz pay senedi vermek gibi şirket sermayesinin azalması sonucunu doğurabilecek bir menfaat tanınmayacağı, buna aykırı esas sözleşme hükümlerinin geçersiz olduğu hükmolünmüştür. Söz konusu maddede ayrıca dağıtılabılır kardan Kanun'un 519. maddesindeki esaslara göre ayrılan genel kanuni yedek akçe ile pay sahipleri için yüzde beş kar payı ayrıldıktan sonra kalan tutarın en çok onda birinin intifa senetleri bağlamında kuruculara ödenebileceği hükmolünmüştür.

İntifa senetleri, sahibine sadece malvarlıksal haklar sağlayan ve hisse senetlerinden farklı olarak herhangi bir payı temsil etmeyen kıymetli evrak niteliğindeki senetlerdir.²⁴ 6102 sayılı TTK'nun 503. maddesi ile intifa senetlerinin sahiplerine pay sahipliği haklarını verilemeyeceği, intifa senedi sahiplerinin net kara, tasfiye sonucunda kalan tutara katılabileceği

²³ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.201

²⁴ H.Ercüment ERDEM, Türk Ticaret Kanunu'nda Kurucu İntifa Senetleri, (Erişim: <http://www.globalenerji.com.tr/dergide-bu-sayi/2012/11/19/turk-ticaret-kanununda-kurucu-intifa-senetleri>, Erişim Tarihi: 22/03/2014, Saat:21:10)

veya intifa senedi sahiplerine yeni çıkarılacak payları alma hakkı tanınabileceği hükümlenmiştir.

2.2.2 Borçlanma Araçları

Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığınca ihraç edilen Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının ortak adıdır. Hazine Müsteşarlığı genel olarak bütçe açığını finanse etmek amacıyla Devlet İç Borçlanma Senedi ihraç etmekle beraber, zaman zaman özel tertip Devlet İç Borçlanma Senetleri de ihraç etmektedir.²⁵ Devletin borçlanma araçlarından bir diğeri ise eurobondur. Eurobondlar, devlet dış borçlanma senedi olup, yabancı menkul kıymet kategorisine girmemektedir.

Özel sektör borçlanma araçları ise çeşitli kanuni düzenlemelere göre ihraç edilmektedir. SPKı'nın Borçlanma Araçlarının Kurul Kaydına Alınması ve Satışına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğı'nde (Seri: II, No: 22)²⁶ borçlanma araçları; ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip SPKı kaydına alınmak suretiyle ihraç ederek sattıkları emre, nama veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki tahviller, hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, değiştirilebilir tahviller, finansman bonoları, altın, gümüş ve platin bonoları, banka bonoları ve niteliğı itibari ile borçlanma aracı olduğı SPKı tarafından kabul edilen sermaye piyasası araçları olarak sayılmıştır.

En yaygın borçlanma aracı olan tahviller, devletin ya da özel sektör şirketlerinin borçlanarak orta ve uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleridir. Tahviller halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilir. Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihraç ve halka arzı için bunların SPKı'na kaydedtirilmesi gereklidir. Genel ve katma bütçeli idareler ile T.C. Merkez Bankası'nca (TCMB) ihraç edilecek tahviller SPKı tarafından kayda alınmaz. Tahvillerin halka arz edilmesi durumunda tahvil ihraç koşulları ve ihraççı şirket hakkındaki hukuki ve mali bilgiler izahname ve sirkülerde yer alır. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar.²⁷

2.2.2.1 Devlet Borçlanma Senetleri

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının genel olarak bütçe açığını finanse etmek amacıyla ihraç ettiğı Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları devlet iç borçlanma senetleri olarak adlandırılmaktadır. Devlet iç borçlanma senetlerinin sınıflandırılmasındaki temel kriter söz

²⁵ Devlet İç Borçlanma Senedi Nedir? (Erişim: <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaG1BR3D5oA==H7deC+LxBI8=&nm=616>, Erişim Tarihi: 22/03/2014, Saat:21:56)

²⁶ 21/01/2009 tarih ve 27117 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁷ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.8

konusu senetlerin vadeleridir. Devlet Tahvilleri orta ve uzun vadeli borçlanma araçları iken Hazine Bonoları kısa vadeli borçlanma araçlarıdır.

Devletin bir başka borçlanma aracı ise eurobondur. Eurobondlar, devlet dış borçlanma senedi olup, yabancı menkul kıymet kategorisine girmemektedir. Eurobondlar yurt dışında mukim kişilere satılmak üzere ihraç edilmekle birlikte yurt içinde yerleşik kişilerde eurobond alabilmektedirler.²⁸

2.2.2.1.1 Devlet Tahvili

4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un²⁹ 3. maddesinde devlet tahvili ihraç edildikleri tarih itibarıyla bir yıl (364 gün) ve daha uzun vadeli Devlet iç borçlanma senetleri olarak tanımlanmıştır.

Devlet Tahvilleri uzun vadeli Devlet iç borçlanma enstrümanları olup vadeleri bir yıl veya bir yıldan uzundur. Devlet Tahvilleri ıskontolu olarak ihraç edilebileceği gibi kuponlu olarak da ihraç edilebilirler. Kuponlu olarak ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin belli dönemlerde kupon ödemeleri mevcuttur. İskontolu senetlerde ise yatırımcı, senedin net değerini (ıskontolu değeri) öder. Yatırımcının kazandığı faiz, senedin nominal değeri ile ıskontolu değeri arasındaki farktır.³⁰

2.2.2.1.2 Hazine Bonosu

4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un 3. maddesinde hazine bonusu ihraç edildikleri tarih itibarıyla vadeleri bir yıldan kısa olan (364 güne kadar) Devlet iç borçlanma senetlerini şeklinde tanımlanmıştır.

Hazine Bonoları kısa vadeli borçlanma enstrümanları olup, vadeleri bir yıldan kısadır. Hazine Bonoları ıskontolu olarak ihraç edilebileceği gibi kuponlu olarak da ihraç edilebilirler. Kuponlu olarak ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin belli dönemlerde kupon ödemeleri mevcuttur. İskontolu senetlerde ise yatırımcı, senedin net değerini (ıskontolu değeri) öder. Yatırımcının kazandığı faiz, senedin nominal değeri ile ıskontolu değeri arasındaki farktır.³¹

²⁸ 2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2013, İstanbul, s.152.

²⁹ 09/04/2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁰ Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili Nedir? (Erişim: <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaGIBR3D5oA==H7deC+LxBI8=&nm=616>, Erişim Tarihi: 22/03/2014, Saat:21:58)

³¹ Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili Nedir? (Erişim: <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaGIBR3D5oA==H7deC+LxBI8=&nm=616>, Erişim Tarihi: 22/03/2014, Saat:21:58)

2.2.2.1.3 Eurobond

Devlet ya da şirketlerin, kendi ülkeleri dışında finansman gereksinimlerini karşılamak amacıyla, uluslararası piyasalarda yabancı para birimleri üzerinden, genellikle uzun vadeli olarak, ihraç ettikleri borçlanma aracına eurobond denir.³² Eurobond ihraç eden ülkenin sınırları dışında bir veya birden fazla ülkede eş zamanlı olarak döviz cinsinden ihraç edilen tahvil niteliğindeki menkul kıymetlerdir.³³

Eurobondlar; tahvil ihraç eden ülkeyle çok uluslu bankalar ve güvence veren diğer kurumların oluşturdukları sendikasyonun tahvili çıkaran ülke dışında satılmak amacıyla ihraç ettikleri tahvillerdir. Eurobond ihracı ile uluslararası piyasalardan finansman gereksinimi karşılanmaya çalışılmaktadır. Eurobondlar her ne kadar yurt dışında satılmak üzere ihraç edilse de yurt içindeki isteklilerinde eurobond alması mümkündür.³⁴

2.2.2.2 Özel Sektör Borçlanma Araçları

Özel sektör ortaklıkları finansman ihtiyacını çeşitli kanuni düzenlemelere göre ihraç edilen borçlanma araçları ile giderebilmektedir. Özel sektör borçlanma araçlarına; tahviller, hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, değiştirilebilir tahviller, finansman bonoları, altın, gümüş ve platin bonoları, banka bonoları örnek verilebilir.

6102 sayılı TTK'nun 504. maddesi genel kurul kararı ile 505. maddesi ise yönetim kurulu kararı ile ortaklıklar borçlanma senedi ihraç edebilmektedir. Kanun'un 506. maddesine göre ihraç edilecek borçlanma senetlerinin toplam tutarının, *SPK ile ilgili mevzuat hükümleri düzenlemeleri ve diğer kanunlardaki istisnalar saklı kalmak kaydıyla*, sermaye ile bilançoda yer alan yedek akçelerin toplamını aşamayacağı, kanunların bilançoya konulmasına izin verdiği yeniden değerlendirme fonlarının bu toplama dahil edilebileceği belirtilmiştir.

6102 sayılı TTK'nun 504. maddesinde;

“Her çeşidi ile tahviller, finansman bonoları, varlığa dayalı senetler, iskonto esaslı üzerine düzenlenenler de dahil, diğer borçlanma senetleri, alma ve değiştirme hakkını haiz senetler ile her çeşit menkul kıymetler, aksi kanunlarda öngörülmedikçe, ancak genel kurul kararı ile çıkarılabilirler. Genel kurul bu kararı, kanunlarda farklı bir düzenleme yoksa 421 inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkraları hükümlerine göre verir. Esas sözleşme farklı bir nisap öngörebilir. Genel kurul kararının çıkarılacak menkul kıymete ilişkin, gerekli bütün hüküm ve şartları içermesi gerekir. Genel kurul kararını yönetim kurulu yerine getirir. Bu hükme tabi menkul kıymetler hamiline veya emre yazılı ve itibarî değerli olabilir. İtibarî değer genel kurul ve yetkilendirilmiş olması halinde yönetim kurulunca belirlenir. Borçlanma senetlerinin bedellerinin nakit olması ve teslimi anında tamamen ödenmesi şarttır.”

³² Ferhat DEMİRTAŞ, Menkul Kıymetlerin VUK Hükümlerine Göre Değerlemesi, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı 388, Aralık 2013, s.112

³³ Atakan AYDOĞAN, Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçlarında VUK İle TMS/TFRS Hükümlerine Göre Yapılacak Dönem Sonu Değerleme İşlemleri, Vergi Raporu Dergisi, Sayı 171, Aralık 2013.

³⁴ 2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.152.

denilerek genel kurulun borçlanma senedi ihracına ilişkin usul ve esaslar belirtilmiştir.

Öte yandan 6102 sayılı Kanun'un 505. maddesinde;

“Aksi kanunda öngörülmemişse, genel kurul herhangi bir menkul kıymetin çıkarılmasını ve hükümleriyle şartlarını saptamak ve bununla ilgili işlem denetçisi seçmek yetkisini, en çok onbeş ay için yönetim kuruluna bırakabilir. 421 inci maddenin üçüncü ve dördüncü fıkra hükümleri yetkilendirme kararına da uygulanır.”

denilerek yönetim kurulun borçlanma senedi ihracına ilişkin usul ve esaslar belirtilmiştir.

2.2.2.2.1 Özel Kesim Tahvilleri

Tahvil; SPK'nun Seri: II, No: 22 sayılı Tebliği ortaklıkların ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetleri olarak tanımlanmıştır.

Anonim ortaklıklar dışında başka şirket türlerinde çıkarılmasına izin verilmeyen tahvillerin çıkarılmasının temelinde ödünç sözleşmesi bulunmaktadır. Tahvilin kıymetli evrak niteliği bu borcun tedavülünü kolaylaştırmaktadır.³⁵

Özel sektör tarafından ihraç edilen tahvil sahiplerinin bir şirkete kullandığı sermaye, yabancı sermayedir. Özel sektör tahvil sahibi, tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Özel sektör tahvil sahibi şirketin aktifi üzerinde, alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamaz. Buna karşılık şirketin elde ettiği kardan, önce tahvil sahiplerinin faizleri, daha sonra hisse senedi sahiplerinin kar payları ödenir.³⁶

2.2.2.3 Tahvil Türleri ³⁷

Tahviller yatırımcılara sağladığı imkanlar ve çıkarılma şekillerine göre değişik isimler altında gruplandırılabilir. Tahvil türleri ile ilgili aşağıdaki bölümde yapılan açıklamalarda T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) tarafından yayımlanan Menkul Kıymetler isimli eserden yararlanılmıştır.

2.2.2.3.1 Devlet Tahvilleri ve Özel Sektör Tahvilleri

2.2.2.3.1.1 Primli Tahviller ve Başa Baş Tahviller

Tahvil üzerinde yazılı (nominal) değer ile piyasaya çıkarılıyorsa söz konusu tahvillere başa baş tahvil, üzerinde yazılı değerden daha aşağı bir tutarda piyasaya çıkarılıyorsa söz konusu tahvillere primli tahvil denir. Tahviller en çok nominal değerinin % 5'i kadar düşük değerle çıkarılabilir.

³⁵ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.15-16

³⁶ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s. 9

³⁷ Menkul Kıymetler, MEGEP, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Muhasebe ve Finansman, Ankara 2007, s.27-28.

2.2.2.3.1.1.2 Hamiline ve Nama Yazılı Tahviller

Üzerinde sahibinin ismi belirtilen tahvillere nama yazılı tahvil, üzerinde sahibinin isim belirtilmemiş olan ve tahvili elinde bulunduran kişiye alacak hakkı tanıyan tahvile hamiline yazılı tahvil denir.

Ülkemizde tahvillerin sadece hamiline yazılı olarak ihraç edilmesi gelenekselleşmiştir.³⁸

2.2.2.3.1.1.3 İkramiyeli Tahviller

Tahvil satışını artırmak amacıyla, sahiplerine ek menfaatler sağlayacak şekilde ihraç edilen tahvillere ikramiyeli tahvil denir. Ülkemizde ihraç edilen tahviller sahibine faiz dışında ek bir menfaat sağlamamaktadır.

2.2.2.3.1.1.4 Garantili Tahviller ve Garantisiz Tahviller

Tahvil satışını artırmak amacıyla, bir banka ya da şirket garantisi ile ihraç edilen tahvillere garantili tahvil denir. Tahvilin banka ya da şirket garantisi olmadan normal şekilde ihraç edilmesi halinde garantisiz tahvil söz konusudur.

2.2.2.3.1.1.5 Paraya Çevrilme Kolaylığı Olan Tahviller

Vadesi beklenmeden istendiği zaman işlemiş faizi ile birlikte nakde çevrilebilen tahvillere paraya çevrilme kolaylığı olan tahviller denir.

2.2.2.3.1.1.6 Sabit Faizli ve Değişken Faizli Tahviller

Tahvil faizleri piyasadaki tahvil talebine ve arzına göre piyasalar tarafından günlük belirleniyorsa buna değişken faizli tahvil denir.

2.2.2.3.1.1.7 İndeksli Tahviller

Altın ya da döviz kuru artış yüzdesine göre anaparası artırılarak sahibine ödenen tahvillere indeksli tahvil denir. Tahvilin çıkarıldığı gün ile vade günü arasında kalan süreler için altın ya da döviz artış yüzdeleri hesaplanır.

2.2.2.3.1.1.8 Kuponlu Tahvil Kuponuz Tahvil

Faiz ödemesi olmaksızın üzerinde yazılı değer altında bir bedel ile ihraç edilen tahvillere kuponuz tahvil denilir. Kuponlu tahviller ise; belli dönemler itibarıyla yazılı kuponlarla faiz ödemesi olan tahvillerdir.³⁹

³⁸ Uğur DOĞAN, Menkul Kıymet Gelirlerinin Vergilendirilmesi, TÜRMOB Yayınları-442, Ankara, 2013, s.17.

³⁹ Hasan ALTUNCU, Zafer KÜTÜK ve Yusuf AKDAĞ, Vergisel İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, Vergi Müfettişleri Derneği, Ağustos, 2014, s. 89.

2.2.2.3 Hisse Senedine Dönüştürülebilir Tahvil(HDT)

Tahvil sahiplerine anaparanın ödenmesi yerine bir anonim ortaklığın hisse senetlerini satın alabilme yetkisi veren tahvillere hisse senedine dönüştürülebilir tahvil denir.⁴⁰

Ortaklık tarafından çıkarılan ve ihraççı ortaklığın sermaye artırımını suretiyle çıkaracağı paylara veya izahname ve sirkülerde belirtilen esaslar çerçevesinde temin edilen ihraççı paylarına dönüştürme hakkı veren menkul kıymetlerdir. HDT'lerin vadesi bir yıldan az olamaz. HDT'lerin hisse senetlerine dönüştürülmesi vade başlangıç tarihinden itibaren en erken bir yıl sonra yapılabilir.⁴¹

2.2.2.4 Değiştirilebilir Tahvil(DET)

İhraççı tarafından çıkarılan ve payları borsalarda veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören diğer ortaklıklara ait paylarla değiştirme hakkı veren menkul kıymetlere değiştirilebilir tahvil denir. DET'lerin vadesi bir yıldan az olamaz. DET'lerin hisse senetleriyle değiştirilmesi, vade başlangıç tarihinden itibaren en erken bir yıl sonra yapılabilir.⁴²

2.2.3 Diğer Menkul Kıymetler

2.2.3.1 Finansman Bonosu

Finansman bonoları; ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip, SPKı kaydına alınmak suretiyle iskonto esasına göre ihraç ettikleri emre veya hamile yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evraklardır. Iskonto esasına göre ihraç edilen finansman bonolarının nominal değeri anapara ile faiz içerir.⁴³ Finansman bonoları mevduat toplayan bankalar hariç anonim ortaklıklar tarafından ihraç edilen borç senetleridir.⁴⁴

Finansman bonolarının vadesi bir yıldan fazla olamaz. Kısa vadeli borçlanma aracı olup, işletmelerin kısa vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasını sağlar. Yatırımcılar açısından ise, kısa vadeli olması nedeniyle faiz riskinden korunma sağlar.⁴⁵

2.2.3.2 Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar

Banka bonoları; kalkınma ve yatırım bankalarının borçlu sıfatıyla düzenleyip, SPKı kaydına alınmasının ardından ihraç ettikleri emre veya hamile yazılı kıymetli evraktır. Banka

⁴⁰ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.18

⁴¹ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.10

⁴² Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11

⁴³ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.215

⁴⁴ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.32

⁴⁵ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11

bonolarının vadesi en az altmış en çok yedi yüz yirmi gün olmak üzere satış esnasında belirlenmektedir.⁴⁶

Banka garantili bonolar ise; kalkınma ve yatırım bankalarından kredi kullanan anonim ortaklıkların borçlu sıfatıyla düzenleyip alacaklı bankaya verdikleri emre yazılı senetlerden, bu krediyi kullandıran bankaca kendi garantisi altında, SPKı kaydına alınmasını takiben çıkarılan kıymetli evraktır.⁴⁷

Halka arz edilecek olan banka bonolarının vadesi altmış günden az bir yıldan fazla olamaz. Tahsisli satılacak banka bonolarının vadesi on beş günden az bir yıldan fazla olamaz. İskonto esaslı ile satılan söz konusu bonoların iskonto oranı ihraççı banka tarafından serbestçe belirlenir. Halka arz edilmek suretiyle satışa sunulan banka bonolarının satışında uygulanacak vadeye uygun iskonto oranları yıllık bazda hesaplanarak, satışın yapılacağı yerlerde satış süresi içerisinde banka tarafından duyurulur.⁴⁸

2.2.3.3 Kıymetli Maden Bonoları (Altın, Gümüş, Platin Bonoları)

Altın, gümüş ve platin bonoları, İstanbul Altın Borsası üyesi bankalar ile kıymetli maden aracı kurumlarının belli miktarda kıymetli maden cinsinden ihraç ederek ıskontolu veya ıskontosuz olarak sattıkları menkul kıymettir. Bonoların vadesi altmış günden az bir yıldan fazla olmamak üzere belirlenir. Halka arz edilmek suretiyle ve iskonto esasına göre satışa sunulan altın, gümüş ve platin bonolarının satışında uygulanacak vadeye uygun iskonto oranları yıllık bazda hesaplanarak, satışın yapılacağı yerlerde satış süresi içerisinde ihraççı tarafından duyurulur.⁴⁹

2.2.3.4 Kar Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB)

Kar zarar ortaklığı belgeleri; sahibine bir anonim ortaklığın bütün faaliyetlerinin veya belirli bir girişiminin kar veya zararına katılmayı sağlayan kıymetli evrak niteliğinde alacak senetleridir.⁵⁰ Faizsiz kazanç talep eden yatırımcıların tercih ettiği bir yatırım türüdür.⁵¹

Kar zarar ortaklığı belgelerinin sahipleri ihraççı şirketin sadece kar veya zararına ortak olmaktadır. Kar zarar ortaklığı belgeleri sahiplerine ihraççı şirketin yönetimine katılma ve oy kullanma gibi hisse senedinin sağladığı hakları sağlamamaktadır.⁵²

⁴⁶ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.214

⁴⁷ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.33

⁴⁸ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11

⁴⁹ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11

⁵⁰ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.21

⁵¹ Menkul Kıymetler, A.g.e., s.40

Kar zarar ortaklığı belgeleri ihracı ile toplanan fonlar anonim ortaklığın her türlü faaliyetinin finansmanında kullanılabilir. Kar zarar ortaklığı belgelerinin önemli özelliği ortaklığın zarar etmesi halinde, yatırımcı açısından zarara ortaklığın söz konusu olmasıdır. Kar garantisi bulunmadığından belli hesaplama kriterleri çerçevesinde yatırımcı kar ve zarara katılmaktadır. Vade sonlarında kar zarar ortaklığı belgesi bedelleri defaten ödenir. Kısa vadede kar payı almak, uzun vadeli ortak olmak isteyen, faiz yerine kar payını tercih eden yatırımcı kitlesi için cazip bir araçtır. İhraç eden açısından ise kaynak yaratırken şirketin ortaklık yapısı ve yönetim düzeni korunmaktadır.⁵³

2.2.3.5 Gayrimenkul Sertifikası

Gayrimenkul sertifikası, ihraç bedelleri inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanını sağlamak amacıyla, nominal değerleri eşit olarak ihraç edilen hamiline yazılı menkul kıymetlerdir.⁵⁴

Gayrimenkul sertifikası ihraç edenlerin edimlerinin ve bu edimlerin yerine getirilmemesi halinde ortaya çıkacak cezai şartların bir banka tarafından garanti edilmesi zorunludur. Sertifika ihracı karşılığında elde edilen para banka tarafından açılan özel bir hesapta toplanır ve bu para vekilin özen borcu çerçevesinde bankaca gelir elde edilecek şekilde ihraççı adına değerlendirilir.⁵⁵

Gayrimenkul sertifikasında belirtilen sürede mülkiyetin sertifika sahiplerine geçirilmesi yükümlülüğüne asli edim denilmektedir. Anapara ve izahnamede belirtilen oranda faiz ödemesi veya gayrimenkul sertifika sahiplerince talep edilmeyen bölümün banka tarafından açık arttırma ile satılması sonucu elde edilen gelirden payları oranında hesaplanan tutarın sertifika sahiplerine dağıtılmasına ise tali edim denilmektedir.⁵⁶

Gayrimenkul sertifikasına sahip olanlar, ellerinde eğer yeterli sayıda sertifika varsa sertifikada belirlenen tarihte inşa edilen gayrimenkulün bağımsız bir bölümünü alabilirler. Bu hakkını kullanmak istemeyenler ya da yeterli sayıda sertifikaya sahip olmayanlar ise tali edimi talep edebilirler.⁵⁷

⁵² Ferhat DEMİRTAŞ, A.g.m, s.111

⁵³ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11-12.

⁵⁴ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.217.

⁵⁵ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.12.

⁵⁶ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.217.

⁵⁷ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.12.

2.2.3.6 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler(VDMK)

Genel finans ortaklıkları, bankalar, finansman şirketleri ve finansal kiralamaya yetkili kuruluşların ticari işlemlerinden doğan alacakları veya SPK çerçevesinde temellük edecekleri alacakları karşılığında çıkarttıkları menkul kıymetlerdir.⁵⁸

VDMK bankaların tüketici kredileri, konut kredileri, ihracat kredileri; finansman şirketlerinin kendi mevzuatları uyarınca açmış oldukları krediler; finansal kiralamaya yetkili kuruluşların finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar; gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satış veya satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan senetli alacakları karşılığında doğrudan ihraç edecekleri kıymetli evraktır. Varlığa dayalı menkul kıymetler iskonto esasına göre satılabileceği gibi dönemsel ve değişken faiz ödemeli olarak da ihraç edilebilir.⁵⁹

VDMK doğrudan veya alacaklıların temellükü suretiyle dolaylı olarak ihraç edilebilmektedir. Bankalar dışındaki ihraççıların ihraç ettikleri VDMK'ler için SPK'nun gerekli görmesi halinde ihraççılara banka garantisi sağlamaları şarttır.⁶⁰

2.2.3.7 Varlık Teminatlı Menkul Kıymetler⁶¹

Varlık teminatlı menkul kıymetler; bankalar, finansman şirketleri ve finansal kiralamaya yetkili kuruluşlar, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, kendi kanunlarınca menkul kıymet ihraç etmeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarınca, bilanço aktiflerinde yer alan varlıkların teminat gösterilmesi suretiyle, ihraç ettikleri borçlanma senetleridir.

İhraççıların genel yükümlülüğü niteliğinde olan bu araçlar tüketici kredileri, ticari krediler, finansal ve operasyonel kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar, ihracat işlemlerinden doğan alacaklar, bankalar tarafından esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredilerinden doğacak alacaklar, gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satış veya satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan alacaklar, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı(TOKİ)'nin gayrimenkul satışından kaynaklanan alacaklar, ikame varlıklar, bankalar dışındaki, mal ve hizmet üretimi faaliyetlerinde bulunan anonim ortaklıklar ile mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınanlar

⁵⁸ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2014, İstanbul, s.173.

⁵⁹ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.12

⁶⁰ Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, A.g.e, s.216-217

⁶¹ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.13

dahil KİT'lerin müşterilerine yaptıkları vadeli satışlardan doğan, senede bağlanmış alacaklar ve nitelikleri SPK tarafından belirlenecek diğer varlıkların teminatı altında ihraç edilebilirler.

Söz konusu menkul kıymetler itfa edilinceye kadar teminat varlıklar teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehdilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dahil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dahil edilemez ve ihtiyati tedbir kararı verilemez.

2.2.3.8 Yatırım Fonu Katılma Belgeleri

Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığı, hisse senedi, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri inançlı mülkiyet esasına göre yönetirler. Her bir yatırımcı, fonun sahip olduğu portföyün bir kısmını temsil eden katılma payını satın alarak fona katılım sağlar.⁶²

Yatırım fonu katılma belgeleri SPK hükümleri kapsamında çıkarılmakta olup, uygulamaya ilişkin usul ve esaslar SPK tarafından belirlenmektedir.⁶³

Yetkili kuruluşlarca, katılma belgesi karşılığında tasarruf sahiplerinden toplanan kaynakların, çeşitli sermaye piyasası araçlarına dengeli şekilde dağıtılarak kazanç sağlamasını amaçlayan kurumlara yatırım fonu denir. Yatırımcıların yatırım fonlarına ortak olmalarını sağlayan ve yatırımcıların yatırım fonuna katılma payını gösteren belgelere ise yatırım fonu katılma belgesi denir. Bu özelliği ile yatırım fonu katılma belgeleri hisse senetlerine benzemektedir. Yatırım fonlarının tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Bir malvarlığı olarak nitelendirilen yatırım fonlarına katılma belgeleri karşılığında dahil olunmaktadır. Fon kurucusu fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde temsil eder, yönetir veya yönetimi denetler. Yine kurucu fon varlığının korunması ve aklanmasından da sorumludur.⁶⁴

Fon portföyüne alınabilecek menkul kıymetler göz önünde bulundurularak, on yedi ayrı yatırım fonu türü tanımlanmıştır. Bunlar; Tahvil ve Bono Fonu, Hisse Senedi Fonu, Sektör Fonu, İştirak Fonu, Grup Fonu, Yabancı Menkul Kıymetler Fonu, Altın Fonu, Diğer Kıymetli Madenler Fonu, Değişken Fon, Karma Fon, Likit Fon, Endeks Fon, Fon Sepeti Fonu, Özel Fon, Koruma Amaçlı Fon, Garantili Fon ve Serbest Yatırım Fonu'dur. Bunun yanında; fon içtüzüklerinde belirtilmek suretiyle, portföy değerinin aylık ağırlıklı ortalama bazda en az %25'ini, devamlı olarak mevzuata göre özelleştirme kapsamına alınan KİT'ler dahil Türkiye'de

⁶² Yatırım Fonları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-3, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Ankara, Haziran 2010, s.5

⁶³ Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., s.77

⁶⁴ Ferhat DEMİRTAŞ, A.g.m, s.110

kurulmuş ortaklıkların hisse senetlerine yatırmış fonlar A tipi, diğerleri B tipi olarak adlandırılır ve bu tipler fon türleri ile birlikte belirtilir.⁶⁵

Hisse senedi yoğun fon; portföylerinin aylık ortalama bazda en az % 75'i menkul kıymet yatırım ortaklıkları hisse senetleri hariç olmak üzere Borsa İstanbul Anonim Şirketi'nde (BIST)⁶⁶ işlem gören hisse senetlerinden oluşan fonları ve borsa yatırım fonları olarak tanımlanmıştır.⁶⁷

Yatırım fonlarındaki katılma belgelerini, hisse senetlerine benzetilebilir. Hisse senetleri sahiplerine ortaklık, oy kullanma ve yönetime katılma gibi çeşitli haklar verir. Yatırım fonu katılma belgeleri de katılma belgesi sahiplerinin fon portföyüne ortak olma imkanı sunmaktadır. Ancak yatırım fonu katılma belgesi sahiplerinin fon yönetimine katılma hakları yoktur.⁶⁸

Bu tür kıymetlerin değeri bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edilmekte ve kıymetler istenildiğinde paraya çevrilebilmektedir. Yatırım fonu katılma belgeleri ülkemizde borsada işlem görmemektedir.⁶⁹ Yatırımcılar katılma belgelerini sattıklarında, yatırım fonlarının portföyünde meydana gelen değer artış ve azalışlarından paylarını alırlar. Ülkemizde yatırım fonlarının yılsonlarında ayrıca kar payı dağıtmaları söz konusu değildir. Yatırımcılar yatırım fonu katılma belgelerinden üç şekilde getiri elde edilebilirler.⁷⁰

1) İlk olarak fon sahip olduğu menkul kıymetlerden kar payı, faiz olarak menkul kıymetlerden gelir elde eder. Fon elde ettiği bütün gelirini fon portföy değerine yansıtır.

2) Fonun sahip olduğu menkul kıymetlerin fiyatı artabilir. Eğer fon fiyatı yükselen bu menkul kıymeti satarsa sermaye kazancı elde eder. Fon elde ettiği bu sermaye kazancını veya zararını fon portföy değerine yansıtır.

3) Eğer yatırım fonu fiyatı yükselen menkul kıymeti satmıyor elinde tutuyorsa katılma belgelerinin fiyatı artar. Yüksek fon toplam değeri yatırımın yüksek değerli olduğunu gösterir.

⁶⁵ Yatırım Fonları, A.g.e, s.5-7

⁶⁶ 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 138/4. maddesine göre Borsa İstanbul Anonim Şirketi (BIST)'nin esas sözleşmesinin 03/04/2013 tarihinde tescili ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ile İstanbul Altın Borsası'nın tüzel kişilikleri son bulmuştur. Borsa İstanbul Piyasaları; Pay Piyasası, Gelişen İşletmeler Piyasası, Borçlanma Araçları Piyasası, Yurt Dışı Sermaye Piyasası Araçları Piyasası ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası olmak üzere beş ana grupta teşkilatlanmıştır. Çalışmamızın sonraki bölümlerinde İMKB yerine BIST kısaltması kullanılmıştır.

⁶⁷ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2014, İstanbul, s. 225.

⁶⁸ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.14

⁶⁹ Ferhat DEMİRTAŞ, A.g.m, s.111

⁷⁰ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.14

2.3 Türk Vergi Sisteminde Menkul Kıymetler

Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları ile ilgili vergisel hükümlerin bulunduğu yasal ve idari düzenlemelerde söz konusu kavramların tanımı yapılmamıştır. Bunun en belirgin örneği; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu⁷¹ (VUK)'nun 279. maddesidir. Söz konusu maddede menkul kıymetlerinin değerlemesine ilişkin kanuni düzenlemelere yer verilmesine rağmen menkul kıymet kavramının tanımlanmadığı görülmektedir.

Ancak; menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen kazanç ve iratların vergilendirilmesini düzenleyen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu⁷²(GVK)'nun geçici 67. maddesinin 13. fıkrasında menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçları ile neyin ifade edildiği aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

“13) Bu maddede geçen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı ifadesi, özel bir belirleme yapılmadığı sürece Türkiye'de ihraç edilmiş ve Sermaye Piyasası Kurulunca kayda alınmış ve/veya Türkiye'de kurulu menkul kıymet ve vadeli işlem ve opsiyon borsalarında işlem gören menkul kıymetler veya diğer sermaye piyasası araçları ile kayda alınmamış olsa veya menkul kıymet ve vadeli işlem borsalarında işlem görme dahi Hazinece veya diğer kamu tüzel kişilerinca ihraç edilecek her türlü menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracını ifade eder.

Bankaların ve aracı kurumların taraf olduğu veya bunlar aracılığıyla yapılan; belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte, ekonomik veya finansal göstergelere dayalı olarak düzenlenenler de dahil olmak üzere, para veya sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve dövizli alma, satma, değiştirme hak ve/veya yükümlülüğünü veren vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri bu madde uygulamasında diğer sermaye piyasası aracı addolunur.”

Bu tanımlamaların özellikle GVK'nun menkul sermaye iratları ile değer artış kazançları hükümleri başta olmak üzere vergi uygulamalarında da geçerli olacağı kabul edilmelidir.⁷³

Vergi mevzuatımızda gerçek kişi tasarruf sahiplerinin menkul kıymetlerden sağladıkları gelir unsurları menkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve iratlar kapsamında değer artış kazancı olarak vergilendirilmektedir.

Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin ticari işletme fonlarının kullanılması ile portföylerinde bulundukları menkul kıymetlerden sağladıkları gelir ve karlar gelir ve kurumlar vergisi matrahlarının tespitinde dikkate alınmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu şekilde elde ettikleri gelir ve karlar ticari kazanç kapsamında vergilendirilmektedir.

⁷¹ 10/01/1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁷² 06/01/1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁷³ Bülent KOÇAK, 5281 Sayılı Yasa İle GV, KV ve KDV Kanunlarında Yapılan Değişiklikler-I, E-Yaklaşım Dergisi, Şubat 2005, Sayı:19, (Erişim: <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=5221>, Erişim Tarihi: 21/07/2013, Saat:20:36)

2.4 Türk Vergi Sistemi Açısından Menkul Kıymetlerden Sağlanan Gelirlerin Mahiyeti

Türk vergisi sisteminde gelir üzerinden alınan iki temel vergi bulunmaktadır. Bunlardan ilki gerçek kişilerin gelirleri üzerinden alınan ve GVK'da yer alan gelir vergisi diğeri 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu⁷⁴(KVK)'nda yer alan tüzel kişilerin gelirleri üzerinden alınan kurumlar vergisidir.

GVK'nın 2. maddesinde gelire giren kazanç ve iratların;

1. Ticari kazançlar,
2. Zirai kazançlar,
3. Ücretler,
4. Serbest meslek kazançları,
5. Gayrimenkul sermaye iratları,
6. Menkul sermaye iratları,
7. Diğ er kazanç ve iratlar oluştuğ u hükmolunmuştur.

GVK'nun 75. maddesinde ise sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden oluşan sermaye dolayısıyla elde ettiğ i kar payı, faiz, kira ve benzeri iratların menkul sermaye iradı olduğ u belirtilmiştir.

İlgili madde hükmünde kaynağ ı ne olursa olsun her nevi hisse senetlerinin kar payları, her nevi tahvil faizi, hisse senetleri ve tahvillerin vadesi gelmemiş kuponların satışından elde edilen bedeller ile kar payları ile kar ve zarar ortaklığ ı belgesi karşılığ ı ödenen bedeller menkul sermaye iratları arasında sayılmakla beraber bu gelirlerin, bunları sağ layan sermaye sahibinin ticari faaliyetine bağı lı bulunduğ u takdirde, ticari kazancın tespitinde dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Gelir vergisi uygulamasında menkul sermaye iradında nakdi veya para ile temsil edilebilir sermaye dolayısıyla elde edilen kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar söz konusu iken, değer artış kazancında söz konusu sermayeyi oluşturan mal ve hakların elden çıkarılmasından doğ an kazanç söz konusudur.⁷⁵ Bu itibarla; gerçek kişi gelir vergisi mükellefleri tarafından her türlü tahvil ve hazine bonosunun dönemsel getirisi olan faiz gelirleri menkul sermaye iradı iken

⁷⁴ 21/06/2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁷⁵ Şeref DEMİR, Gerçek Kişiler Tarafından Menkul Sermayeden Elde Edilen Kazanç ve İratların Vergilendirilmesi, (Erişim: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/seref/002/>, Erişim Tarihi: 09/05/2014 Saat: 09:55)

söz konusu varlıkların vadesinden önce elden çıkarılmaları halinde sağlanan kazançlar ise değer artış kazancıdır.⁷⁶

GVK'nun 37. maddesinde her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazanç olduğu belirtilmiştir.

KVK'nun 1. maddesinde sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadî kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler ve iş ortaklıklarının kurumlar vergisi mükellefi oldukları belirtilerek kurum kazancının gelir vergisinin konusuna giren gelir unsurlarından oluştuğu hükme bağlanmıştır. Yine aynı maddede belirtildiği üzere kurumlar vergisi, mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safî kurum kazancı üzerinden hesaplanacaktır.

KVK'nun safî kurum kazancı başlıklı 6. maddesinde ise safî kurum kazancının tespitinde, GVK'nun ticari kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Gelir ve kurumlar vergisi kanunlarında yer alan bu düzenlemeler birlikte dikkate alındığında gerçek kişi gelir vergisi mükellefleri tarafından ticari işletmeleri bünyesinde yer alan menkul kıymetlerden elde edilen her türlü gelirin ticari kazanç olarak gelir vergisine tabi tutulacağı görülmektedir. Tüzel kişi kurumlar vergisi mükelleflerine ait ticari işletmeler bünyesinde yer alan menkul kıymetlerden elde edilen her türlü gelirin ise kurum kazancı olarak kurumlar vergisine tabi tutulacağı sonucuna varılmaktadır.

Menkul kıymetlerin dönemsel getirileri ile alım satım ve itfa kazançları 31/12/2015 tarihine kadar GVK'nun Geçici 67. maddesi kapsamında vergi tevkifatına konu edilecektir. Geçici 67. maddenin 7. fıkraya hükmüne göre; mezkur maddenin 1, 2, 3 ve 4 numaralı fıkraya hükümleri uyarınca tevkifata tabi tutulan kazançların ticari faaliyet kapsamında elde edilmesi halinde elde edilen gelirler ticari kazanç hükümleri çerçevesinde kazancın tespitinde dikkate alınacaktır. Tevkif suretiyle ödenmiş olan vergiler, GVK'nun 94. maddesi kapsamında tevkif edilen vergilerin tabi olduğu hükümler çerçevesinde tevkifata tabi kazançların beyan edildiği beyannameye hesaplanan gelir ve kurumlar vergisinden mahsup edilecektir. Ancak; mezkur maddenin 2 ve 3. fıkraları kapsamında tevkif suretiyle ödenen vergiler, işlemde doğan kazancın tabi olduğu tevkifat oranı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşar ise aşan kısım yıllık beyannameye hesaplanan gelir ve kurumlar vergisinden mahsup edilemeyecektir. Kısacası, menkul kıymetler dolayısıyla elde edilen gelirlerden Geçici 67. madde hükmü çerçevesinde tevkif edilen vergiler yıllık beyanname ile beyan edilen gelir ve kurumlar vergisinden mahsup

⁷⁶ Şeref DEMİR, Gerçek Kişiler Tarafından (Hisse Senetleri Hariç) Menkul Kıymetlerden Elde Edilen Kazanç ve İratların Vergilendirilmesi, (Erişim: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/seref/005/> Erişim Tarihi: 09/05/2014 Saat: 09:35)

edilecektir. Mahsup sonrası kalan bir tutarın bulunması halinde bu tutar genel hükümler çerçevesinde red ve iade edilecektir.

2.5 Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında Menkul Kıymetler

Türkiye Muhasebe Standartları(TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında(TFRS) menkul kıymetler finansal araçlar arasında sayılmıştır.

Finansal araç ile ilgili olarak; “TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum” Standardı, “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardı, “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardı ve “TFRS 9 Finansal Araçlar” Standardı yayımlanmıştır.

TMS 32 Standardında finansal araç; bir işletmenin finansal varlığında ve diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da öz kaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan bir sözleşme olarak tanımlanmıştır.

TMS 32 Standardında yapılan tanımlamada finansal araç kavramı finansal varlıklar yanında finansal borçları da kapsamaktadır.

TMS 32 Standardına göre; finansal varlık aşağıdaki varlıklardan herhangi biri olabilir:

“(a)Nakit;

(b)Başka bir işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araç;

(c)(i)Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya

(ii)Potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak veya

(d)İşletmenin öz kaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan ve

(i)İşletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme veya

(ii)İşletmenin belirli sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme. Bu amaçla, işletmenin öz kaynağına dayalı finansal araçlar, 16A - 16B Paragrafları uyarınca öz kaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılan satım opsiyonu bulunan finansal araçları, 16C - 16D Paragrafları uyarınca öz kaynağa dayalı araç olarak sınıflandırılan ve işletmeye sadece tasfiye durumunda diğer tarafa işletmenin net varlıklarından oransal bir pay verme yükümlülüğü getiren finansal araçları veya söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin sözleşmeler olarak düzenlenen araçları içermez.”

Menkul kıymetler bir işletmenin öz kaynağında (hisse senedi) veya finansal borcunda (tahvil vb.) artış yaratan varlıklar olup, TMS 32 Standardı açısından, “finansal varlık” olarak kabul edilmektedir.⁷⁷

⁷⁷ Nalan AKDOĞAN ve Orhan SEVİLENGÜL, Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları, Gazi Kitabevi, 12. Baskı, Mart, 2007, s. 76-77.

TFRS 9 Standardının Ek A kısmında tanımlanan terimler başlıklı bölümünde; finansal araç, finansal varlık ve finansal borç terimlerinin TMS 32, TMS 39 ya da TFRS 7 Standartlarındaki anlamları ile kullanıldığı belirtilmiştir.

IAS 39 (*Uluslararası Muhasebe Standardı-UMS 39*) Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardı; mali varlıklar, mali borçlar ve mali olmayan ürün satmak veya satın almak için bazı sözleşmeler hususunda muhasebeleştirme ve ölçme esaslarını belirlemektedir. Ayrıca söz konusu standartta; mali araçların sınıflandırılması, kayıt altına alınması, devam eden ölçümleri ve kayıttan çıkarılması gerektiğinde (*değer düşüklüğü gerekliliği de dahil*) riskten korunma muhasebesi şartlarını ele almaktadır.⁷⁸

TMS 39 Standardı finansal varlık ya da yükümlülüklerin hangi amaçla iktisap edildiği esas alınarak finansal varlıkları dört grup altında sınıflandırmıştır. Söz konusu sınıflandırmada menkul kıymetler aşağıdaki finansal varlıklar içinde yer almaktadır.⁷⁹

a)Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar (*ilk muhasebeleştirilmesinde bu şekilde sınıflananlar ile alım-satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar*),

b)Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,

c)Satılmaya hazır finansal varlıklar

IFRS 9 (*Uluslararası Finansal Raporlama Standardı-UFRS 9*) Standardı; mali varlıkların ilk tahakkuk sırasında sınıflandırılmasında itfa edilmiş bedel ve gerçeğe uygun bedel şeklinde iki sınıflandırmayı kabul ederek, "vadeye kadar elde tutulacak" kategorisini; ilgili "cezai kural ihlali" kurallarını ve aynı zamanda "satışa uygun" ve "krediler ve alacaklar" kategorilerini ortadan kaldırmaktadır.⁸⁰

TFRS 9 Standardına göre finansal varlıklar; işletmenin kullandığı finansal varlık yönetim modeli ve söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri esas alınarak sonraki dönemlerde itfa edilmiş maliyet bedeli veya gerçeğe uygun değeri ile ölçülerek sınıflandırılır.⁸¹

⁷⁸ Stephan CHAN, From IAS 39 To IFRS 9 More Than Just A Name Change, icaew.com/frf (Erişim:http://www.hkicpa.org.hk/filemediasection2_become_a_hk_cpaprecog-oversea-bodiesuseful-articlename-change.pdf, s.18-19 Erişim Tarihi: 10/05/2014, Saat:11:55)

⁷⁹ TMS 39 Standardında yer alan dördüncü finansal araç ise kredi ve alacaklardır.

⁸⁰ Stephan CHAN, A.g.m., s.18-19

⁸¹ Gürbüz GÖKÇEN, Başak ATAMAN ve Cemal ÇAKICI, Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları, Türkmen Kitabevi, 2011, İstanbul, s.97-98.

TMS 39 Standardının uygulamasına son vermek amacıyla yayımlanan TFRS 9 Standardı finansal varlıkların sınıflandırmasını sadeleştirmiştir. TFRS 9 Standardının uygulama zorunluluğu 31/12/2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olup, isteyen iktisadi işletmeler TFRS 9 Standardının erken uygulamasını seçebilirler.

Finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin; sunumu, açıklanması, muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesine yönelik ilkeler TMS/TFRS'ler ile belirlemektir. Bu özellikleri ile TMS/TFRS'ler, TTK'nda yapılan düzenlemeler ekseninde, menkul kıymetlerin finansal tablolara yansıtılmasında büyük bir öneme sahiptir.

TMS/TFRS'ler ile finansal tabloların hazırlanması ve sunumunda uygulama birliği sağlamak ve finansal tablolara uluslararası piyasalarda geçerlilik kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle menkul kıymetler TMS/TFRS'lerde uluslararası uygulamalara paralel olarak finansal araçlar içinde finansal varlıklar arasında yer almaktadır. Menkul kıymetler TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum standardında finansal varlıklar içinde aşağıdaki tablodaki gibi sınıflandırılmıştır.

Tablo 1: TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardına Göre Finansal Varlıklar Tablosu:⁸²

Sınıflandırma	Sınıflandırma Gereklilikleri	Örnekler
Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar	Alım satım amacıyla elde tutulan veya gerçeğe uygun değer farkı kar zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıklar	Türev ürünler ile portföy dahilinde elde bulundurulmuş borç ve öz kaynak araçlarına yapılan yatırımlar
Satılmaya hazır finansal varlıklar	Diğer finansal varlık sınıflandırmasına dahil edilemeyen ve satılmaya hazır olarak tanımlanan finansal varlıklar	Diğer finansal varlık sınıflandırmasına dahil edilemeyen borç ve öz kaynak araçlarına yapılan yatırımlar
Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar	Vadeye kadar elde tutulmak amacıyla iktisap edilen finansal varlıklar	Aktif bir piyasada işlem görmeyen vadeye kadar elde tutulmak amacıyla iktisap edilen finansal varlıklar

⁸² Aylin POROY AKSOY, Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer, Dora Yayınları:38, 1. Baskı, Kasım, 2009, s. 111.

2.6 Tekdüzen Hesap Planına Göre Menkul Kıymetler

213 sayılı VUK'un Muhasebe Usulünü Seçmekte Serbestlik başlıklı 175. maddesinde;

“Mükellefler bu kısımda yazılı maksat ve esaslara uymak şartıyla, defterlerini ve muhasebelerini işlerinin bünyesine uygun olarak diledikleri usul ve tarzda tanzim etmekte serbesttirler. (3762 sayılı Kanunun 1'inci maddesiyle eklenen hüküm) Ancak, Maliye Bakanlığı; muhasebe standartları, tek düzen hesap planı ve mali tabloların çıkarılmasına ilişkin usul ve esasları tespit etmeye, bunları mükellef, şirket ve işletme türleri itibariyle uygulamaya ve buna ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.

Ticaret Kanununun ticari defterler hakkındaki hükümleri mahfuzdur.

(4108 sayılı Kanunun 4'üncü maddesiyle eklenen fıkra) Maliye Bakanlığı, muhasebe kayıtlarını bilgisayar programları aracılığıyla izleyen mükellefler ile bu bilgisayar programlarını üreten gerçek ve tüzel kişilerce uyulması gereken kuralları ve bilgisayar programlarının içermesi gereken asgari hususlar ile standartları ve uygulamaya ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.”

hükmü yer almaktadır. Kanun'un 176. maddesi ile tüccarlar tutacakları defterlere göre birinci sınıf ve ikinci sınıf tüccarlar olarak ayrıştırılmıştır. Kanun'un müteakip maddelerde tutacakları defterler bakımında birinci sınıf ve ikinci sınıf olarak ayırma tabi tutulan tüccarların tutmak zorunda oldukları defter türlerine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

VUK'un 175 ve mükerrer 257. maddelerinin 1. bendi ile Maliye Bakanlığı mükellef ve meslek grupları itibariyle muhasebe usul ve esaslarını tespit etmeye yetkili kılınmıştır. Bakanlık bu yetki maddesine dayanarak çıkardığı 1 seri nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği⁸³ (MSUGT) ile hesap dönemi takvim yılı olan mükelleflerin 01/01/1994 tarihinden, özel hesap dönemi kullanan mükelleflerde 1994 takvim yılı içinde hesap dönemlerinin açıldığı tarihte itibaren bilanço esasında defter tutan birinci sınıf tüccarlar için Tek Düzen Hesap Planı'nın (TDHP) kullanılmasını zorunlu kılmıştır.⁸⁴

1 seri nolu MSUGT bilanço usulüne göre defter tutan gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tablolar aracılığı ile ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmasının sağlanması ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Tek düzen hesap planı kullanımı zorunluluğu yalnızca bilanço esasına göre defter tutmak zorunda olan birinci sınıf tüccarlar için geçerlidir. VUK hükümleri uyarınca ikinci sınıf tüccar sayılan mükelleflerin tek düzen hesap planını uygulama zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak kurumlar vergisi mükelleflerinin tamamı birinci sınıf tüccar sayılmıştır. Gelir vergisi mükelleflerinden ticari kazanç geliri sahipleri için sınıf ayırımında belirlenen maddi kıstasların düşük tutarlarda olması nedeni ile gelir vergisi mükelleflerine ait ticari işletmelerin önemli bir

⁸³ 26/12/1992 tarih ve 21447 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de Yayınlanmıştır.

⁸⁴ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu, A.g.e., s. 27.

kısmı birinci sınıf tüccar sayılmakta ve bu mükellefler tek düzen hesap planını uygulamak zorunda bulunmaktadır.

1 Seri No'lu MSUGT'ne göre işletmeler, muhasebe sistemlerini tekdüzen hesap çerçevesi ve hesap planı doğrultusunda kurmak zorundadır. Hesapların çalışması hesap planı açıklamalarında belirtildiği gibi gerçekleşir. İşletmelerin, muhasebe sistemlerini oluştururken dikkate almak zorunda oldukları tekdüzen hesap çerçevesi ve hesap planında menkul kıymetler ile ilgili olarak 11.Menkul Kıymetler hesap grubu oluşturulmuştur.

Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nde işletmelerin kısa vadeli fiyat hareketlerinden faydalanarak sermaye kazancı elde etmek amacıyla satın aldığı hisse senedi yatırımları ile kamunun ve özel kesimin ihraç etmiş olduğu tahvil, bono ve kar zarar ortaklığı belgesi gibi kısa vadeli menkul kıymet yatırımları gibi finansal araçlar finansal varlıkları oluştururken, işletmelerin sermaye piyasalarından fon sağlamak üzere ihraç etmiş olduğu bono, tahvil ve kar-zarar ortaklığı belgesi gibi finansal araçlar ise finansal borçları oluşturmaktadır.⁸⁵

1 Seri No'lu MSUGT'nde 11.Menkul Kıymetler hesap grubunda yer alan finansal araçlarının muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak tekdüzen hesap çerçevesi, hesap planı ve hesap planı açıklamalarında aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir. 2 ve 3 seri nolu MSUGT ile tekdüzen hesap çerçevesi, hesap planı ve hesap planı açıklamalarında çeşitli değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır.

1 Seri No'lu MSUGT'in, Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları başlıklı 5. bölümünde 11.Menkul Kıymetler hesap grubu ve bu hesap grubunda yer alan hesaplar ile hesapların işleyişi ile ilgili olarak yapılan açıklamalara aşağıdaki bölümde yer verilmiştir.

2.6.1 11.Menkul Kıymetler Hesap Grubu

Tek düzen hesap planında; faiz geliri veya kar payı sağlamak veya fiyat değişimlerinden yararlanarak kar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu, finansman bonusu, yatırım fonu katılma belgesi, kar-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymetler ve bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesinde menkul kıymetler hesap grubu kullanılmaktadır.

2.6.1.1 110.Hisse Senetleri

Geçici olarak, elde tutulan hisse senetleri bu hesapta izlenir.

⁸⁵ Oğuzhan BAHADIR, KOBİ'ler İçin UFRS/TFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm, Mali Çözüm Dergisi, Sayı 111, Mayıs-Haziran 2012, s.44.

2.6.1.2 111.Özel Kesim Tahvil Senet ve Bonoları

Özel sektörün çıkartmış bulunduğu tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir.

2.6.1.3 112.Kamu Kesim Tahvil Senet ve Bonoları

Kamu tarafından çıkartılmış bulunan tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir.

(Menkul kıymetler hesap grubunda 113-117 numaralı hesaplar boş bırakılmıştır.)⁸⁶

2.6.1.4 118.Diğer Menkul Kıymetler

Hisse senetleri, kamu ve özel sektör tarafından çıkarılmış bulunan tahvil, bono ve senetlerin dışındaki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.

2.6.1.5 Menkul Kıymetler Hesap Grubunda Yer Alan Hesaplarının İşleyişi:

Menkul kıymetler edinildiğinde alış bedeli üzerinden yukarıdaki hesaplara borç, elden çıkartıldığında ise, aynı bedel ile alacak kaydedilir.

Menkul kıymetlerin satın alma giderleri "65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider Ve Zararlar" grubundaki ilgili gider hesabında izlenir. Menkul kıymetlerin satışından doğan zararlar "Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar" grubundaki ilgili hesapta; kârlar ise "64. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar" grubundaki ilgili hesapta izlenir.

2.6.1.6 119.Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

Menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

2.6.1.7 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabının İşleyişi:

Değer azalışları için azalışın tamamını karşılayacak olan tutar bu hesaba alacak "65. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar" grubunda yer alan "654. Karşılık Giderleri" hesabına borç kaydedilir. Kendisine karşılık ayrılmış olan menkul kıymet elden çıkarıldığında veya değer düşüklüğünün gerçekleşmemesi halinde bu hesaba borç kaydedilerek, karşılık tutarı "644. Konusu Kalmayan Karşılıklar Hesabı"na aktarılarak kapatılır.

⁸⁶ 16/12/1993 tarih ve 21790 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2 Seri No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’nde hesap planında boş olarak görülen 3'lü kod defteri kebir (büyük defter) hesaplarının ana hesap grubu ile grup hesaplarının işleyiş ve mantığına uygun olmak, niteliği ve kapsamı itibarıyla Hesap Planında belirlenmiş benzeri bir hesap bulunmaması, kullanıldığı takdirde ana hesap grubu ve hesap gruplarının bütünlük ve tutarlılığını bozmamak şartıyla serbestçe kullanılabilmesi belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLEME/ÖLÇME KAVRAMI

3.1 Değerleme/Ölçme Kavramı

Değerleme; belirli bir varlığın değerinin belirlenmesini ifade eder. Bir iktisadi işletme açısından değerlendirme ise işletmeyi meydana getiren aktif ve pasif unsurların belli bir tarihteki değerinin saptanmasıdır.⁸⁷

Değerleme kavramı Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca(TMSK) yayımlanan Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’de⁸⁸ ölçüm olarak ifade edilmiştir. Kavramsal çerçevede ölçme; finansal tablolarda yer alan unsurların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi olarak tanımlanmıştır. Standartların uygulamasında başlangıçta değerlendirme kavramı kullanılırken zaman içerisinde değerlendirme kavramı yerine ölçme kavramı standartlarda kullanılmıştır. Muhasebe ve finansal raporlama standartları; finansal tablolarda yer alan unsurların geleceğe ilişkin öngörüler ve çok boyutlu değişkenlerden yararlandığı, bu nedenle işletme değerlemesi gibi makro bazlı işlemlerde kullanılması gerekliliği nedeniyle raporlama sırasında finansal tablolardaki unsurları ölçtüğü ancak değerlemediği varsayılmıştır.⁸⁹

Ölçüm (değerleme); finansal tablolarda yer alan unsurların mali tablolarda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi ve ölçüm esasının seçimini ifade eder.⁹⁰ Finansal yönetim açısından, değerlendirme; bir varlığın değerini belirlemek amacıyla risk ve getiri oranlarını bir araya getiren bir süreç olarak da tarif edilebilir.⁹¹

Değerleme değer takdiri amacı için kullanılırken, ölçüm finansal raporlamada parasal değerlerin tespitinde kullanılmaktadır. Ölçmede ağırlık, uzunluk gibi fiziki özelliklerin standart bir birimle objektif bir şekilde karşılaştırılması söz konusu iken değerlemede subjektif bir yaklaşım söz konusudur.⁹²

⁸⁷ Bünyamin ÖZTÜRK, Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Dönem Sonu Değerleme ve Envanter İşlemleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, 4. Baskı, Kasım, 2006, s. 7.

⁸⁸ 16/01/2005 tarih ve 25702 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁸⁹ Akın AKBULUT, Karşılaştırmalı TMS/IFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları (Tam Set TMS/IFRS ve Vergi Uygulamalarının Örneklerle Analizi), Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Kasım, 2012, s.11.

⁹⁰ İbrahim GÜLER, Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve KOBİ IFRS Uygulamaları, Yaklaşım Yayıncılık, Kasım 2012, s. 42.

⁹¹ Yükücü v.d., A.g.e., s.1023.

⁹² Şeref DEMİR, Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS)VUK Değerleme Yaklaşımı, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2012, s.27

660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname⁹³'nin 26. maddesi ile 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki idareler ile bilanço esasında defter tutmakla yükümlü bulunmayanlar dışındaki iktisadi işletmelerin kanuni defterlerin Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunca yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak tutulması ve finansal tabloların bu standartlara göre düzenlenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Ancak; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 26/06/2012 tarih ve 6335 sayılı Kanun'un 8. maddesi ile değişik Defter Tutma Yükümlüğü başlıklı 64. maddesinin 5. bendinde;

“Bu Kanuna tabi gerçek ve tüzel kişiler, 04/01/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun defter tutma ve kayıt zamanıyla ilgili hükümleri ile aynı Kanunun 175 inci ve mükerrer 257 nci maddelerinde yer alan yetkiye istinaden yapılan düzenlemelere uymak zorundadır. Bu Kanunun defter tutma, envanter, mali tabloların düzenlenmesi, aktifleştirme, karşılıklar, hesaplar, değerlendirme, saklama ve ibraz hükümleri 213 sayılı Kanun ile diğer vergi kanunlarının aynı hususları düzenleyen hükümlerinin uygulanmasına, vergi kanunlarına uygun olarak vergi matrahının tespit edilmesine ve buna yönelik mali tabloların hazırlanmasına engel teşkil etmez.”

hükmü yer almaktadır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 26/06/2012 tarih ve 6335 sayılı Kanun'un 8. maddesi ile değişik Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun yetkisi başlıklı 88. maddesinde; TTK'nın 64 ile 88. madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunda olduklarına hükmetmiştir. Kanun'da söz konusu düzenlemelerin amacının, uygulamada birliği sağlamak ve finansal tablolara milletlerarası pazarlarda geçerlilik kazandırmak olduğu, düzenlemelerin uluslararası standartlara uyumlu olacak şekilde, yalnız Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından belirlenerek ve yayımlanacağı belirtilmiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 78. maddesi ile finansal tablolarda yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, belirlenen hususlarla sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere tahdidi olarak geçerli olan değerlendirme ilkelerini belirtilmiştir. Söz konusu maddede değerlendirme ilkeleri şu şekilde sayılmıştır;

“(1)Finansal tablolarında yer alan varlıklar ile borçlarla ilgili olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir:

a)Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.

b)Fiilî veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir.

⁹³ 02/11/2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- c)Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.
d)Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.
e)Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınır.
f)Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur.
(2)Standartlarda öngörülen hallerde ve istisnai durumlarda birinci fıkradaki ilkelerden ayrılabilir.”

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 79. maddesinde ise; duran ve dönen varlıklar Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirileceği hükümlenmiştir.⁹⁴

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 78. madde gerekçesine göre; değerlendirme ilkeleri, değerlendirme ölçülerinden farklı olarak, değerlemede dikkate alınacak taşıyıcı nitelikte evrensel kurallar olup, söz konusu ilkeler sınırlı sayı ilkesi kapsamında değildir.⁹⁵ Söz konusu madde gerekçesinden yeni Türk Ticaret Kanunu ile ticari işletmelerin mali tabloları ve finansal raporlarının Uluslararası standartlara uyumlaştırma amaçlandığı anlaşılmaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3. kitabı ile değerlemeye ilişkin hükümler düzenlemiştir. Vergi mevzuatımıza göre; dönem karı bir, işletmenin dönem sonu öz sermayesinin bir önceki dönem sonu öz sermayesi ile kıyaslanması ile bulunur. Öz sermaye kısaca aktif ve pasif unsurlar arasındaki fark olarak tanımlanabilir. Dönem sonu öz sermayesinin bulunması için işletmenin bilançosunun aktif ve pasifinde yer alan iktisadi kıymetlerin değerlendirme günü itibarıyla parasal karşılıklarının tespiti gerekmektedir. Vergi hukuk açısından değerlendirme uygulamalarının esas amacı 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 258. maddesinde anlamını bulmaktadır.⁹⁶ Söz konusu maddede değerlendirme, “*Vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı Kanun'un 259. maddesi ile değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulur denilerek değerlendirme gününe ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Vergi Usul Kanunu'nun 260. maddesine göre değerlendirilmedeki esas prensip iktisadi kıymetlerin her birinin tek başına dikkate alınmasıdır. Bu prensibin istisnası ise aynı cinsten kabul edilen mallar ile düşük değerli müteferrik eşyalar olup, bunlar toplu olarak değerlemeye tabi tutulabilecektir.⁹⁷

⁹⁴ 14/02/2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹⁵ Mutlu DİNÇ, Türk Ticaret Kanunu, Seçkin Yayınları, Ankara, Ekim 2011, s.182.

⁹⁶ Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., s.7

⁹⁷10/01/1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 258. maddesinde; iktisadi kıymetler; işletmeye dahil mevcutları, alacak ve borçları, takdir işlemi; iktisadi kıymetlerin değerinin belirlenemediği özellikli durumlarda vergi idaresince iktisadi kıymetlere değer biçilmesini, tespit işlemi ise; vergi kanunlarında yer alan değerlendirme ölçüleri kullanılarak yapılan değer belirleme işlemi ifade etmektedir.⁹⁸

Muhasebe ve işletme politikaları çerçevesinde işletmeler iktisadi kıymetlerini değişik değerlendirme ölçüleri ile değerleyebilirler. Ancak bu şekilde yapılan değerlendirme işlemleri vergi uygulaması bakımından dikkate alınmaz.⁹⁹ Çeşitli iktisadi kıymetlere atfedilen önem herkese göre değişkenlik göstermesi değerlemeye kişisel bir nitelik kazandırmaktadır. İktisadi kıymetleri değerlendirme sonucunda elde edilecek verilerin vergi matrahını doğrudan etkileyecek olması, değerlemenin sübjektif yapıdan çıkarılarak herkes için geçerli objektif kurallara bağlanmasını gerekli kılmaktadır.¹⁰⁰ Değerlemede tek ölçek kullanımı ilkesi olarak tanımlanan bu kuralın amacı; öznel uygulamaları engellemek, iktisadi kıymetlerin özelliklerine en uygun ve gerçeğe yakın sonuçlar verecek değerlendirme uygulamaları sağlamaktır. Vergi Usul Kanunu iktisadi kıymetlerin niteliklerini dikkate alarak uygulanacak değerlendirme ölçüsünü emredici bir hükümle belirlemiştir.¹⁰¹

6102 sayılı TTK'nunda yapılan değişikliklerle TTK'ya göre yasal defterler kayıtları VUK hükümlerine uygun şekilde tutulacaktır. Mevcut düzenlemelere göre; finansal tabloların Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Bu durumda Türkiye Muhasebe Standartları ile vergi uygulamaları arasındaki farklılık nedeniyle ticari kar ile vergi matrahına dayanak teşkil eden mali kar arasında farklılık oluşacaktır. Gerek 660 sayılı KHK, gerek TTK hükümleri, gerekse VUK hükümleri dikkate alındığında iktisadi işletmelerin Türkiye Muhasebe Standartlarına göre ve VUK hükümlerine göre iki ayrı kayıt sistemine göre defter tutmaları gibi bir durum söz konusudur.¹⁰²

Türk Vergi Sisteminin temel usul kanunu olan VUK'nun değerlendirme hükümleri esasen vergi matrahının aşındırılmasını önlemeye çalışan koruyucu bir bakış açısı ile düzenlenmiş ve Kanun vergi matrahını belirleyen bu unsurları düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle VUK menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde mükelleflere herhangi bir inisiyatif bırakmamaktadır.

⁹⁸ Mete AKÇAKIN, Değerleme Kavram ve Ölçüleri, Vergi Raporu Dergisi, Sayı: 159, Aralık 2012, s.7.

⁹⁹ Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Nisan 2007, s.605.

¹⁰⁰ Şükrü KIZILOĞLU, Doğan ŞENYÜZ, Metin TAŞ, Recai DÖNMEZ, Vergi Hukuku, Yaklaşım Yayıncılık, 3. Bası, Ekim 2008, s.184.

¹⁰¹ Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., s.11-12.

¹⁰² Akın AKBULUT, A.g.e., 4.

Uluslararası Muhasebe Standartlarında (UMS) işletme çevresini oluşturan çok daha geniş bir kesimin bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde temel amaç işletmelerin finansal durumlarını gerçeğe en yakın şekilde yansıtmaktır. Uluslararası Muhasebe Standartlarını aynen benimsemiş olan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın içerisinde bu nedenle birbirinden farklı değerlendirme ölçüleri yer almaktadır. Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve'de değerlendirme ölçülerinin farklılığı ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca; yeni Standartların oluşturulmasında ve mevcut Standartların gözden geçirilmesinde mevcut Kavramsal Çerçeve'nin rehber olarak alınacağı belirtilerek farklılıkların zaman içerisinde azalacağı yönünde temennide bulunulmuştur.

“Finansal tablolar, dünya genelinde birçok işletme tarafından, işletme dışındaki kullanıcılar için hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Sözü edilen finansal tablolar ülkeden ülkeye büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan, bir takım sosyal, ekonomik ve hukuki sebepler ile ulusal düzenlemelerin oluşturulması sırasında farklı ülkeler tarafından farklı finansal tablo kullanıcılarının gereksinimlerinin dikkate alınması gibi sebeplerle de bazı farklılıklar taşımaktadır.

Söz konusu farklılıklar, finansal tablo unsurları için farklı tanımların kullanılmasına neden olmuştur; örneğin, varlıklar, borçlar, özkaynaklar, gelir ve giderler farklı tanımlanmıştır. Ayrıca söz konusu farklılıklar, finansal tablolarda yer alan kalemlerin muhasebeleştirilmesinde farklı kriterlerin kullanılmasına ve bu kalemler için farklı ölçüm esaslarının benimsenmesine de yol açmıştır. Finansal tabloların kapsamı ve bu tablolarda yer verilen açıklamalar da bu farklılıklardan etkilenmiştir.

Kurul, söz konusu farklılıkları, finansal tabloların hazırlanması ve sunulmasına ilişkin kuralları, muhasebe standartlarını ve uygulama usullerini uyumlaştırmak suretiyle azaltmayı amaçlamaktadır. Kurul, ekonomik kararların alınmasına yardımcı olacak bilgileri içermek üzere hazırlanan finansal tablolar esas alınmak suretiyle, bu uyumlaştırmanın daha da ilerletilebileceğine inanmaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (Kurul) bu amaçla hazırlanan finansal tabloların, çoğu kullanıcının ortak amaçlarını karşılayacağını düşünmektedir.”

Değerlemenin amacı, işletmenin varlıkları, kaynakları ve faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun bir şekilde tespit etmektir. VUK ve TMS/TFRS'lerde değerlemenin amacına farklı açılardan yaklaşılmaktadır. VUK, değerlemeye ilişkin esasları, devletin çıkarlarını gözeterek ve vergi matrahının aşındırılmasına engel olacak şekilde belirlerken TMS/TFRS'ler ise işletme ile ilgili kesimler başta olmak üzere tüm toplumun çıkarlarını göz önünde bulundurmıştır. Bu farklılıklar, vergiye tabi mali karın tespitinde giderilebilmektedir.¹⁰³

¹⁰³ Yıldız ÖZERHAN AKBULUT, Vergi Usul Yasasındaki Değerleme Hükümlerinin TMS Kapsamında İncelenmesi, ASMMMO VI Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu Bildiriler, Ankara SMMM Odası Yayın No: 59, Ankara, Mart, 2008, s.28-29

3.2 Değerleme Ölçüleri

3.2.1 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nda Değerleme Ölçüleri

213 sayılı VUK'un 261. maddesinde iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre değerlemenin aşağıdaki ölçülerden biri ile yapılacağı belirtilmiştir.

- i)** Maliyet bedeli
- ii)** Borsa rayici
- iii)** Tasarruf değeri
- iv)** Mukayyet değer
- v)** İtibari değer
- vi)** Rayiç bedel
- vii)** Emsal bedeli

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 261. maddesinde sayılan değerlendirme ölçüleri arasında yer almamakla birlikte, Kanun'un değerlemeye ilişkin düzenlemelerinin yer aldığı maddelerde değerlendirme ölçüsü olarak belirtilen diğer değerlendirme ölçülerine ise aşağıda yer verilmiştir.

- i)** Alış bedeli
- ii)** Alış emsal bedeli

3.2.1.1 Maliyet bedeli

Maliyet bedeli; iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder. (VUK md. 262)

3.2.1.2 Borsa rayici

Borsa rayici; gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder. (VUK md. 263)

3.2.1.3 Tasarruf değeri

Tasarruf değeri; bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir. (VUK md. 264)

3.2.1.4 Mukayyet değer

Mukayyet değer; bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir. (VUK md. 265)

3.2.1.5 İtibari değer

İtibari değer; her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir. (VUK md. 266)

3.2.1.6 Rayiç bedel

Rayiç bedel; bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir. (Mükerrer Madde 266)

3.2.1.7 Emsal bedeli

Emsal bedeli; gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir. (VUK md. 267)

3.2.1.8 Vergi değeri

Vergi değeri; bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanununun 29. maddesine göre tespit edilen değeridir. (VUK md. 268)

3.2.1.9 Alış Bedeli

Alış bedeli; bir iktisadi kıymetin iktisap edilmesi karşılığında ödenen veya borçlanılan değerdir.¹⁰⁴

Söz konusu değerlendirme ölçüsü; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 261. maddesinde sayılan değerlendirme ölçüleri arasında yer almamakla birlikte, Kanun'un menkul kıymetlerin değerlemesine ilişkin hükümlerin yer aldığı 279. maddesinde bir kısım menkul kıymetlerin değerlemesinde değerlendirme ölçüsü olarak kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

3.2.1.10 Alış Emsal Bedeli

213 sayılı VUK'un geçici 4. maddesi ile mezkur Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten veya sonraki yıllarda bilanço esasına göre Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefiyetine girecek olanlar açılış bilanço ve envanterini tanzim ederken işletmeye dahil iktisadi kıymetleri bu kanunun üçüncü kitabında yazılı hükümler dairesinde değerlendirirler. Maliyet bedeli ile değerlendirilmesi icap eden kıymetlerin bu bedeli bilinmiyorsa maliyet bedeli yerine mükelleflerin bizzat belli edecekleri alış emsal bedeli değerlemeye esas tutulur.

Ayrıca VUK'un geçici 5. maddesi ile mezkur Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte veya müteakip yıllarda ticari, zirai veya mesleki kazançları dolayısıyla yeniden Gelir Vergisine girecek veya basit usulden gerçek usule geçecek olan mükellefler ile öteden beri faaliyete devam eden serbest meslek erbabının amortismanına tabi iktisadi kıymetleri maliyet bedeli,

¹⁰⁴ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.130.

maliyet bedeli bilinmiyorsa bizzat kendilerince alış tarihindeki rayice göre tahmin olunacak bedeli ile değerlendirilir. Şu kadar ki, bu kıymetlerin alış tarihleri ile mükellefiyete giriş veya gerçek usule geçiş tarihi arasındaki yıllara ait amortismanlar tutarı bu değerden düşülür ve bakiyesinin amortismanına devam olunur. Mükellefçe tahmin olunacak bedelin fazla hesaplandığının tesbiti halinde bundan dolayı adına ceza kesilmez.

Söz konusu değerlendirme ölçüsü; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 261. maddesinde sayılan değerlendirme ölçüleri arasında yer almamakla birlikte, Kanun'un geçici 4 ve 5. maddeleri ile özellikle mükelleflerin sınıf değişikliği, ticari, zirai veya mesleki kazanç sahiplerinin yeniden mükellefiyete girilmesi veya ticari kazancı basit usulde tespit edilen mükelleflerin gerçek usule geçişinde iktisadi kıymetlerini değerlemede söz konusu değerlendirme ölçüsünü kullanmaları gerektiği belirtilmiştir.

3.2.2 Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartları Ölçüm Unsurları

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının aynen benimsendiği Türkiye Muhasebe Standartları/Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında birbirinden farklı değerlendirme ölçülerine yer verilmiştir. Finansal tablo unsurlarının değerlemesi ile ilgili olarak standartlarda beş temel ölçümleme esasına yer verilmiştir.¹⁰⁵ TMS/TFRS'lerde yer verilen değerlendirme esasları aşağıdaki gibidir.

- i) Tarihi maliyet (Maliyet bedeli)
- ii) Cari maliyet (Yenileme maliyeti)
- iii) Gerçekleşebilir değer
- iv) Gerçeğe uygun değer
- v) Bugünkü değer (Kullanım değeri)
- vi) İtfa edilmiş maliyet bedeli

3.2.2.1 Tarihi maliyet (Maliyet bedeli)

Tarihi maliyet (maliyet bedeli) kavramı kavramsal çerçevede varlıklar ve borçlar için ayrı ayrı tanımlanmıştır. Varlıkların tarihi maliyeti varlıkların elde edildikleri tarihte elde edilmeleri için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarı veya onlara karşılık verilen varlıkların gerçeğe uygun değerleri, yani piyasa değeridir. Borçlar karşılığında elde edilen tutarlar veya borcun ifa edilmesi için ihtiyaç duyulan nakit veya nakit benzerlerinin tutarıdır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Yıldız ÖZERHAN AKBULUT, A.g.e., s.8

¹⁰⁶ Yıldız ÖZERHAN AKBULUT, A.g.e., s.8.

3.2.2.2 Cari maliyet (Yenileme maliyeti)

Cari maliyet; aynı varlığın veya bu varlıkla eşdeğer olan bir varlığın alınması için hali hazırda gereken nakit veya nakit benzerlerinin veya bir borcun ifa edilmesi için ihtiyaç duyulan nakit veya nakit benzerlerinin tutarıdır.

3.2.2.3 Gerçekleşebilir değer

Gerçekleşebilir değer; işletmenin normal faaliyet şartlarında bir varlığın elden çıkarılması ile elde edilecek nakit veya nakit benzeri değerlerin tutarları veya bir borcun ifa edilmesi için ihtiyaç duyulan nakit veya nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarıdır.

3.2.2.4 Gerçeğe uygun değer

TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardında¹⁰⁷; gerçeğe uygun değer in işletmeye özgü bir ölçüm olmayıp, piyasa bazlı bir ölçüm olduğu belirtilmiştir. Gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır. Diğer bir ifadeyle, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır.

3.2.2.5 Bugünkü değer (Kullanım değeri)

Bugünkü değer; işletmenin normal faaliyet şartlarında bir varlığın gelecekte yaratacağı net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerlerini veya bir borcun ifa edilmesi için gelecekte ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleridir.¹⁰⁸

3.2.2.6 İtfa edilmiş maliyet bedeli

İtfa edilmiş maliyet bedeli; finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememesi durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.

Finansal varlıkların itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilmesi için aşağıdaki iki şart birlikte gerçekleşmelidir.

i) Finansal varlık sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde bulundurulmalıdır.

¹⁰⁷ 30/12/2012 tarihli ve 28513 sayılı 2. Mükerrer Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁰⁸ İbrahim GÜLER, A.g.e., s.42-43

ii) Finansal varlık sözleşmeye bağı olarak belli bir tarihte anapara ve faiz ödemeleri şeklindeki nakit akışlarına neden olmalıdır.¹⁰⁹

Eğer bir finansal varlığın vadesi sabit ve ödeme planları belli ise uygulanacak değerlendirme ölçütü itfa edilmiş maliyet bedeli olacaktır.¹¹⁰ Yani finansal araç getiri amacıyla yönetiliyor ve finansal araçtan elde edilecek anapara ve faiz getirileri önceden belirlenebiliyorsa bu araç itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilecek, bu iki koşul birlikte gerçekleşmiyor ise finansal araç gerçeğe uygun değer ile değerlendirilecektir.¹¹¹

¹⁰⁹ Yıldız ÖZERHAN ve Serap YANIK, Açıklama ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları, TÜRMOB Yayınları-427, Güncelleştirilmiş 2. Baskı, s.210.

¹¹⁰ Akbulut v.d., A.g.e., s.17.

¹¹¹ Remzi ÖRTEN, Hasan KAVAL ve Aydın KARAPINAR, Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları, Gazi Kitabevi, 6. Baskı, Nisan 2012, s. 482.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE
MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

4.1 Vergi Usul Kanunu'na Göre Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

VUK'un 279. maddesine göre; hisse senetleri ile fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymetin borsa rayıcı ile değerlendirileceği belirtilmiştir. Mezkur maddede menkul kıymetin, borsa rayıcının olmaması ya da borsa rayıcının muvazaalı bir şekilde oluşması halinde değerlemeye esas bedelin, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının, eklenmesi suretiyle tespit edileceği hükümlenmiştir.

Öte yandan mezkur maddede; borsa rayıcı bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle getirisinin hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin ise alış bedeli ile değerlendirileceği hükümlenmiştir.

Menkul kıymet niteliğindeki iktisadi kıymetler iktisap amaçlarına bağlı olarak bilançoların aktifinde dönen varlıklar içinde menkul kıymetler hesap grubu veya duran varlıklar içinde mali duran varlıklar hesap grubu içinde yer alırlar. VUK'na göre değerlendirme açısından önemli olan menkul kıymetin niteliğidir. Menkul kıymetlerin bilançonun hangi kalemi içinde yer aldığına her hangi bir önemi yoktur.¹¹²

4.1.1 Alış Bedeliyle Değerlenecek Menkul Kıymetler¹¹³

Hisse senetleri ve fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri ile borsa rayıcı bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibariyle getirisinin hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeliyle değerlendirilecektir. Hisse

¹¹² Muzaffer KÜÇÜK, A.g.e., s. 51.

¹¹³ Esas faaliyet konusu menkul kıymet alım ve satımı olan işletmelerin bilanço günü itibariyle aynı türden değişik fiyatlardan alınmış menkul kıymetler bulunabilir. Söz konusu işletmeler işlem yoğunluğu nedeniyle menkul kıymetlerini tek tek seri ve tertip numaraları itibariyle takip etmekte güçlük yaşayabilmektedirler. Bu menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde SPK Seri XI, No:1 Tebliği'nin 21. maddesinde hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Öte yandan konu ile ilgili olarak Gelir İdaresi'nin verdiği muktezada ise yoğun alım satım nedeniyle fiili alış bedelinin tespitinin güç olması durumunda aracı kurumların hareketli ortalama maliyet yöntemini uygulayabilecekleri belirtilmiştir. 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.172

senetleri, yatırım fonu katılma belgeleri ve kar zarar ortaklığı belgeleri alış bedeli ile değerlenir.¹¹⁴

Bir değerlendirme ölçüsü olarak alış bedeli 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda tanımlanmamıştır. Alış bedeli, bir iktisadi kıymetin iktisap edilmesi için ödenen veya borçlanılan bedeldir.¹¹⁵ Maliyet bedelinden farkı iktisadi kıymetle ilgili sonradan ortaya çıkan faiz, kur farkı ve vade farkı gibi tali giderler alış bedeline dahil edilmez.¹¹⁶ Menkul kıymet edinimi ile ilgili kur farkı, faiz, komisyon ve benzeri ödemeler tahakkuk ettikleri dönemlerde gider yazılır.¹¹⁷

4.1.2 Borsa Rayıcı İle Değerlenecek Menkul Kıymetler

BIST'de hisse senetleri yanında Tahvil ve Bono Piyasası da bulunmaktadır. Ancak; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesinde hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirileceği belirtildiği için hisse senetlerinin borsa rayıcı ile değerlendirilmesi VUK hükümlerine göre söz konusu değildir. Öte yandan; Türk Lirası ve döviz ödemeli ihraç edilmiş; devlet iç borçlanma senetleri, gelir ortaklığı senetleri ile T. C. Merkez Bankası tarafından ihraç edilen likidite senetleri, özel sektör, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, mahalli idarelerce Türk Lirası ve döviz ödemeli ihraç edilen borçlanma senetleri BIST Tahvil ve Bono Piyasası'nda; işlem görebilecek menkul kıymetlerdir.¹¹⁸

Devlet tahvili, Hazine bonusu, aracı kuruluş varantları¹¹⁹ ve borsa yatırım fonları (BFY)¹²⁰ borsa rayıcı ile değerlendirilecek menkul kıymetlere örnek verilebilir.¹²¹

¹¹⁴ 2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.146-147

¹¹⁵ Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, A.g.e., s.611.

¹¹⁶ Mete AKÇAKIN, A.g.m., s.13.

¹¹⁷ 2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.108.

¹¹⁸ Tahvil ve Bono Piyasası (Erişim: <http://borsaistanbul.com/data/egitimklavuzlari/KLVZ18TBP.pdf>, Erişim Tarihi: 15/03/2014, Saat:14:53)

¹¹⁹ Varant (rehin senedi), umimi mağaza denilen eşya depolarında saklanmak üzere bırakılan mallar karşılığında, mağazayı işleten tarafından düzenlenip malı bırakana verilen kıymetli evrak niteliğindeki emtia senedir. Varant, makbuz seneti ile birlikte mağazadaki malı temsil eder. Tek başına varant hamiline, mağazadaki mal üzerinde rehin hakkı sağlar. Makbuz senedi ve varant ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Halil SEYİDOĞLU, Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, 2. Baskı, Güzem Can Yayınları:16, İstanbul, 1999, s. 375-376, 660.

Aracı Kuruluş Varantları: Elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergesi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşma ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğindeki sermaye piyasası aracını ifade eder. Varant satın alan yatırımcı ödediği bedel karşılığında bir dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma ya da satma hakkını satın alır. Varantlar; opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş halidir (Borsaya kote edilir ve pazar açılır, ikinci el piyasada işlem

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 263. maddesinde borsa rayici; menkul kıymetler ve kambiyo borsası ile ticaret borsalarında kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerleri olarak tanımlanmıştır.

4.1.3 Kıst Getiri Ölçüsüne Göre Değerlenecek Menkul Kıymetler

Alış bedeli ile değerlenmeyen yatırım fonu katılma belgeleri, özel kesim tahvilleri, finansman bonoları, banka bonoları ve banka garantili bonolar, varlığa dayalı menkul kıymetler, eurobondlar ile gelir ortaklığı senetleri kıst getiri ölçüsüne göre değerlendirilecek menkul kıymetlere örnek verilebilir.

Kıst getiri ölçüsü; menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek (kur farkları dahil) gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır.

4.2 Hisse Senetlerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi

213 sayılı VUK'nun 279. maddesi ile hisse senetlerinin alış bedeli ile değerlendirileceği hükümlenmiştir. Söz konusu maddeye göre hisse senetlerinin elde edilme ve değerlendirme yöntemi ihraç edenin ve elde edilme şeklinin önemi olmaksızın alış bedelidir.¹²² Hisse senedini ihraç eden şirketin Türkiye'de veya yurt dışında bulunmasının, hisse senedinin Türkiye'de veya yurt dışında bulunan bir borsadan temin edilmesinin alış bedeli ile değerlendirme açısından bir

görür ve takası diğer menkul kıymetler gibi yapılır.), yapılandırılmış ürünler sınıfından bir finansal araçtır, ihraççının sermaye temin etmek amacı ile ihraç edeceği bir ürün değildir, tamamen ihraççının şahsi sorumluluğu altındadır, yatırımcıya ödediği prim karşılığında bir menkul kıymeti, bir menkul kıymet sepetini ya da bir endeksi, vade sonunda veya vadeden önce, belirlenmiş olan bir fiyat seviyesinden (ihraççıdan) alma ya da (ihraççıya) satma hakkı verir, varantı satın alan yatırımcı yükümlülük değil hak satın almış durumdadır. Varantların Borsa İstanbul'da işlem görebilmeleri için, ihraççıları ya da ihraççıların anlaştıkları aracı kurumlar tarafından yürütülecek bir piyasa yapıcılık faaliyeti ile desteklenmeleri gereklidir. Piyasa yapıcı kurum likit ve düzenli bir piyasa oluşmasına yönelik olarak sürekli alım satım emri (kotasyon) vermekle yükümlüdür. (Erişim: <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/araci-kurulus-varantlari>, Erişim Tarihi: 15/03/2014, Saat:14:35)

¹²⁰ Borsa Yatırım Fonları (BYF); katılma belgeleri borsa pazarlarında işlem gören yatırım fonlarıdır. BYF katılma belgeleri menkul kıymet niteliğindedir. BYF'ler yatırımcılara, BIST endekslerine ve Borsa İstanbul'a kote paylardan oluşan diğer endekslere yatırım yapma imkanı sunmaktadır. Kurucusu tarafından borsada işlem görmek üzere başvuruda bulunan SPK kaydındaki BYF katılma belgeleri, Borsa'nın uygun göreceği ilgili pazarda işlem görmektedir. (Erişim:<http://borsaistanbul.com/sirketler/borsada-islem-gorme/borsa-yatirim-fonlari>, Erişim Tarihi: 15/03/2014, Saat:14:43)

¹²¹ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.173.

¹²² A. AKBULUT, S. ÜÇKUYU, M. A. CEYLAN, F. BOYRAZ, M. TOPALOĞLU, M. KÖROĞLU, Y. ASLAN, TMS/TFRS/KOBİ Standartlarına Göre Ticari Kardan Mali Kara Geçiş, TÜRMOB Yayınları-414, s. 75.

önemi yoktur.¹²³ VUK kapsamında hisse senetleri tanımı içinde bağlı menkul kıymetler, iştirakler ve bağlı ortaklıklarında yer aldığı kabul edilmektedir.¹²⁴

213 sayılı VUK'nun 279. maddesi dikkate alındığında hisse senetlerinin borsada işlem görüp görmediği dikkate alınmadan menkul kıymetin değerlendirilmesinde alış bedeli esas alınacaktır.¹²⁵ Ancak; alış bedeli, VUK değerlendirme ölçüleri arasında sayılmamıştır.¹²⁶ Bir kıymetin iktisabı için satıcıya ödenen veya borçlanılan meblağ olarak alış bedeli kabul edilebilir. Alış bedelinin maliyet bedelinden temel farklılığı; sadece alış bedelini içermesi, satın alma ile ilgili olarak yapılan diğer giderleri içermemesidir.¹²⁷

VUK 279. maddesi hükmü gereği alış bedeli ile değerlendirilecek hisse senetleri değerlendirme günü itibariyle meydana gelen değer düşüklüğü için ayrılan karşılıklar gelir ve kurumlar vergisi kapsamında mali karın tespitinde kanunen kabul edilmeyen gider kabul edilir. Öte yandan değerlendirme gününde hisse senetlerinin değerinde meydana gelen değer artışları ise vergiye tabi olmayan gelir olarak kabul edilir. Ancak; Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 298. maddesinde düzenleme bulan enflasyon düzeltmesi hükümlerinin uygulanması durumunda hisse senetlerinin ÜFE oranındaki artışa göre değerlendirilmesi zorunludur.¹²⁸

Örnek: Z A.Ş. BIST'de işlem gören 5.000.000,00 TL sermayeli A A.Ş. hisse senetlerini kısa süreli elde tutarak borsa endeksinin yükselmesine bağlı olarak elden çıkararak kazanç sağlamak amacıyla 01/01/2014 tarihinde 100.000,00 TL bedelle satın almıştır. Hisse senetlerinin alımına aracılık eden bankaya 345,00 TL komisyon ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin 213 sayılı VUK'un 263. maddesi dikkate alınarak tespit edilen borsa rayici¹²⁹ 115.000,00 TL'ye yükselmiştir. Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini 28/02/2015 tarihinde 133.000,00 TL bedelle satmıştır. Hisse senetlerin satışı için bankaya 345,00 TL komisyon ödenmiştir.

¹²³ 2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.146-147

¹²⁴ Şeref DEMİR, A.g.e., s. 327.

¹²⁵ Akın AKBULUT, A.g.e., 126.

¹²⁶ A. AKBULUT v.d., A.g.e., s. 75.

¹²⁷ Bünyamin ÖZTÜRK, Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Dönem Sonu Değerleme ve Envanter İşlemleri, Maliye ve Hukuk Yayınları, 4. Baskı, Kasım, 2006,A.g.e., s. 65.

¹²⁸ Hasan ALTUNCU ve Zafer KÜTÜK, Vergisel İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi, Vergi Denetmenleri Derneği, Ocak, 2008, Ankara, s. 63.

¹²⁹ 213 sayılı VUK'un 263. maddesi hükmüne göre, borsa rayici; gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder.

Çözüm: Z A.Ş.'nin kısa süre içinde kar elde etmek için elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetleri ilk muhasebeleştirilmesinde alış bedeli ile aktifleştirilecek ve dönem sonunda elde tutulan hisse senetleri alış bedeli ile değerlemeye tabi tutulacaktır. Vergi Usul Kanunu menkul kıymetler için değerlendirme ölçüsünü alış değeri olarak esas aldığı için bankaya ödenen komisyon bedeli dönem giderlerine yansıtılacak ve mali kar hesaplamasında gider olarak dikkate alınacaktır.¹³⁰

01/01/2014			
HİSSE SENETLERİ		100.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		345,00	
BANKALAR			100.345,00
Hisse senedi alış	.../...		

Hisse senedinin borsa değerindeki artışın değerlendirilmesi

31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin 213 sayılı VUK'un 263. maddesi dikkate alınarak tespit edilen borsa rayicinin 115.000,00 TL'ye yükselmesi durumunda oluşan değer artışının Vergi Usul Kanunu değerlendirme hükümlerine göre mali karın hesaplanmasında dikkate alınmaması gerekmektedir. Bu durumda oluşan değer artışının vergiye tabi olmayan gelir ve matrahtan indirilecek diğer tutarlar olarak nazım hesaplarda takip edilmesi gerekmektedir.

31/12/2014			
HİSSE SENETLERİ		15.000,00	
Borsa Değer Artışı 15.000,00 TL			
MENKUL KIYMET BORSA DEĞER ARTIŞ KARLARI			15.000,00
Hisse senedi değerlendirilmesi	31/12/2014		
VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİR VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK DİĞER TUTARLAR		15.000,00	
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H			15.000,00
.../...			

¹³⁰ Akdoğan ve Sevilengül, A.g.e. s.82.

Hisse senedinin borsa değerindeki azalışın değerleme ve muhasebeleştirilmesi

Diğer taraftan 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin 213 sayılı VUK'un 263. maddesi dikkate alınarak tespit edilen borsa rayicinin 95.000,00 TL'ye düşmesi durumunda oluşan değer düşüklüğü için karşılık ayrılması durumunda, ayrılan değer düşüklüğü karşılığının Vergi Usul Kanunu değerleme hükümlerine göre mali karın hesaplanmasında kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerekmektedir.

31/12/2014		
KARŞILIK GİDERLERİ	5.000,00	
Kanunen Kabul Edilmeyen Gider 5.000,00 TL		
		5.000,00
MENKUL KIYMET DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI		
Hisse senedi değerlemesi		
31/12/2014		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR	5.000,00	
		5.000,00
MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H		
.../...		

Hisse senetlerinin 28/02/2015 tarihinde elden çıkarılması durumunda oluşan kar veya zarar ile bankaya ödenen komisyon bedeli dönem giderlerine yansıtılacak ve mali kar hesaplamasında gider olarak dikkate alınacaktır. 31/12/2014 tarihi itibariyle değerlemede dikkate alınan borsa rayicinde oluşan ve vergiye tabi olmayan gelir ve matrahtan indirilecek diğer tutarlar kapsamında nazım hesaplarda takip edilen değer artışının dönem vergi matrahının tespitinde matraha ilave edilecek gelir unsuru olarak dikkate alınması gerekmektedir.¹³¹

¹³¹ 01/01/2006 tarihinden itibaren iktisap edilen hisse senetlerinin alım-satım kazançları 31/12/2015 tarihine kadar 193 sayılı GVK'nun Geçici 67. maddesinin 1. Fıkrası hükmü çerçevesinde tevkifata tabi olup söz konusu menkul kıymetlerin elden çıkarılması nedeniyle aynı Kanun'un Mükerrer 80. maddesi hükmü uygulanmaz. Ancak, Türkiye'de kurulu menkul kıymetler borsalarında işlem gören ve tam mükellef kurumlara ait olan hisse senetlerinin bir yıldan fazla süreyle elde tutulduktan sonra banka ve aracı kurum kanalıyla elden çıkarılırsa sayılı GVK'nun GVK'nun Geçici 67. maddesinin 1. fıkrası hükmü çerçevesinde tevkifata tabi tutulmaz ve bu hisse senetleri ile ilgili olarak aynı Kanun'un Mükerrer 80. maddesi hükmü uygulanmaz. Söz konusu hisse senetlerinin bir yıldan daha az süre içinde elde çıkarılması durumunda elde edilen kazançlar vergilendirilecektir. Tevkifata tabi hisse senedi alım-satım kazançlarına uygulanan tevkifat oranı, 2012/3141 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca tüm tam ve dar mükellef gerçek kişiler için % 0 olarak belirlenmiştir. 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu, A.g.e., s.259.

28/02/2015			
BANKALAR		132.595,00	
Vadesiz TL mevduat	132.595,00 TL		
KOMİSYON GİDERLERİ		405,00	
Menkul kıymet alım satım komisyonu	405,00 TL		
	HİSSE SENETLERİ		115.000,00
	Borsaya kote hisse senetleri	100.000,00 TL	
	Borsa değer artışı	15.000,00 TL	
	MENKUL KIYMET SATIŞ KARLARI		18.000,00
	ÖNCEKİ DÖNEM GELİR VE		
Hisse senedi satışı	28/02/2015		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK		15.000,00	
DİĞER TUTARLAR			
	MATRAHA İLAVE EDİLECEK		15.000,00
	TUTARLAR A/H		
	.../...		

4.3 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi

VUK'un 279. maddesi uyarınca fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile eğer bir yatırım fonu katılma belgesi portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerine dayanılarak ihraç edilmişse tıpkı hisse senetlerinde olduğu gibi alış bedeli ile değerlendirilecektir. Bunun haricinde kalan yatırım fonları ise yine aynı madde uyarınca borsa rayıcı ölçüsü esas alınarak değerlendirilmelidirler.

Ülkemizde borsa yatırım fonları (BFY) dışında kalan yatırım fonları borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle; alış bedeli ile değerlendirilmesi mümkün olmayan ve borsada işlem görmeyen yatırım fonları kıst getiri ölçüsü ile değerlendirilmelidirler.

Yatırım fonlarının önceden belirlenmiş sabit getirileri bulunmamaktadır. Bu nedenle yatırım fonlarının kıst getirilerinin tespiti söz konusu değildir. Yatırım fonları katılma belgelerinin günlük değerleri fon yönetimi tarafından ilan edilmektedir. İlan edilen katılma belgesi değerleri ile yatırım fonları her an elden çıkarılabilmektedir. Bu meyanda; yatırım fonlarının değerlendirilmesinde fon yönetiminin değerlendirme günü itibariyle açıkladığı fon değeri dikkate alınmalıdır. Yatırım fonlarının iktisap değeri ile değerlendirme günü itibariyle fon yönetimi

tarafından açıklanan değeri arasındaki farkın kar-zarar hesaplarına intikal ettirilmesi gerekmektedir.¹³²

Bu durumda katılma belgelerini ihraç eden kurumların dönem sonlarında ilan edecekleri hisse başı yatırım fonu katılma belgesi fiyatlarının değerlendirilmesinde esas alınması gerekmektedir.

Yukarıda yer verildiği üzere; yatırım fonu katılma belgeleri vergi uygulamalarında menkul kıymetler için geçerli olan üç farklı değerlendirme ölçüsü ile değerlendirilebilirler. Yatırım fonlarının alış bedeli ile değerlendirilmesine muhasebe uygulamasının hisse senetlerinden bir farkı bulunmamaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde; borsa rayici ve kıst getiri esaslarına göre değerlendirilen yatırım fonu katılma belgelerinin değerlemesine ilişkin muhasebe örneklerine yer verilirken alış bedeli ile değerlemeye tabi olan yatırım fonu katılma belgelerinin değerlemesine ilişkin muhasebe örneklerine yer verilmemiştir.

4.3.1 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Borsa Rayicine Göre Değerlenmesine İlişkin Örnek Uygulama

Örnek: B Ltd. Şti. BIST’te işlem gören borsa yatırım fonu katılma belgelerinden 02/03/2014 tarihinde 12.000 adet almıştır. Yatırım fonu katılma belgelerinin pay değeri 5,50 TL’dir. Alım sırasında 250,00 TL komisyon ücreti aracı bankaya fon değeri ile birlikte ödenmiştir. 31/12/2014 tarihi itibarıyla yatırım fonu katılma belgelerinin 213 sayılı VUK’un 263. maddesi dikkate alınarak tespit edilen borsa rayici 6,50 TL olarak gerçekleşmiştir. B Ltd. Şti. belgelerin yatırım fonu katılma belgelerinin borsada oluşan pay değeri 7,00 TL’den toplam 84.000,00 TL birim bedel ile 12/03/2015 tarihinde satmıştır. Satış işlemi nedeniyle işleme aracılık eden banka satış bedelinden 540,00 TL komisyon bedeli tahsil etmiştir.¹³³

¹³² Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., s.78

¹³³ Menkul kıymet yatırım fonu katılma belgelerinin fona iadesinden elde edilen kar payları GVK’nun Geçici 67. maddesinin 1. fıkrası kapsamında % 10 oranında tevkifata konu edilecektir. Ancak; 27/04/2013 tarih ve 2012/3141 sayılı BKK ile hisse senedi yoğun fonların katılma belgelerinden elde edilen kazançlar için tevkifat oranı % 0 olarak belirlenmiştir. Öte yandan; sürekli olarak portföyünün en az % 51’i İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisse senetlerinden oluşan yatırım fonlarının bir yıldan fazla süreyle elde tutulan katılma belgelerinin elden çıkarılmasında ve hisse senetleri kâr paylarının hisse sahipleri adına tahsilinde tevkifat uygulanmayacaktır. GVK’nun Geçici 67. maddesinin 7. fıkrası hükmüne göre; gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da dar veya tam mükellef olması, vergi mükellefiyeti bulunup bulunmaması, vergiden muaf olup olmaması ve elde edilen kazancın vergiden istisna olup olmaması yapılacak tevkifatı etkilemez.

Alış Kaydı:

02/03/2014		
DİĞER MENKUL KIYMETLER	66.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ	250,00	
BANKALAR		66.250,00
Yatırım fonu alışı	.../...	

Dönem Sonu Değerleme Kaydı:

31/12/2014		
DİĞER MENKUL KIYMETLER	12.000,00	
DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		12.000,00
Yatırım fonu değerlemesi	.../...	

Yatırım fonlarının elden çıkarılması yapılacak kayıt:

12/03/2015		
BANKALAR	83.460,00	
KOMİSYON GİDERLERİ	540,00	
DİĞER MENKUL KIYMETLER		78.000,00
DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		6.000,00
Yatırım fonu satışı	.../...	

4.3.2 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Kıst Getiri Esasına Göre Değerlenmesine İlişkin Örnek Uygulama

Örnek: B Ltd. Şti. X Bank A.Ş. yatırım fonu katılma belgelerinden 09/04/2014 tarihinde 20.000 adet almıştır. X Bank A.Ş. yatırım fonu portföyü ağırlıklı olarak yurt dışında mukim şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. Yatırım fonu katılma belgelerinin pay değeri 4,55 TL'dir. Alım sırasında 450,00 TL komisyon ücreti aracı bankaya fon değeri ile birlikte ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde fon yönetimi tarafından yatırım fonu katılma belgelerinin pay değeri 5,85 TL olarak açıklanmıştır. B Ltd. Şti. 14/05/2015 tarihinde yatırım fonu katılma belgelerinin pay değeri 6,00 TL'den toplam 120.000,00 TL fiyatla satmıştır. Satış işlemi nedeniyle işleme aracılık eden banka satış bedelinden 600,00 TL komisyon bedeli tahsil etmiştir. Söz konusu işlem nedeniyle, elde edilen kazanç üzerinden GVK'nun Geçici 67. maddesi uyarınca % 10 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılmıştır

Alış Kaydı:

09/04/2014			
DİĞER MENKUL KIYMETLER		91.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		450,00	
	BANKALAR		91.450,00
Yatırım fonu alışı	.../...		

Dönem Sonu Değerleme Kaydı:

31/12/2014			
DİĞER MENKUL KIYMETLER		26.000,00	
	DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		26.000,00
Yatırım fonu değerlemesi	.../...		

Yatırım fonlarının elden çıkarılması yapılacak kayıt:

14/05/2015			
BANKALAR		116.500,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		600,00	
PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR		2.900,00	
	DİĞER MENKUL KIYMETLER		117.000,00
	DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		3.000,00
Yatırım fonu satışı	.../...		

4.4 Tahvil ve Benzeri Borçlanma Senetlerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi

213 sayılı VUK'nun 279. maddesine göre alış bedeli ile değerlendirilmesi gereken menkul kıymetler dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilecektir. Menkul kıymetin borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacak yani kıst getirisi dikkate alınarak tespit edilecektir.

VUK'nun 263.maddesinde;

“Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder.

Normal temevvüçler dışında fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülen hallerde, son muamele günü yerine değerlemeye takaddüm eden 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldırılmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

denilmiştir.

Alacaklılık hakkı sağlayan menkul kıymetlere; Devlet tahvilleri, özel sektör tahvilleri, tahvil türevleri, hazine bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar, finansman bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, gayrimenkul sertifikaları, gelir ortaklığı senetleri örnek olarak verilebilir.¹³⁴

Alacaklılık hakkı sağlayan menkul kıymetlerden; özel kesim menkul kıymetleri (*özel kesim tahvili, finansman bonusu, varlığa dayalı menkul kıymet, banka bonoları ve banka garantili bonolar*) ile kamu kesimi menkul kıymetleri (*Devlet iç borçlanma senetleri (Devlet tahvili ve Hazine bonusu), gelir ortaklığı senedi, Eurobond*) sabit getirili menkul kıymetlerdendir.¹³⁵

Sabit getirili menkul kıymetler BIST bünyesinde bulunan Tahvil ve Bono Piyasasında işlem görmektedir.¹³⁶ İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği'nde; piyasa üyeleri arasında menkul kıymet hareketini teşvik etmek ve yatırımcıların hisse senedi dışındaki menkul kıymetlere yapacakları yatırımların fiyatlarının piyasada rekabet ortamında belirlenmesini ve istenildiği anda nakde dönüştürülebilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu Yönetmelikle tahvil ve bono piyasasında; devlet tahvili, hazine bonusu, gelir ortaklığı senedi, kamu idare ve müesseselerince ihraç edilmiş tahviller, özel sektör tahvilleri, varlığa dayalı menkul kıymetler ile finansman bonoları ve diğer kabul edilen menkul kıymetlerin işlem görebileceği belirtilmiştir.¹³⁷

¹³⁴ Muzaffer KÜÇÜK, A.g.e., s.50.

¹³⁵ Ahmet EROL ve A. Ercan YILDIRIM, Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 100, Nisan 2001 (Erişim: <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=1117> Erişim Tarihi: 11/04/2014, Saat:10:50)

¹³⁶ Tahvil ve Bono Piyasaları, Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitimi, TSPAKB, Temmuz, 2012. (Erişim: www.tspakb.org.tr/.../temel_tahvil_bono_27_TEMMUZ_2012_02.p., Erişim Tarihi: 06/04/2013, Saat:19:25)

¹³⁷ 19/02/1996 tarihli ve 22559 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Borsa rayici ile değerlemeye tabi tutulacak menkul kıymetler Devlet tahvili, Hazine bonusu, aracı kuruluş varantları ve borsa yatırım fonları borsa rayici ile değerlendirilecek menkul kıymetlere örnek verilebilir.¹³⁸

213 sayılı VUK'nun 279. maddesi dikkate alındığında BIST'de işlem gören Devlet tahvili ve Hazine bonoları borsa rayici ile borsada işlem görmeyen Devlet tahvili ve Hazine bonoları ile özel sektör tahvil, senet ve bonoları ise kıst getiri esasına göre değerlemeye tabi tutulacaktır. Kıst getirinin nasıl hesaplanacağı hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Menkul kıymetin kıst getirisinin hesaplanmasında basit faiz yönteminin veya bileşik faiz yönteminin uygulanmasına göre değerlendirme sonucu farklı olacak, bunun doğal sonucu dönem matrahı farklılık arz edecektir.¹³⁹

Ülkemizde Devlet tahvilleri ve Hazine bonoları borsada işlem görmektedir. VUK'un 279. maddesindeki hüküm göz önüne alınarak Devlet tahvilleri ve Hazine bonoları borsa rayici ile değerlendirilir.

Özel sektör tahvilleri, finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar, varlığa dayalı menkul kıymetler ve eurobondlar gibi tahvil çeşitleri borsada işlem görmemektedir. Bu borçlanma senetlerinin dönem sonu itibari ile kıst getirilerini hesaplamak mümkündür. Bu nedenle özel sektör tahvilleri, finansman bonoları, banka bonoları, banka garantili bonolar, varlığa dayalı menkul kıymetler ve eurobondlar gibi kıymetlerin ilgili hesaplamalar yapılarak kıst getiri ölçüsüne göre değerlendirilmeleri gerekmektedir.¹⁴⁰

Örnek: X A.Ş. faiz dönemi 01/04/2014-31/03/2015 olan % 20 faizi oranlı 100.000,00 TL nominal değerli tahvili ihraç gününde nominal bedeli üzerinden satın almıştır. Tahvillerin dönem sonunda borsada oluşan değeri 114.000,00 TL'dir. Tahvillerin, Devlet tahvili ve özel sektör tahvilleri olması durumuna göre muhasebe kayıtları aşağıdaki şekilde olacaktır.

Tahvillerin Devlet tahvili olması durumunda Devlet tahvillerinin borsada işlem görmeleri nedeni ile dönem sonu değerlemesi borsa rayicine göre yapılacaktır.¹⁴¹

¹³⁸ 2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu, A.g.e., s.173.

¹³⁹ Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., 72.

¹⁴⁰ Bünyamin ÖZTÜRK, A.g.e., 76.

¹⁴¹ Her nevi tahviller ile Hazine bonoları üzerinden elde edilen faiz gelirleri 193 sayılı GVK'nun Geçici 67. maddesi uyarınca vergi kesintisine tabidir. 30/09/2010 tarih ve 27715 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 27/09/2010 tarih ve 2010/926 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 1/10/2010 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere tam ve dar mükellef gerçek kişiler için %10 olarak belirlenmiştir.

Alış Kaydı:

01/04/2014			
KAMU KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI		100.000,00	
BANKALAR			100.000,00
Tahvil alışı	.../...		

Dönem Sonu Değerleme Kaydı:

31/12/2014			
KAMU KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI		14.000,00	
FAİZ GELİRLERİ			14.000,00
Tahvil değerlemesi	.../...		

Tahvillerin vadesinde yapılacak kayıt:

31/03/2015			
BANKALAR		118.000,00	
PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR		2.000,00	
KAMU KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI			114.000,00
FAİZ GELİRLERİ			6.000,00
Tahvilin itfası	.../...		

Tahvillerin özel sektör tahvili veya eurobond olması durumunda özel sektör tahvilleri ve eurobondların borsada işlem görmemeleri nedeni ile dönem sonu değerlemesi kıst getiri esasına göre yapılacaktır. Kıst getiri esasına göre söz konusu tahvillerin 31/12/2014 tarihine kadar 275 günlük faizi tahakkuk edeceğinden dönem sonunda tahakkuk etmiş basit faiz formülünden hareketle 15.068,50 TL olarak hesaplanacaktır.

$$\text{Kıst Getiri} = \frac{\text{Nominal Bedel} \times \text{Değerleme Gününe Kadar Elde Tutulan Gün Sayısı} \times \text{Faiz Oranı}}{36.500}$$

$$\text{Kıst Getiri} = \frac{100.000 \text{ TL} \times 275 \text{ gün} \times 20 \text{ Faiz}}{36.500}$$

$$\text{Kıst Getiri} = 15.068,50$$

Alış Kaydı:

01/04/2014		
ÖZEL KESİM TAHVİL, SENET VE BONOLARI	100.000,00	
BANKALAR		100.000,00
Tahvil alışı	.../...	

Dönem Sonu Değerleme Kaydı:

31/12/2014		
GELİR TAHAKKUKLARI	15.068,50	
FAİZ GELİRLERİ		15.068,50
Tahvil değerlemesi	.../...	

Tahvillerin vadesinde yapılacak kayıt:

31/03/2015		
BANKALAR	118.000,00	
PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR	2.000,00	
ÖZEL KESİMİ TAHVİL, SENET VE BONOLARI		100.000,00
GELİR TAHAKKUKLARI		15.068,50
FAİZ GELİRLERİ		4.931,50
Tahvilin itfası	.../...	

4.5 Kar Zarar Ortaklığı Belgelerinin Vergi Usul Kanunu'na Göre Değerlemesi

Kar zarar ortaklığı belgelerinin geliri bunları ihraç eden şirketlerin kar ve zararına bağlı olarak doğmaktadır. Bu nedenle bu belgelerin getirisi değerlendirme günü itibari ile hesaplanamamaktadır. Ayrıca bu belgeler borsada işlem görmemektedir. VUK'nun 279. maddesinde getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibari ile hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle kar zarar ortaklığı belgelerinin alış bedeli ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, 191 Seri Nolu GVK Genel Tebliğ¹⁴² ile GVK'nun 2. fıkrasının 12. bendinde, kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları menkul sermaye iradı sayılmıştır. Söz konusu menkul sermaye iratları anılan bentte “kar payı” olarak sayılmakla beraber, bu iratlar bir alacak hakkına dayanmakta olduğundan vergi uygulaması bakımından faiz olarak kabul edilmekte ve faizlerin tabi olduğu hükümlere göre vergilendirilmektedir. Dolayısıyla, bunlar kurumlardan alınan kar payı kavramı içinde değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir. Kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları Geçici 67. maddenin 4. fıkrası kapsamında tevkifata tabi olup, bu gelirler için Geçici 67. maddenin 7. fıkrası hükmüne göre yıllık beyanname verilmeyecektir. Tevkifat uygulamasında gelir sahibinin gerçek veya tüzel kişi ya da tam veya dar mükellef olmasının veya elde edilen gelirin vergiden istisna olup olmamasının önemi bulunmamaktadır.

Örnek: Z Ltd. Şti. 01/04/2014 tarihinde T A.Ş.'nin 2014 faaliyet dönemine ilişkin olarak 15,00 TL bedelle ihraç ettiği kar zarar ortaklığı belgelerinden 20.000 adet almıştır. İhracı şirket 20/05/2015 tarihinde belge başına 1,50 TL ödeme yapılacağını bildirmiştir. Kar ödemesi ve anapara tutarı Z Ltd. Şti.'nin banka hesabına 15/06/2015 tarihinde yatırılmıştır.

Alış Kaydı:

01/04/2014		
DİĞER MENKUL KIYMETLER	300.000,00	
BANKALAR		300.000,00
Kar-zarar belgesi alış		...

Kar zarar ortaklığı belgelerinin alış bedeli ile değerlendirilmektedir. Bu nedenle değerlendirme günü söz konusu menkul kıymetler alış bedeli ile bilançoda yer alacaktır.

Kar ödeneceğinin duyurulmasında yapılması gereken tahakkuk kaydı:

20/05/2015		
GELİR TAHAKKUKLARI	30.000,00	
DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		30.000,00
		...

¹⁴² 19/01/1996 tarih ve 22528 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Kar-zarar ortaklığı belgesinin bedeli ile karın ödenmesine ilişkin kayıt:

15/06/2015			
BANKALAR		325.500,00	
PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR		4.500,00	
	DİĞER MENKUL KIYMETLER		300.000,00
	GELİR TAHAKKUKLARI		30.000,00
.../...			

Tablo 2 : VUK'nun 279. Maddesi Hükmüne Göre Menkul Kıymet Türleri İtibariyle Değerleme Ölçüleri¹⁴³

Menkul Kıymet Türü		Menkul Kıymet Özelliği	Değerleme Ölçüsü
Hisse Senetleri		VUK 279	Alış Bedeli
Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	Fon portföyünün % 51 Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan katılma belgeleri	VUK 279	Alış Bedeli
	Diğer Katılma Belgeleri	Yatırım fonu katılma belgelerinin fon yapısı dikkate alınarak borsa rayici olup olmadığına bakılmalı	Borsa Rayici veya Kıst Getiri
	Borsa Yatırım Fonları Katılma Belgeleri	BİST işlem görüyor.	Borsa Rayici
Kar Zarar Ortaklığı Belgesi		Getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı	Alış Bedeli
Devlet Tahvilleri		BİST işlem görüyor.	Borsa Rayici
Hazine Bonoları		BİST işlem görüyor.	Borsa Rayici
Euro-Bond		BİST işlem görmüyor. Borsa Rayici yok	Kıst Getiri
Finansman Bonoları		Borsa Rayici yok	Kıst Getiri
Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar		Borsa Rayici yok	Kıst Getiri
Gelir Ortaklığı Senetleri		Borsa etkin değil	Kıst Getiri
Aracı Kuruluş Varantları		BİST işlem görüyor.	Borsa Rayici

¹⁴³ Vergi Müfettişi Ümit GÜNER'in (2014) Vergi Müfettiş Yardımcıları İçin Muhasebe Dersi Sunumundaki tablo esas alınarak hazırlanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

5.1 Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

Değerleme kavramı, Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu'nun yayınladığı kavramsal çerçevede ölçüm olarak ifade edilmiştir. Kavramsal çerçevede ölçme; finansal tablolarda yer alan unsurların bilançoda ve gelir tablosunda tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemi olarak tanımlanmıştır. Bu işlem uygulanacak ölçüm esasının da seçilmesini içermektedir.¹⁴⁴

VUK'nun değerlendirme hükümleri esasen vergi matrahının aşındırılmasını önlemeye çalışan koruyucu bir bakış açısı ile düzenlenmiş ve Kanun vergi matrahını belirleyen bu unsurları düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle VUK menkul kıymetlerin değerlendirilmesi usul ve esaslarını belirlerken mükelleflere herhangi bir tercih hakkı tanımamıştır. Öte yandan, uluslararası Muhasebe Standartları ile işletme çevresini oluşturan çok daha geniş bir kesimin bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemelerin temel amacı işletmelerin finansal durumlarını gerçeğe en yakın şekilde yansıtmaktır. Bu nedenle, istisnai durumlar dışında, standartlar; VUK hükümleri aksine menkul kıymet değerlemesinde işletmelere geniş bir tercih ve hareket alanı tanımıştır.

Menkul kıymetler, Türkiye Finansal Raporlama Standartları içerisinde finansal araçlar kapsamında finansal varlıklar olarak ele alınmaktadır. Finansal araç bir işletmenin finansal varlıklarında ve diğerinin sermayesinde veya yükümlülüklerinde artışa yol açan sözleşmelerdir.¹⁴⁵ Finansal araçlar; finansal varlıklar ve finansal borçlar olarak ikiye ayrılmaktadır. TMS 32 Standardı uyarınca başka işletmeden finansal varlık alma hakkı ve başka işletmenin öz kaynak aracına sahip olma hakları finansal araçlar olarak sayılmışlardır. Menkul kıymetler TMS 32 Standardı kapsamında finansal varlıklar içinde yer almaktadır. Finansal varlıklar sahiplerine ortaklık hakkı veren hisse senetleri, alacaklılık hakkı veren tahvil ve benzeri borçlanma senetleri ile bunların türevlerinden oluşmaktadır.

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardında iktisadi işletmeye ait finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve ölçümü ile

¹⁴⁴ Yıldız ÖZERHAN AKBULUT, A.g.e., s.7.

¹⁴⁵ Fahri AYÇİÇEK, TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller, Muhasebe ve Finansman Dergisi Nisan, 2011, s. 60.

ilgili olarak düzenlemelere yer verilmiştir. TFRS 9 Standardı; TMS 39 Standardını uygulamadan kaldıran bir standarttır. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı 31/12/2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere yayımlanmıştır.¹⁴⁶ Ancak Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) Hakkında Tebliğ(Sıra No: 172)'de Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (Sıra No: 2) ile “TFRS 9 Finansal Araçlar” Standardı'nın 31/12/2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanacağı, isteyen iktisadi işletmelerin erken uygulamayı seçebilecekleri tebliğ olunmuştur.¹⁴⁷ Çalışmamızda menkul kıymetlerin ölçüm ve muhasebeleştirilmesinde söz konusu iki standarda da yer verilecektir.

5.1.1 TMS 39 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Ölçüleri

TMS 39 Standardında finansal araçlar dört sınıfta gruplandırılmış olup, finansal araç sınıfları için farklı ölçümleme/değerleme esasları belirlenmiştir.

TMS 39 Standardında sınıflandırmalarda dikkate alınması gereken ölçüt bu varlık ya da yükümlülüğün ne amaçla iktisap edildiğidir. Standartta yapılan sınıflandırmalarda kıstas olarak özün önceliği ve ekonomik amaç dikkate alınmıştır. Standartta göre; finansal varlık ve finansal borçlar, *finansal araçlar*, aşağıdaki şekilde ayrıma tabi tutmaktadır.

- Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek, sonucu kar ya da zarar yazılacak finansal varlık ve borçlar,

- Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar,
- Kredi ve alacaklar,
- Satılmaya hazır finansal varlıklar.¹⁴⁸

Standartta yer verilen finansal varlık sınıflandırmasına ilişkin açıklamalara aşağıda yer vermeye çalışılacaktır.

TMS 39 Standardı uygulamasında finansal araçların ölçümü, değerlendirme yöntemi ve değerlendirme farkının ne şekilde muhasebeleştirileceği Tablo 3'te verilmiştir.

¹⁴⁶ 27/04/2010 tarih ve 27564 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁴⁷ 30/12/2012 tarih ve 28513 sayılı 2. mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁴⁸ Ahmet ERDAL, Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçlarında Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları İle Vergi Usul Kanunu Hükümlerine Göre Dönem Sonlarında Yapılacak Değerleme İşlemleri, Vergi Raporu Dergisi, Sayı: 159, Aralık 2012, s.43.

Tablo 3 : TMS 39 Standardına Göre Finansal Araçların Ölçüm Tablosu¹⁴⁹

Finansal Araç	Değerleme Yöntemi	Değerleme Farkı
Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek, sonucu kar ya da zarar yazılacak finansal varlık ve borçlar (Alım satım amaçlı varlıklar)	Gerçeğe Uygun Değer	Kar veya Zarar
Satılmaya Hazır Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer	Öz Kaynaklar
Vadeye Kadar Elde Tutulacaklar	İtfa Edilmiş Maliyet	Kar veya Zarar
Krediler ve Alacaklar	İtfa Edilmiş Maliyet	Kar veya Zarar

5.1.1.1 Gerçeğe Uygun Değer İle Değerlenerek, Sonucu Kar Ya Da Zarar Yazılacak Finansal Varlıklar

Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek, değerlendirme sonucu kar ya da zarar yazılacak finansal araçlar; bir yıldan kısa vadede satılmak ve fiyat hareketleri sonucunda kar elde etmek amacıyla, kısacası spekülasyon amaçla, satın alınan finansal varlıklar ile yakın tarihte geri alınmak üzere üstlenilen finansal borçlardır. Riskten korunma aracı olarak tanımlandığı ve alım satım nedeniyle elde bulundurulmuş türev finansal araçlar finansal varlık grubuna alınmalıdır.¹⁵⁰

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar; alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar ve ilk muhasebeleştirilmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar olarak iki bölümde incelenebilir. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir ve finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen farklar sonuç hesaplarında raporlanır.¹⁵¹

Aktif bir piyasada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri sağlıklı olarak hesaplanamayan öz kaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlar bu grupta sınıflandırılmaz. Bu grupta; hisse senetleri, kamu kesimi ve özel kesim tahvil, senet ve bonoları ile diğer finansal varlıklar yer alabilir.¹⁵²

İlk muhasebeleştirme: Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek, sonucu kar ya da zarar yazılacak finansal araçlar gerçeğe uygun değerleri ile kayda alınır. Gerçeğe uygun değer

¹⁴⁹ Süleyman YÜKÇÜ ve Emre KAPLANOĞLU, Vergi Mevzuatımızın İtfa Edilmiş Maliyet Değerleme Ölçüsüne İhtiyacı, Vergi Dünyası Dergisi, Mart, 2014, Sayı:391, s.15

¹⁵⁰ Akın AKBULUT, A.g.e., 41.

¹⁵¹ Volkan DEMİR, TFRS/IFRS Kapsamında Finansal Araçlar Sunum Muhasebeleştirme ve Ölçme Açıklamalar, Nobel Yayın Dağıtım, Birinci Basım, Ankara, Nisan 2009, s.83.

¹⁵² Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.171.

tespitinde en iyi gösterge aktif piyasada kayıtlı fiyatın varlığıdır. Aktif piyasa fiyatının bulunmaması durumunda gerçeğe uygun değer işletme tarafından uygulanan değerlendirme yöntemi ile tespit edilir.¹⁵³

Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek, sonucu kar ya da zarar yazılacak finansal araçlar ile ilgili olarak doğan bütün giderler ilgili oldukları dönemde direkt sonuç hesaplarına yansıtılmalıdır. Finansal araçlar ile ilgili giderlerin ilgili oldukları dönemde sonuç hesaplarına yansıtılmasında TMS 39 Standardı ve VUK uygulamalarında bir farklılık bulunmamaktadır. Finansal araçlar ile ilgili giderlere; borsada yapılan işlemler için ödenen borsa kurtaj ücretleri, aracı kurum komisyonları, banka masrafları örnek verilebilir.¹⁵⁴

Sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirme: Alım satım amaçlı elde bulundurulan finansal varlıklar dönem sonunda gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilir. Söz konusu gerçeğe uygun değer borsa fiyatıdır. Gerçeğe uygun değer tespitinde borsada oluşan;

- borsa kapanış fiyatı,
- birinci seans ortalama fiyatı,
- ikinci seans ortalama fiyatı ve
- her iki seansın ağırlıklı ortalama fiyatından

hangisinin uygulanacağı önem arz etmektedir. Finansal varlıklar için bekleyen en iyi alış fiyatı, finansal borçlar için bekleyen en iyi satış fiyatı dikkate alınarak gerçeğe uygun değer tespit edilmelidir. Bazı finansal varlıkların değeri yetkili otoritelerce açıklanmaktadır. Bu tür finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri değerlendirme günü açıklanan bu değerlerdir. Gerçeğe uygun değer doğrudan tespit edilemiyorsa işletmeler tarafından uygulanan değerlendirme yöntemleri ile tespit edilebilir.¹⁵⁵

Borsada işlem gören finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri borsa rayicidir. Eğer bir finansal varlık borsada işlem görmüyorsa finansal varlığın gerçeğe uygun değeri TFRS 13 Standardındaki hükümler kapsamında gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde¹⁵⁶ gözlemlenebilir olmayan girdilere (Seviye 3 Girdileri) göre gerçeğe uygun değeri ölçülebilir.¹⁵⁷

¹⁵³ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.171-172.

¹⁵⁴ Örtten, v.d., A.g.e., s. 483.

¹⁵⁵ Örtten, v.d., A.g.e., s. 486.

¹⁵⁶ TFRS 13 Standardı; gerçeğe uygun değer ölçümlerinde ve ilgili açıklamalarda tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği arttırmak amacıyla, gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdileri üç seviyede (Seviye 1, 2 ve 3 girdileri için bk. TFRS 13 Standardı 72-90. paragraflar) sınıflandıran bir gerçeğe uygun değer hiyerarşisi oluşturmuştur. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisi, en yüksek önceliği özdeş varlıkların ve borçların

Değerleme sonucunda oluşan farklar ortaya çıktıkları dönemde kar zarar hesaplarına intikal ettirilir. Borsada işlem görmeyen finansal varlıkların değerlendirilmesi ile ilgili olarak VUK ile TMS 39 Standardı uygulamaları arasında değerlendirme ölçüsü bakımından farklılık bulunmaktadır. Bu nedenle değerlendirme ölçülerinin farklılığından dolayı yapılan değerlendirme/ölçme sonucunda oluşan farklılık ticari kar ile mali kar arasında farklılığa neden olacaktır.¹⁵⁸

5.1.1.1.1 Alım Satım Amacıyla Elde Tutulan Finansal Varlıklar

Alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar her zaman gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar sınıflandırması içinde yer alır. Bir finansal varlığın alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlık olarak dikkate alınması için:

- Alım satım işlemi aktif bir şekilde ve sıklıkla gerçekleştirilmelidir.
- Finansal varlık kısa süre içinde satılmak amacıyla elde bulundurulmalıdır.
- Finansal varlıktan kısa dönemde kar elde etmek eğiliminin bulunması ve finansal varlık belirli finansal araçlardan oluşan bir portföye dahil olmalıdır.
- Finansal varlık, finansal risklerden korunma aracı olmayan bir türev ürün olmalıdır.¹⁵⁹

5.1.1.1.2 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar

İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar; ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile kayda alınan, gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen ve gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler sonuç hesaplarına yansıtılan finansal varlıklardır. İşletmeler finansal varlıklarını ihtiyari olarak bu şekilde sınıflandırabilir. İşletmeler farklı değerlendirme ölçüleri kullanmak zorunda oldukları finansal varlıklarını; muhasebe ve değerlendirme hatalarını en aza indirmek hatta ortadan kaldırmak amacıyla veya yönetsel gerekçelerle finansal varlıklarının gerçeğe uygun değerlerini takip

(Seviye 1 girdileri) aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarına (düzeltilmemiş olan fiyatlar), en düşük önceliği ise gözlemlenebilir olmayan girdilere (Seviye 3 girdileri) verir. Bazı durumlarda, bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini ölçmek üzere kullanılan girdiler gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin farklı seviyelerinde sınıflandırılabilir.

¹⁵⁷ Akın AKBULUT, Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu, (VUK/TDHP Finansal Tablolarının TFRS Finansal Tablolarına Dönüştürülmesi ve Sunumu), Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 2014, s.11.

¹⁵⁸ Örtün, v.d., A.g.e., s. 486.

¹⁵⁹ Volkan DEMİR, A.g.e., s.83.

edebilmek amacıyla ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık şeklinde sınıflandırabilir.¹⁶⁰

5.1.1.2 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar; işletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan ve türev olmayan finansal varlıklardır.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar; tahvil, bono, varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıklardan oluşur. Hisse senetleri, gayrimenkul yatırım fonları katılım belgeleri ve menkul yatırım fonları katılım belgeleri gibi vade içermeyen menkul kıymetler bu sınıflandırmaya dahil değildir.¹⁶¹

Finansal varlıkların vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılması işletmeler için istisnai bir sınıflandırmadır. Söz konusu sınıflandırma işletmelerin finansal varlığı vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunması durumunda olanaklıdır. Finansal varlığın vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının şüpheli olması halinde finansal varlık bu şekilde sınıflandırılmaz. İşletme finansal varlığı vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunup bulunmadığını sadece ilk muhasebeleştirmede değil izleyen dönemlerde yapacağı ölçme ve muhasebeleştirmede de dikkate almalıdır.¹⁶²

İlk muhasebeleştirme: İşletmenin finansal varlığa ait sözleşmeye bağlı şartlara taraf olması halinde, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile kayda alınır.¹⁶³ Söz konusu finansal varlıklar gerçeğe uygun değerlerini yansıtan elde etme maliyetlerine işlem maliyetlerinin eklenmesi ile ilk kez muhasebeleştirilirler.¹⁶⁴

Sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirme: Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar sonraki dönemlerde etkin faiz (iç verim) oranı yöntemi kullanılarak itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutulurlar.¹⁶⁵ Değerleme kar veya zararı sonuç hesaplarına yansıtılır.

TMS 39 Standardında finansal varlık veya yükümlülüğün etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti:

¹⁶⁰ Volkan DEMİR, A.g.e., s.83-84.

¹⁶¹ Örtten, v.d., A.g.e., s. 478.

¹⁶² Volkan DEMİR, A.g.e., s.85-86.

¹⁶³ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.181.

¹⁶⁴ Akın AKBULUT, A.g.e., 42

¹⁶⁵ Akın AKBULUT, A.g.e., 42

“Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirim yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.”

şeklinde tanımlanmıştır. İtfa edilmiş maliyet ölçüsü ile finansal varlıklar finansal raporlarda cari değerleriyle gösterilmektedir.¹⁶⁶

TMS 18 Hasılat Standardının¹⁶⁷ 32. paragrafına göre; faiz içeren bir menkul kıymetin ediniminden önce ödenmemiş faizin tahakkuku durumunda; sonradan tahsil edilen faiz, edinim öncesi ve edinim sonrası dönemlere ayrılır ve yalnızca edinim sonrasına ait kısım hasılat olarak finansal tablolara yansıtılır.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların borsada işlem görmeleri söz konusu finansal varlıkların piyasa fiyatı veya gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi sonucunu doğurmaz. Söz konusu yatırımlar bu şartlarda dahi itfa edilmiş maliyetleri ile değerlendirilir.¹⁶⁸

VUK’un 279. maddesine göre vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların borsada değerinin bulunması halinde söz konusu menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilirken, borsa rayici bulunmaması halinde vadesinde elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar olan süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle, *kıst getiri yöntemiyle*, değerlendirilerek değerlendirme sonucu oluşan fark kar veya zarar hesaplarına intikal ettirilir. Bu hesaplama yapılırken etkin faiz oranı yerine basit faiz esas alınmaktadır. Bu sebeple 213 sayılı VUK ile TMS 39 Standardı uygulamaları arasında değerlendirme ölçüsü bakımından farklılık bulunmaktadır. Bu nedenle değerlendirme ölçülerinin farklılığından dolayı yapılan değerlendirme/ölçme sonucunda oluşan farklılık ticari kar ile mali kar arasında farklılığa neden olacaktır.¹⁶⁹

5.1.1.3 Kredi ve Alacaklar

Kredi ve alacaklar; sabit veya belirlenebilir özellikte ödemelere sahip olan, aktif bir piyasada işlem görmeyen ve türev olmayan finansal varlıklardır. Ticari alacaklar, alacak senetleri bu sınıflandırmaya girmektedir.¹⁷⁰

İşletmelerin ticari amaçlı olmayan borç ve alacak niteliğindeki bu varlık ve borçları ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer üzerinden hesaplanan maliyet bedeli ile değerlendirilir.

¹⁶⁶ Yükcü ve Kaplanoğlu, A.g.m., s.16

¹⁶⁷ 09/12/2005 tarih ve 26018 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶⁸ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.183.

¹⁶⁹ Örtün, v.d., A.g.e., s. 487.

¹⁷⁰ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.190.

Bu tutar, işlem maliyetini de içerir. Daha sonra; finansal varlık, itfa maliyetinden varsa çeşitli nedenlerle oluşan değer düşüklüğü karşılıklarının indirilmesi suretiyle değerlenir.¹⁷¹

5.1.1.4 Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

Satılmaya hazır finansal varlıkları; alım satım amacı olmayan veya vadesi belirsiz olan ve işletmelerin finansal sıkıntı yaşadıkları dönemlerde elden çıkarabilecekleri menkul kıymetler olarak tanımlayabiliriz.¹⁷²

Satılmaya hazır finansal varlıklar sınıflandırmasında, uzun vadeli amaçlarla elde tutulan hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklardan oluşan portföy yatırımları yer almaktadır.¹⁷³

İşletme esas olarak temettü geliri elde etmek için borsadan iktisap ettiği hisse senetlerini yaşayacağı finansal sıkıntı halinde elden çıkarmayı, elden çıkarırken de alım satım karı elde etmeyi düşünüyor ise finansal varlıklarını satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırır.¹⁷⁴

Satılmaya hazır finansal varlıklar ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. Satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerindeki değişimler öz kaynaklarda muhasebeleştirilir, söz konusu varlıkların satışı ya da varlıktaki değer düşüklüğü sonuç hesapları ile ilişkilendirilmektedir.¹⁷⁵

İlk muhasebeleştirme: Satılmaya hazır finansal varlıklar; gerçeğe uygun değer ile ölçülerek kayda alınır. Gerçeğe uygun değere varlığın iktisabı ile doğrudan ilgili işlem maliyetleri ilave edilir.¹⁷⁶

Sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirme: Satılmaya hazır finansal varlıklar; gerçeğe uygun değerle değerlendirilir. Değerleme sonucunda oluşan farklar tamamen kar veya zarar hesaplarına yansıtılmamakta, öz kaynaklar içinde satışa hazır finansal varlıklar değerlendirme farkı hesabına yansıtılmaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıklardan elde edilen faiz gelirleri dönem sonuç hesaplarında kayda alınır.¹⁷⁷

¹⁷¹ Akın AKBULUT, A.g.e., 42

¹⁷² Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.185.

¹⁷³ Volkan DEMİR, A.g.e., s.91-92.

¹⁷⁴ Örtten, v.d., A.g.e., s. 480.

¹⁷⁵ Akın AKBULUT, A.g.e., 42-43.

¹⁷⁶ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.185.

¹⁷⁷ Örtten, v.d., A.g.e., s. 488.

Çoğunlukla satılmaya hazır finansal varlıklar sınıflandırmasına giren finansal varlıkların bir kısmı başka bir şirketin öz sermaye araçlarıdır. Bu tür finansal araçların temettü dağıtımı ile değer artışı veya değer azalışları söz konusudur. Piyasa fiyatlarının artması ile meydana gelen değerleme farkları bilançonun pasifinde oluşturulacak fon hesabına kaydedilecek, değer düşüklüğü olduğunda söz konusu fon hesabından düşülecektir. Eğer değer düşüklüğü bilançonun pasifinde oluşturulan fon hesabında kayıtlı değerinden fazla ise aradaki fark doğrudan zarar yazılmayarak eksi değer ile bilançoda gösterilecektir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar sınıflandırmasına giren finansal varlıkların gerçeğe uygun değer farkları bilançonun pasif kısmında Sermaye Yedekleri Hesap grubunda “Finansal Varlıklar Değerleme Farkları (+/-)” hesabı ile ilişkilendirilebilir. Satılmaya hazır finansal varlıkların borsa fiyatına göre değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan değer artışları ve azalışları bu hesapta raporlanır. Finansal varlıklar elden çıkarıldıkları dönemde, bu farklar sonuç hesaplarına aktarılır.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Özgür ÖZKAN, Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi, (Erişim: <http://www.ozdogrular.com/content/view/15391/>, Erişim Tarihi:17/07/2013 Saat:17:43)

Tablo 4 : TMS 39 Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu¹⁷⁹

Finansal Varlıklar	İlk Muhasebeleştirme	Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	İşlem Maliyetleri	Kur Farkları	Değer Düşüklüğü
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar *Özkaynak aracına dayalı finansal varlıklar *Borçlanma aracına dayalı finansal varlıklar	Gerçeğe uygun değer Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer/Değerleme farkı kar-zarara yansıtılır Gerçeğe uygun değer/Değerleme farkı kar-zarara yansıtılır	Doğrudan gider yazılır Doğrudan gider yazılır	Kar zarar yansıtılır Kar zarar yansıtılır	Hesaplamaya gerek yok Hesaplamaya gerek yok
Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar	Gerçeğe uygun değer/Edinim öncesi işlemiş faiz hasılat olarak dikkate alınmaz	Etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyet	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarar yansıtılır	Hesaplanır/ kar-zarara yansıtılır
Kredi ve Alacaklar	Gerçeğe uygun değer	Etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyet	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarar yansıtılır	Hesaplanır/ kar-zarara yansıtılır
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar *Öz kaynak aracına dayalı finansal varlıklar	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Bilançoda diğer kapsamlı kar veya zararda raporlanır	Toplam zarar, diğer kapsamlı zarar olan dönem kar zararına aktarılır. Karşılığın iptali durumunda, varlığın değerinde meydana gelen artış diğer kapsamlı karda muhasebeleştirilir.

¹⁷⁹ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s. 205-206.

Finansal Varlıklar	İlk Muhasebeleştirme	Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	İşlem Maliyetleri	Kur Farkları	Değer Düşüklüğü
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar *Borçlanma Aracına Dayalı Finansal Varlıklar	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değer	Gerçeğe uygun değere dahil edilir	Kar zarar yansıtılır	Toplam zarar, diğer kapsamlı zarar olan dönem kar-zararına aktarılır. Karşılığın iptali durumunda, varlığın değerinde meydana gelen artış diğer kapsamlı karda muhasebeleştirilir

Tablo 5 : TMS 39 Finansal Araçlar Muhasebe ve Ölçme Standardı Değerleme ve Muhasebeleştirme Tablosu¹⁸⁰

Finansal Araç	Değerleme Ölçüsü	Sonucun Tabi Tutulacağı İşlem	Değer Düşüklüğü Testine Tabi Olup Olmayacağı
Alım satım amaçlı varlıklar	Gerçeğe uygun değer	Dönem kar zararına intikal ettirilir.	Hayır
İlk kayıttan sonra gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesine karar verilen varlıklar (alacak ve krediler, menkul kıymetler, gömülü araçlar, türevler dahil)	Gerçeğe uygun değer	Dönem kar zararına intikal ettirilir. (Korunma amaçlı olmadığı sürece)	Hayır
İlk kayıttan sonra gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesine karar verilen borçlar (finansal borçlar, ihraç edilmiş menkul kıymetler)	Gerçeğe uygun değer	Dönem kar zararına intikal ettirilir. (Korunma amaçlı olmadığı sürece)	Hayır
Alım satım amaçlı borçlar ve türevler	Gerçeğe uygun değer	Dönem kar zararına intikal ettirilir. (Korunma amaçlı olmadığı sürece)	Hayır
Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar	İtfa edilmiş maliyet	Dönem kar zararına intikal ettirilir.	Evet (Değer düşüklüğünün piyasa faiz oranlarının değişiminden değil de borçlunun kredibilitésinin düşmesi nedeniyle olduğu sürece)
Satılmaya hazır varlıklar	Gerçeğe uygun değer, gerçeğe uygun değer ölçülemiyorsa bunun yerini alacak yöntem	Faize denk gelen kısım kar zarara, piyasa fiyat farkı özkaynaklara	Hayır (Değer düşüklüğünün kalıcı olması ve sistematik olmayan bir riskten kaynaklanması durumları hariç)
Alacaklar ve kullanılan krediler	İtfa edilmiş maliyet (Taşınmış kayıtlı değer)	Dönem kar zararına intikal ettirilir.	Evet
Finansal borçlar (satıcılara borçlar, borç senetleri, diğer borçlar)	İtfa edilmiş maliyet (Taşınmış kayıtlı değer)	Dönem kar zararına intikal ettirilir.	-

¹⁸⁰ Örtén, v.d., A.g.e., s. 494.

5.2 TFRS 9 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Değerleme Ölçüleri

TFRS 9 Standardının amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmelerinde, ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal borçlara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir. TMS 39 Standardı kapsamındaki tüm finansal araçlara TFRS 9 Standardı uygulanır.

TFRS 9 Standardında finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmesinden sonraki dönemlerde değerlemeye esas olmak üzere itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklar olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Böylece TMS 39 Standardında yer alan karmaşık yapıya sahip finansal varlık sınıflandırması TFRS 9 Standardı ile basitleştirilmiştir.

TFRS 9 Standardına göre finansal varlıklar; itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklar olarak sınıflandırılmıştır. Finansal varlığın hangi sınıfa dahil olacağı; işletmenin finansal varlıkların yönetimindeki iş modelleri ile finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özelliklerine uygun olarak belirlenir.¹⁸¹

İşletme finansal aracı ilk edinim sırasında gerçeğe uygun değeri kar ya da zarara yansıtılan şekilde sonradan vazgeçilemez bir tercih ile sınıflandırabilir. Gerçeğe uygun değeri kar ya da zarara yansıtılanlar dışındaki finansal araçların ölçümünde bunların edinimi veya ihracı ile doğrudan ilgili olan işlem maliyetleri ya gerçeğe uygun değere eklenir ya da gerçeğe uygun değerden düşülür.¹⁸²

TFRS 9 Standardına göre menkul kıymetlerin ilk kayda alınmaları ile sonraki dönemlerde değerlendirme yöntemlerine Tablo 6'da verilmiştir.

¹⁸¹ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.209.

¹⁸² Akın AKBULUT, A.g.e., s.43

Tablo 6 : TFRS 9 Standardına Göre Menkul Kıymetlerin İlk Kayda Alınmaları İle Sonraki Dönemlerde Değerleme Yöntemleri Tablosu¹⁸³

Menkul Kıymet Türü	İlk Kayıt	Sonraki Ölçüm
Hisse Senetleri	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Kar/Zarar Ortaklığı Belgesi	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe Uygun Değer
Tahvil – Bono (Kamu – Özel)	Gerçeğe Uygun Değer	İtfa Edilmiş Maliyet Değeri

5.2.1 İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli İle Değerlenecek Finansal Varlıklar

Finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlenebilmesi için aşağıdaki iki şart birlikte gerçekleşmelidir.

a) Finansal varlık sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde bulundurulmalıdır.

b) Finansal varlık sözleşmeye bağlı olarak belli bir tarihte anapara ve faiz ödemeleri şeklindeki nakit akışlarına neden olmalıdır.¹⁸⁴

Eğer bir finansal varlığın vadesi sabit ve ödeme planları belli ise uygulanacak değerlendirme ölçütü itfa edilmiş maliyet bedeli olacaktır.¹⁸⁵ Yani finansal araç getiri amacıyla yönetiliyor ve finansal araçtan elde edilecek anapara ve faiz getirileri önceden belirlenebiliyorsa bu araç itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilecek, bu iki koşul birlikte gerçekleşmiyor ise finansal araç gerçeğe uygun değer ile değerlendirilecektir.¹⁸⁶

İtfa edilmiş maliyet bedeli değerlendirilen finansal varlıklarla ilgili olarak ortaya çıkan faiz ve vade farkları gibi unsurlar dönemsel ilkesine göre doğrudan kar ve zarar hesaplarına intikal ettirilecektir.¹⁸⁷

İtfa edilmiş maliyet finansal aracın etkin faiz oranı uygulanarak iskonto edilmiş değeridir. Etkin faiz oranı; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen oran

¹⁸³ Yükcü ve Kaplanoğlu, A.g.m., s.16

¹⁸⁴ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.210.

¹⁸⁵ Akbulut v.d., A.g.e., s.17.

¹⁸⁶ Örtün, v.d., A.g.e., s. 482.

¹⁸⁷ Ahmet ERDAL, A.g.m., s.44.

şeklinde tanımlanmıştır. TFRS uyarınca yapılacak raporlamalarda etkin faiz yöntemi hesaplamasında iç verim oranı kullanılır.¹⁸⁸

$$\text{Bugünkü Değer} = \frac{\text{Gelecekteki Değer}}{(1 + i)^{\text{(Vadeye Kalan Süre / Vade Bazı)}}$$

i = Etkin faiz oranı

Etkin faiz oranı(EFO), bileşik faize göre iç iskonto oranıdır. Etkin faiz oranı; alacağın doğduğu andaki fiyatını alacağın tahsil edileceği tarihteki fiyatına eşitleyen faiz oranı olarak da ifade edilebiliriz.

Efektif faiz oranı (EFO) formülü:

$$(1 + re) = [1 + r/n]^n$$

şeklindeir.¹⁸⁹ Formülde yer alan verilerin ifade ettiği kavramlara aşağıda yer verilmiştir.¹⁹⁰

re: Efektif Faiz Oranını,

r: Nominal Faiz Oranını,

n: Yıl İçindeki Dönem Sayısını

Örnek: Yıllık nominal faiz oranının % 15 olduğu kabul edildiğinde 10,00 TL için aylık dönemler için efektif faiz oranı aşağıdaki gibi % 16,07 olarak hesaplanacaktır.

$$(1 + re) = [10 + 0.12/12]^{12} = \% 16,07$$

TFRS 9 Standardına göre, özel ya da kamu kesimi tahvil, senet ve bonolarının; itfa edilmiş maliyet bedeli yöntemi ile değerlemeye tabi tutulması ve faizlerin etkin faiz oranı kullanılarak hesaplanması gerekmektedir. Bu durumda; özel ya da kamu kesimi tahvil, senet ve bonolarının VUK'a göre değerlemesinde hesaplanan faiz tutarı ile TFRS 9 Standardına göre

¹⁸⁸ Ercan ÇELİK, Türkiye Finansal Raporlama Standartları(TFRS)'nin Varlıkların Değerlemesi Hususunda Getirdiği Yenilikler: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Bilgi Düzeylerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana, 2012, s.134.

¹⁸⁹ Excel uygulamasında etkin faiz oranı; Formüller, İşlev Ekle, Finansal, AİÇVERİMORANI sekmeleri takip edilerek Değerler, Tarihler, Tahmin verileri girilerek hesaplanabilir. Excel çalışma sayfasında formül kutusuna (Fx)=AİÇVERİMORANI(A2:A7;B2:B7) formülü yazılabilir.

¹⁹⁰ Fahri AYÇİÇEK, TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Nisan 2011, 61-62.

ölçülmesinde hesaplanan faiz tutarı arasında değerlendirme farklılığı ortaya çıkacaktır. Söz konusu faiz tutarları arasındaki fark ticari kardan mali kara geçişte dikkate alınacaktır.¹⁹¹

TFRS 9 Standardı eğer muhasebe uyumsuzluğunu giderecek veya azaltacaksa, itfa edilmiş maliyet bedeli sınıflandırmasına uyan mali varlıkların kar veya zarar yoluyla gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlemesine imkan tanıyan bir seçenek içermektedir.¹⁹²

5.2.2 Gerçeğe Uygun Değer İle Değerlenecek Finansal Varlıklar

Gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken değerdir.

TFRS 9 Standardına göre öz kaynağa dayalı finansal araçlar ilk muhasebeleştirilmesinde ve sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değerle ölçülürler. Finansal varlık itfa edilen maliyet üzerinden ölçülemezse gerçeğe uygun değer ile ölçülür. Hisse senetleri; vade içermedikleri, getirileri faiz gibi tutarlara bağlı olmadığı için itfa edilen maliyet ile ölçülemezler. Elde tutma amaçları dikkate alınarak hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerlerindeki değişiklikler özkaynaklarda veya kar/zararda muhasebeleştirilir.¹⁹³

Eğer bir finansal varlık itfa edilmiş maliyet bedeli ile ölçülemiyorsa gerçeğe uygun değer ile değerlendirilecektir. Bu durumda; finansal varlığın ilk kayda alınmasında işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilmeyecek ve gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler sonuç hesaplarına yansıtılacaktır.¹⁹⁴

TFRS 9 Standardına göre hisse senetleri gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlemeye tabi tutulacaktır. Borsada işlem gören hisse senedinin gerçeğe uygun değeri borsa değeridir. Değerleme günü hisse senedinin borsada değer kaybı oluşması durumunda; VUK'na göre alış bedeli ile değerlendirilecek hisse senetleri için karşılık ayrılmaz. Ancak; borsada değer kaybı nedeniyle TFRS 9 Standardına göre hisse senedi için karşılık ayrılırsa ayrılan karşılık VUK açısından kanunen kabul edilmeyen gider olacaktır. Söz konusu karşılık tutarının ticari kardan mali kara geçişte matraha ilave edilmesi gerekmektedir.¹⁹⁵

¹⁹¹ Baki Rıza BALCI, Yeni Muhasebe Düzeninde Mali Kâr Hesaplamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:27, Sayı:1, Yıl:2012, s.169. (Erişim:<http://iibf.deu.edu.tr/dergi/9Balci.pdf>, Erişim Tarihi:23/03/2013, Saat:15:55)

¹⁹² Graham HOLT, IFRS 9 Financial Instruments, (Erişim:<http://www.accaglobal.com/us/en/member/cpd/reporting/cpd-articles/ifrs-9.html>, Erişim Tarihi:10/05/2014, Saat:11:40)

¹⁹³ Akın AKBULUT, A.g.e., 125.

¹⁹⁴ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.212.

¹⁹⁵ Baki Rıza BALCI, A.g.e., s.169.

5.3 TMS 39 Standardı ve TFRS 9 Standardı Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırması

TMS 39 Standardı finansal varlıkları dört ayrı sınıflandırmada tanımlamış ve bu dörtlü sınıflandırma için farklı ölçüleme esaslarının uygulanmasını öngörmüştür. TFRS 9 Standardında finansal varlıkları ilk muhasebeleştirilmesinden sonraki dönemlerde değerlemeye esas olmak üzere itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklar olmak üzere ikili sınıflandırmaya tabi tutmuştur. TFRS 9 Standardı ile getirilen ikili sınıflandırma ile TMS 39 Standardının karmaşık sınıflandırma ve ölçüme yöntemleri basitleştirilmiştir.¹⁹⁶

Gerçeğe uygun değerle değerlendirilecek ve gerçeğe uygun değer farkı sonuç hesaplarına aktarılacak finansal varlık ve borçlar nedeniyle doğan bütün giderler ilgili oldukları dönemde sonuç hesaplarına yansıtılmalıdır. Bunlara borsada yapılan işlemler için ödenen borsa kurtaj ücretleri, aracı kurum komisyonları, banka masrafları örnek verilebilir. Burada; TFRS 9 Standardı ile TMS 39 Standardı uygulaması ve vergi mevzuatı arasında bir farklılık bulunmamaktadır.¹⁹⁷

İşletmenin alım satım amacıyla elinde bulundurduğu öz kaynağa dayalı finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimleri TMS 39 Standardına göre kar ya da zararda muhasebeleştirilecektir. TFRS 9 Standardında öz kaynağa dayalı finansal varlık sınıflandırmasına yer verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet bedeli ile ölçülemiyorsa gerçeğe uygun değer ile değerlendirilecektir. Bu durumda; finansal varlığın ilk kayda alınmasında işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilmeyecek ve gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler sonuç hesaplarına yansıtılacaktır.

Satılmaya hazır finansal varlık sınıflandırması TFRS 9 Standardında yer almamaktadır. Bu nedenle; gerçeğe uygun değeri tespit edilemeyen finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirileceklerdir.¹⁹⁸

TFRS 9 Standardı ile finansal varlıklar; vadeye kadar elde tutulacak, satışa hazır, alım satım amaçlı şeklinde sınıflandırılmasına son verildiği için finansal varlığın gerçeğe uygun değeri veya itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirilmesine bakılmaksızın finansal varlık ile ilgili işlem maliyetleri finansal varlık maliyetine ilave edilecektir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.209.

¹⁹⁷ Örtten, v.d., A.g.e., s. 483.

¹⁹⁸ Demir, A.g.e. s.343, 347.

¹⁹⁹ Örtten, v.d., A.g.e., s. 483.

IFRS 9 Standardının daha fazla mali varlığın piyasa değeri üzerinden değerlendirilmesine neden olup olmayacağı sıklıkla sorulan bir sorudur. Bu durum, işletmelerin ellerinde tuttıkları araçları yönetim şekline, içerisinde buldukları koşullara, söz konusu araçların mahiyetine ve araçların tasnif tercihlerine bağlı olacaktır. En önemli değişikliklerden biri de, kamu veya özel şirket borçlanma kağıtlarında yatırım gibi bazı borçlanma araçlarının itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden değerlendirilmesi imkanı olacaktır. Gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilen satışa uygun borç araçlarının birçoğu itfa edilmiş maliyet değerli ile muhasebeleştirilmeye uygun olacaktır. IAS 39 Standardının gözden geçirilmesinin amacı, mali varlıkların muhasebesine ilişkin olarak US GAAP (*ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (United States Generally Accepted Accounting Principles)*) ve UFRS arasındaki uyumsuzlukların giderilmesidir. Bu durum, UFRS ve US GAAP uygulayan işletmelerin kolaylıkla karşılaştırılabilmesini sağlayacaktır. UFRS 9 Standardı, bu yöndeki ilk adımdır. Kendi kurallarının yakınsanmasına yönelik olarak çalışabilmek için hem Uluslararası Standartlar Kurulu (*UMSK*) hem de ABD Mali Muhasebe Standartları Kurulu (*MMSK-Financial Accounting Standards Board(FASB)*) mali araç standartlarını yeniden değerlendirmektedirler.²⁰⁰

Görüleceği üzere TFRS 9 Standardının temelini oluşturan UFRS 9 Standardı ile USGAAP ve UFRS Standartları arasında uyum sağlanması için hem UMSK hem de MMSK mali araç standartlarını yeniden değerlendirmektedirler.

TMS 39 Standardı ile TFRS 9 Standardının finansal varlıkları; sınıflandırma, ilk kayda alma ve sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirme yöntemlerinin karşılaştırılmasına Tablo 7’de verilmiştir.

²⁰⁰ Graham HOLT, A.g.m.

Tablo 7 : TMS 39 Standardı ile TFRS 9 Standardının Finansal Varlıkları; Sınıflandırma, İlk Kayda Alma ve Sonraki Dönemlerde Ölçme ve Muhasebeleştirme Yöntemlerinin Karşılaştırılması Tablosu²⁰¹

TMS 39	TFRS 9
<p>Sınıflandırma ve Ölçme</p> <p>TMS 39 Standardında finansal varlıklar dört sınıfa ayrılmıştır. Dört finansal varlık sınıfı için farklı ölçümleme/değerleme esasları belirlenmiştir. Finansal varlıklar; gerçeğe uygun değerlenen finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar, kredi ve alacaklar ile satılmaya hazır finansal varlıklardır.</p>	<p>Sınıflandırma ve Ölçme</p> <p>TFRS 9 Standardında finansal varlıklar ikili sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. İşletmelerin finansal varlıkları, finansal varlığın yönetimi için iş modeli ve sözleşmeye bağlı nakit akışları sınıflandırmada dikkate alınmaktadır. Finansal varlıklar; gerçeğe uygun değerlenen ve itfa edilmiş maliyetle değerlenen finansal varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.</p>
<p>Değer Düşüklüğü</p> <p>TMS 39 Standardına göre değer düşüklüğü; itfa edilmiş maliyetle değerlenen finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirilen finansal varlıklar için hesaplanmaktadır. Değer düşüklüğü zararlarının iptali bazı finansal varlıklar için söz konusu değildir.</p>	<p>Değer Düşüklüğü</p> <p>TFRS 9 Standardına göre değer düşüklüğüne sadece itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar tabidir. Yeni uygulamada tüm değer düşüklüğü zararlarının iptal edilebilir.</p>
<p>Gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirilen finansal varlıklar için seçeneği bir sunum bulunmamaktadır.</p>	<p>TFRS 9 Standardına göre kriterlere uygun olan işletmelere öz kaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımların ilk muhasebeleştirilmesinde sunum seçeneği tanınmıştır.</p> <p>İşletmeler isterlerse; gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek oluşan değerlendirilen finansal varlıkların değerleme farklarını diğer kapsamlı kar ya da zararda muhasebeleştirirler. Öz kaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlardan elde edilen temettüleri kar zararda muhasebeleştirilir. Öz kaynağa dayalı finansal varlığın satılması durumunda, diğer kapsamlı kar ya da zararda muhasebeleştirilen tutarlar kar ya da zararda raporlanmaz.</p>
<p>Maliyet Bedeli İle Ölçüm</p> <p>TMS 39 Standardı borsada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri sağlıklı bir şekilde belirlenemeyen finansal varlıkların maliyet bedeli ile ölçümüne izin vermektedir.</p>	<p>Maliyet Bedeli İle Ölçüm</p> <p>TFRS 9 Standardına göre öz kaynağa dayalı yatırımlar gerçeğe uygun değer ile ölçülür.</p>

²⁰¹ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.212.

ALTINCI BÖLÜM

MENKUL KIYMETLERİN SONRAKİ DÖNEMLERDE ÖLÇME VE MUHASEBELEŞTİRMESİ SONUCUNDA OLUŞAN DEĞERLEME FARKLARININ TMS 12 GELİR VERGİLERİ STANDARDINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

6.1 TMS 12 Gelir Vergileri Standardı

TMS 12 Gelir Vergileri Standardının²⁰² amacı; gelir vergilerinin (*ülkemiz için kurum kazancı üzerinden hesaplanan vergiler veya kar üzerinden alınan vergiler olarak kabul edilmelidir.*) muhasebeleştirilmesini düzenlemektir. TMS 12 Standardı ticari kar ile mali kar arasındaki farklıktan kaynaklanan ve ertelenen vergi etkisine neden olan geçici farkları inceleyen bir standarttır. Ticari kar; ticari faaliyet sonucunda elde edilen hasılat ile ticari faaliyetin sürdürülmesi için yapılan giderler arasındaki farktır.²⁰³

Bilindiği gibi, ticari kar esas alınarak belirlenen kurum kazancının tespitinde ticari kara vergi kanunlarının kabul etmediği gider ve diğer unsurlar ilave edilirken vergiye konu olmayan gelirler ve diğer unsurlar ticari kardan tenzil edilir.²⁰⁴

Gelir vergilerinin muhasebeleştirilmesindeki en önemli konu; bir işletmenin finansal durum tablosunda (*bilançosunda*) yer alan varlıkların ve borçların defter değerlerinin ileride varlıklar için fayda elde etme, borçlar için ise ödemenin ve cari dönemde oluşan ve sonuçları işletmenin finansal tablolarına yansıyan işlemler veya diğer olayların vergisel sonuçlarının cari ve ilerideki dönemlerde vergisel sonuçlarının belirlenmesidir.

İşletme bir varlığı veya borcu muhasebeleştirdiğinde bunların defter değerleri kadar bu varlıktan ileride fayda temin edileceğini, borcun ise ödeneceğini öngörür. TMS 12 Standardı, bazı istisnai durumların dışında, defter değerleri tutarında ileride fayda elde edildiği veya borç ödendiğinde ödenecek vergiler, bu faydanın elde edilmesi veya borcun ödenmesinin vergisel etkisinin olmadığı duruma göre fazla veya az olacaksa; işletmenin ertelenmiş vergi borcu veya ertelenmiş vergi alacağı muhasebeleştirmesini zorunlu kılar.

TMS 12 Gelir Vergileri Standardına göre:

6.1.1 Ertelenmiş Vergi Borçları

Vergiye tabi geçici farklar üzerinden gelecek dönemlerde ödenecek gelir vergilerini ifade eder.

²⁰² 28/03/2006 tarih ve 26122 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁰³ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s. 503.

²⁰⁴ Örtten, v.d., A.g.e., s. 153.

6.1.2 Ertelenmiş Vergi Varlıkları

Aşağıdaki durumlarda gelecek dönemlerde geri kazanılacak olan gelir vergisi tutarlarını ifade eder:

- (a) İndirilebilir geçici farklar;
- (b) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış mali zararlar; ve
- (c) Gelecek dönemlere devreden kullanılmamış vergi avantajları.

Varlıkların muhasebe değeri defter değerinden büyük ise ertelenmiş vergi yükümlülüğü, küçük ise ertelenmiş vergi varlığı söz konusu olacaktır.

Vergilendirilebilir ve indirilebilir geçici farkların geçici farkların oluşması ile ilgili kuralları şöyle formüle edebiliriz:²⁰⁵

6.1.3 Vergilendirilebilir Geçici Farklar İle Ertelenmiş Vergi Borcuna Sebep Olan Unsurlar

Varlıkların; Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

Kaynakların; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

Giderlerin; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

Gelirlerin; Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

6.1.4 İndirilebilir Geçici Farklar İle Ertelenmiş Vergi Varlığına Sebep Olan Unsurlar

Varlıkların; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

Kaynakların; Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

Giderlerin Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

Gelirlerin; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

²⁰⁵ Bülent BEDRİ, Ertelenmiş Vergiler ve Ertelenmiş Vergilerin Finansal Tablolara Yansıtılması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.54, 69. (Erişim:<http://www.belgeler.com/blg/16pl/ertelenmis-vergiler-ve-ertelenmis-vergilerin-finansaltablolarayansitilmasi-deferred-taxes-and-reflection-to-financial-statements>, Erişim Tarihi: 05/07/2013, Saat:18:23)

Tablo 8 : Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü ve Varlığı Karşılaştırma Tablosu²⁰⁶

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Vergiye Esas Değeri > Muhasebe Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'na göre finansal varlığa uygulanan değerlendirme ölçütü ile 213 sayılı VUK'a göre iktisadi kıymetler için uygulanması gereken değerlendirme ölçütünün farklı olmasının doğal sonucu olarak işletmenin dönem ticari karı ile üzerinden vergi hesaplanacak mali karı arasında farklılık oluşacaktır.

Örneğin; TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek finansal varlıklar sınıflandırması içinde yer alan hisse senetleri 213 sayılı VUK'a göre alış bedeli ile değerlendirilmek zorundadır. Hisse senetleri TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre gerçeğe uygun değeri olan borsa rayici ile değerlendirildiği takdirde alım fiyatı ile borsa fiyatı arasında oluşan olumlu farklar ticari karın hesaplanmasında dikkate alınmaz. TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na ile VUK değerlendirme ölçütlerinin farklılığı söz konusu kar tutarının mali karın tespitinde indirilecek bir tutar vergiye tabi olmayan gelir olarak dikkate alınması gerekmektedir. Mali karın tespitinde indirim konusu yapılacak bu vergiye tabi geçici fark ertelenmiş vergi borcu olup, bilanço/finansal durum tablosunun pasifinde muhasebeleştirilir. Finansal aracın elden çıkarılması durumunda söz konusu tutarlar vergi matrahına ilave edilecektir.²⁰⁷

Örnek (Hisse senedi değer artışı): A A.Ş. hisse senetleri işletme tarafından alım satım amacıyla 09/09/2014 tarihinde 3.000,00 TL'ye alınmıştır. Söz konusu hisse senetlerinin 31/12/2014 tarihinde gerçeğe uygun değeri 3.750,00 TL olarak tespit edilmiştir.

Çözüm: 213 sayılı VUK'a göre 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetleri alış bedeli olan 3.000,00 TL ile değerlendirilecektir. TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin değeri 3.750,00 TL olan gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Bu durumda A A.Ş. hisse senetlerinin muhasebe değeri (3.750,00 TL), vergiye esas değerinden (3.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır. İşletme TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre 750,00 TL kar elde etmiş olmasına rağmen

²⁰⁶ Örtten, v.d., A.g.e., s. 158.

²⁰⁷ Örtten, v.d., A.g.e., s. 486-487.

söz konusu kar dönem sonu itibariyle vergi yasalarına göre vergilendirilecek bir kar değildir ve hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde dikkate alınacak bir tutardır.²⁰⁸

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
3.000,00 < 3.750,00	750,00	750,00 x % 20 = 150,00

Dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014	HİSSE SENETLERİ	750,00
	BORSA DEĞER ARTIŞ KAZANÇLARI	750,00
31/12/2014	MATRAHA İNDİRİMLER	750,00
	MATRAHTAN İNDİRİM ALACAKLI HESABI	750,00
31/12/2014	VERGİ GİDERİ/GELİRİ	150,00
	ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	150,00
.../...		

Örnek (Hisse senedi değer azalışı): A A.Ş. hisse senetleri işletme tarafından alım satım amacıyla 09/09/2014 tarihinde 3.000,00 TL'ye alınmıştır. Söz konusu hisse senetlerinin 31/12/2014 tarihinde gerçeğe uygun değeri 2.500,00 TL olarak tespit edilmiştir.

Çözüm: 213 sayılı VUK'a göre 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetleri alış bedeli olan 3.000,00 TL ile değerlendirilecektir. TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin değeri 2.500,00 TL olan gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Bu durumda A A.Ş. hisse senetlerinin vergiye esas değeri (3.000,00 TL), muhasebe değerinden (2.500,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi varlığı oluşacaktır. İşletme TMS 39 Standardı veya TFRS 9 Standardı'na göre 500,00 TL zarar etmiş olmasına

²⁰⁸ Örtten, v.d., A.g.e., s. 164-165.

rağmen söz konusu zarar dönem sonu itibariyle vergi yasalarına göre kanunen kabul edilmeyen bir giderdir ve hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde dikkate alınacak bir tutardır.²⁰⁹

Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
2.500,00 < 3.000,00	500,00	500,00 x % 20 = 100,00

Dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014			
BORSA DEĞER AZALIŞ ZARARLARI		500,00	
HİSSE SENETLERİ			500,00
31/12/2014			
KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER		500,00	
KANUNEN KABUL EDİLMEYEN GİDERLER ALACAKLI HESABI			500,00
31/12/2014			
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		100,00	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ			100,00
.../...			

²⁰⁹ Örtten, v.d., A.g.e., s. 168.

YEDİNCİ BÖLÜM
TMS 39 STANDARDINA GÖRE
MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

7.1 Gerçeğe Uygun Değer İle Değerlenerek, Sonucu Kar Ya Da Zarar Yazılacak Finansal Varlıklar

TMS 39 Standardına göre; bir yıldan kısa vadede satılmak ve fiyat hareketleri sonucunda kar elde etmek amacıyla satın alınan;

- hisse senetleri (*öz kaynak aracına dayalı finansal varlıklar*),
- kamu kesimi ve özel kesim tahvil, senet ve bonoları (*borçlanma aracına dayalı finansal varlıklar*)
- diğer finansal varlıklar

gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar olarak sınıflandırılır.

İşletmeler tarafından bir finansal varlığın gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek değerlendirme sonucunun kar ya da zararda muhasebeleştirilebilmesi için;

- finansal varlığın alım satım amacıyla elde tutulması veya
- finansal varlığın ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak kayda alınması

gerekmektedir.

Gerçeğe uygun değerinin tespitinde kullanılacak en güvenilir gösterge aktif piyasada kayıtlı fiyattır. Aktif piyasa fiyatının bulunmaması halinde finansal varlığın gerçeğe uygun değeri işletme tarafından tespit edilir. Ancak; aktif bir piyasada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri sağlıklı olarak hesaplanamayan öz kaynağa dayalı finansal araçlar bu sınıflandırma içinde yer almaz.

Aşağıdaki tabloda gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıkların ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar özetlenmiştir.

Tablo 9 : Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu

Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	Öz kaynak Aracına Dayalı Finansal Varlıklar	Borçlanma Aracına Dayalı Finansal Varlıklar
İlk Muhasebeleştirme	Gerçeğe uygun değer.	Gerçeğe uygun değer.
İşlem Maliyetleri	Doğrudan gider yazılır.	Doğrudan gider yazılır.
Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. (Değerleme farkı kar-zarara yansıtılır.)	Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. (Değerleme farkı kar-zarara yansıtılır.)
Kur Farkları	Kar zarar yansıtılır.	Kar zarar yansıtılır.
Değer Düşüklüğü	Hesaplamaya gerek yok.	Hesaplamaya gerek yok.

VUK'un 279. maddesine göre; gerçeğe uygun değer ile değerlendirilerek değerlendirme sonucu kar ya da zararda muhasebeleştirilecek finansal varlıklardan; öz kaynak aracına dayalı finansal varlık olan hisse senetlerinin borsada işlem görüp görmediği dikkate alınmadan alış bedeli değerlendirileceği borçlanma aracına dayalı finansal varlıklar olan ve borsada işlem gören kamu kesimi ve özel kesim tahvil, senet ve bonoları ile aracı kuruluş varantları ve borsa yatırım fonları borsa rayici ile değerlendirirken borsa rayici bulunmayan borçlanma aracına dayalı finansal varlıklar ise kıst getiri yöntemiyle değerlendirileceği hükümlenmiştir.

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin VUK ile TMS 39 Standardı değerlendirme ölçüleri arasında farklılık bulunması durumunda ticari kar ile mali kar arasında fark oluşacaktır. Bu nedenle, işletmenin mali tablolarının geçici farkın niteliği dikkate alınarak TMS 12 Standardı düzenlemelerine göre düzeltilmesi gerekmektedir.

7.1.1 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar; alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar ve ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar olarak iki bölümde incelenebilir. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir ve finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen farklar sonuç hesaplarında raporlanır.²¹⁰

²¹⁰ Volkan DEMİR, A.g.e., s.83.

Alım satım amacıyla elde bulundurulmuş finansal varlıklarda meydana gelen kazanç ve kayıplar kar ya da zararda muhasebeleştirilir. Bir başka ifadeyle; gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılacak finansal varlık olarak sınıflandırılan öz kaynak aracına dayalı finansal varlıklar ile borçlanma aracına dayalı finansal varlıklarda meydana gelen kar ve zararlar değerlendirilme döneminde dönem kar veya zararına yansıtılır.²¹¹

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıkların elde edilmesi için katlanılan işlem maliyetleri gider olarak muhasebeleştirilir. İşlem maliyetleri; aracılar, danışmanlar, broker ve dealarlara ödenen ücret ve komisyonlar ile düzenleyici kurumlara ödenen zorunlu ücretleri içerir. Yönetim veya finansman giderleri işlem maliyeti olarak değerlendirilmez.²¹²

Menkul kıymet ediniminde yönetim modeli olarak alım satım karı elde etmek amaçlanmışsa TMS 39 Standardı uygulamalarına göre yapılacak raporlamada öz kaynak aracına dayalı finansal varlıklar ile borçlanma aracına dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Değerleme sonucunda oluşacak kar veya zarar sonuç hesaplarında muhasebeleştirilecektir.

Finansal varlıklar yönetim modelinde finansal varlıktan spekülasyon kazanç elde etmek değil de uzun vadede getiri sağlamak amaçlanıyorsa finansal varlığın değerlendirilmesi sonucunda oluşan kar veya zararın öz kaynaklarda raporlanması gerekmektedir. Bu durumda finansal varlıklar TMS 39 Standardına göre satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılacaktır.²¹³

1 Seri No'lu MSUGT'in 5. bölümünde Muhasebenin Temel Kavramlarına yer verilmiştir. Mezkur Tebliğ'de; işletmelerce yapılan işlemlerin muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında işlemlerin biçiminden çok yapıma amaçlarının, yani özlerinin, temel alınması gerektiği muhasebenin temel kavramlarından bir olan özün önceliği kavramı ile açıklanmıştır.

TMS 39 standardı ile işletmelere finansal varlıkların iktisap amaçlarına bağlı olmadan ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmalarına izin vermektedir. İşletmeler finansal varlıkları belirli durumların bulunması halinde ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılmayı tercih edebilirler. Ancak bu sınıflandırma yönteminin seçilebilmesi için finansal varlığın aktif piyasa fiyatının bulunması gerekmektedir. Aktif piyasa

²¹¹ Şeref DEMİR, A.g.e., s. 340.

²¹² Gökçe ATEŞ, Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi, Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, Mayıs, 2010, Ankara, s. 22.

²¹³ Örtgen, v.d., A.g.e., s. 524, 527.

fiyatı bulunmayan, cari değeri güvenilir şekilde ölçülemeyen öz kaynak aracına dayalı finansal varlıkların sınıflandırılmasında bu yöntem uygulanmaz.²¹⁴

Diğer finansal varlık (*vadeye kadar elde tutulacak varlık, satılmaya hazır finansal varlık*) sınıflandırması içinde yer alma olanağı bulunmasına rağmen ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılan finansal varlıklar; değer düşüklüğü nedeniyle elden çıkarıldıklarında zarar edileceğinin anlaşılması veya satışı için belirlenen sürenin uzatılması gerekçe gösterilerek diğer finansal varlık sınıflandırmaları içinde muhasebeleştirilmeleri söz konusu değildir.²¹⁵

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin VUK ile TMS 39 Standardı değerlendirme ölçüleri arasında farklılık ticari kar ile mali kar arasında uyumsuzluğa neden olacaktır. Bu nedenle, mali tablolarının geçici farkın niteliği dikkate alınarak TMS 12 Standardı düzenlemelerine göre düzeltilmesi gerekmektedir.

7.1.1.1 Alım Satım Amacıyla Elde Tutulan Finansal Varlıkların Değerlemesi

Alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlıklar gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık şeklinde sınıflandırılır. Bir finansal varlığın alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlık olarak dikkate alınması için:

- Alım satım işlemi aktif bir şekilde ve sıklıkla gerçekleştirilmelidir.
- Finansal varlık kısa süre içinde satılmak amacıyla elde bulundurulmalıdır.
- Finansal varlıktan kısa dönemde kar elde etmek eğiliminin bulunması ve finansal varlığın belirli finansal araçlardan oluşan bir portföye dahil olmalıdır.
- Finansal varlık, finansal risklerden korunma aracı olmayan bir türev ürün olmalıdır.²¹⁶

Alım satım amacıyla elde tutulan finansal varlıkların elde edilmesi için katlanılan işlem maliyetleri gider olarak muhasebeleştirilir.

7.1.1.2 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıkların Değerlemesi

Bir finansal varlığın ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak dikkate alınması için:

- Finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde tespit edilmelidir,

²¹⁴ Örtten, v.d., A.g.e., s.477.

²¹⁵ Örtten, v.d., A.g.e., s.478.

²¹⁶ Volkan DEMİR, A.g.e., s.83.

-Finansal varlığın ölçme ve raporlama usullerindeki farklılıkların muhasebe politikasında²¹⁷ meydana getirdiği tutarsızlıkları gidermek amacı bulunmalıdır.

-Finansal varlık risk yönetimi ve yatırım stratejisi ile yönetilmeli, ölçülmeli ve raporlanmalıdır.

-Finansal varlığa ilişkin sınıflandırma ile risk yönetim ve yatırım stratejisi ile ilgili olarak dipnotlarda muhasebe tutarsızlığının giderilme şekli ve sınıflandırmanın risk yönetim ve yatırım stratejisi ile uyumluluğu hakkında açıklama yapılmalıdır.

Aktif piyasa fiyatı bulunmayan, cari değeri güvenilir şekilde ölçülemeyen öz kaynak aracına dayalı finansal varlıkların sınıflandırılmasında bu yöntem uygulanmaz. İlk muhasebeleştirilmede gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıkların elde edilmesi için katlanılan işlem maliyetleri gider olarak muhasebeleştirilir.

Örnek: Z A.Ş. borsada işlem gören 5.000.000,00 TL sermayeli A A.Ş. hisse senetlerini kısa süreli elde tutup, borsa endeksinin yükselmesine bağlı olarak elden çıkararak kazanç sağlamak amacıyla 01/12/2014 tarihinde 100.000,00 TL bedelle satın almıştır. Hisse senetlerinin alımına aracılık eden bankaya 450,00 TL komisyon ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin işlem gördüğü borsadaki değeri 115.000,00 TL'ye yükselmiştir. Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini 28/02/2015 tarihinde 133.000,00 TL bedelle satmıştır. Hisse senetlerin satışı için bankaya 500,00 TL komisyon ödenmiştir.

Çözüm: Z A.Ş.'nin A. A.Ş. üzerinde oransal olarak kontrol gücü ve etkinliği bulunmamakta olup, söz konusu hisse senetleri iştirakler kapsamında değerlendirilmeyecektir. Z A.Ş.'nin kısa süre içinde kar elde etmek için elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerinin borsada işlem görmesi nedeniyle gerçeğe uygun değeri ile değerlemeye tabi tutacak ve gerçeğe uygun değer farkını dönem kar veya zararına yansıtacaktır.

Hisse senedinin ilk muhasebeleştirilmesi:

01/12/2014		
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	100.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ	450,00	
BANKALAR		100.450,00
Alım satım kazancı sağlamak amacıyla hisse senedi alışı .../...		

²¹⁷ Muhasebe politikası; işletmenin mali tabloların düzenlenmesi ve sunumunda kullandıkları ilke, esas, kural ve varsayımları ifade eder.

A A.Ş. hisse senetlerinin 31/12/2014 tarihinde işlem gördüğü borsadaki değeri 115.000,00 TL'ye yükselmiştir. A A.Ş. hisse senetlerinin iktisap değeri ile dönem sonunda borsada oluşan 15.000,00 TL gerçeğe uygun değer farkının 31/12/2014 tarihinde dönem kar zararına yansıtılması ve hisse senetlerinin cari değeri ile finansal durum tablosunun aktifinde gösterilmesi gerekmektedir. Ancak VUK'un 279. maddesi hükmü gereği hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilmesinden borsa değer artışının vergi matrahının hesaplanmasında vergiye tabi olmayan gelir olarak dikkate alınması gerekmektedir. Diğer çeşitli gelir ve karlar hesabında muhasebeleştirilen borsa değer artışlarının hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde vergi matrahına dahil edilmesi gerekmektedir. Bu durumda aktif hesapta muhasebeleştirilen hisse senedinin muhasebe değeri (115.000,00 TL), vergiye esas değerinden (100.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
100.000,00 < 115.000,00	15.000,00	15.000,00 x % 20 = 3.000,00

Sonraki dönemlerde ölçüleme ve muhasebeleştirilmesi:

31/12/2014		
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	15.000,00	
MENKUL KIYMET BORSA DEĞER ARTIŞ KARLARI		15.000,00
Hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi		
31/12/2014		
VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİR VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK DİĞER TUTARLAR	15.000,00	
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H		15.000,00
31/12/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ	3.000,00	
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		3.000,00
15.000,00 x % 20 = 3.000,00 TL		
.../...		

Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini 28/02/2015 tarihinde 133.000,00 TL bedelle elden çıkarması durumunda, gerçekleştirilen işlemin TMS/TFRS'ye göre aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'na göre menkul kıymet satış karı hisse senetlerinin satışının gerçekleştirildiği dönem matrahının tespitinde dikkate alınacağından

bir önceki dönem sonunda diğer çeşitli gelir ve karlar hesabında muhasebeleştirilen borsa değer artış tutarlarının dönem matrahına dahil edilmesi gerekmektedir.²¹⁸

28/02/2015			
BANKALAR		132.500,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		500,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI		115.000,00
	KAR ZARARA YANSITILAN		
	FİNANSAL VARLIKLAR		
	FİNANSAL VARLIKLAR SATIŞ		18.000,00
	KARLARI		
Hisse senetlerinin satışı			
28/02/2015			
MATRAHA İLAVE EDİLECEK		15.000,00	
DİĞER TUTARLAR			
	MATRAHA İLAVE EDİLECEK		
	TUTARLAR A/H		15.000,00
28/02/2015			
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		3.000,00	
	VERGİ GİDERİ/GELİRİ		3.000,00
15.000,00 x % 20 = 3.000,00 TL			
.../...			

Örnek: Z A.Ş. borsada işlem gören 3.000.000,00 TL sermayeli A A.Ş. hisse senetlerini kısa süreli elde tutarak borsa endeksinin yükselmesine bağlı olarak elden çıkararak kazanç sağlamak amacıyla 15/10/2014 tarihinde 50.000,00 TL bedelle satın almıştır. Hisse senetlerinin alımına aracılık eden bankaya 250,00 TL komisyon ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin işlem gördüğü borsadaki değeri 45.000,00 TL'ye düşmüştür. Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini borsada daha fazla değer kaybı yaşayacağı düşüncesi ile 12/01/2015 tarihinde 45.000,00 TL bedelle satmıştır. Hisse senetlerin satışı için bankaya 200,00 TL komisyon ödenmiştir.

Çözüm: Z A.Ş.'nin üzerinde oransal olarak kontrol gücü ve etkinliği bulunmadığı kısa süre içinde kar elde etmek için elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini borsada işlem görmesi nedeniyle gerçeğe uygun değeri ile değerlemeye tabi tutacak ve gerçeğe uygun değer

²¹⁸ 01/01/2006 tarihinden itibaren iktisap edilen hisse senetlerinin alım-satım kazançları 193 sayılı GVK'nun Geçici 67. maddesi hükümleri çerçevesinde tevkifata tabidir. Tevkifata tabi hisse senedi alım-satım kazançlarına uygulanan tevkifat oranı, 2012/3141 sayılı BKK uyarınca tüm tam ve dar mükellef gerçek kişiler için % 0 olarak belirlenmiştir.

farkını dönem kar veya zararına yansıtacaktır. A A.Ş. hisse senetlerinin iktisap değeri ile dönem sonunda borsada oluşan değer düşüklüğünü de dikkate alarak oluşan zararı, *gerçeğe uygun değer farkını*, 31/12/2014 tarihinde dönem kar zararına yansıtacak ve hisse senetlerinin cari değeri ile finansal durum tablosunun aktifinde muhasebeleştirecektir. Bu durumda aktif hesapta muhasebeleştirilen hisse senedinin muhasebe değeri (45.000,00 TL), vergiye esas değerinden (50.000,00 TL) küçük olacak ve ertelenmiş vergi varlığı oluşacaktır.

Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
45.000,00 < 50.000,00	5.000,00	5.000,00 x % 20 = 1.000,00

Hisse senedinin ilk muhasebeleştirilmesi:

15/10/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		50.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		250,00	
BANKALAR			50.250,00
Alım satım kazancı sağlamak amacıyla hisse senedi alışı			
.../...			

Sonraki dönemlerde ölçüleme ve muhasebeleştirilmesi:

31/12/2014			
DİĞER ÇEŞİTLİ GİDER VE ZARARLAR		5.000,00	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR			5.000,00
Hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi			
31/12/2014			
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR		5.000,00	
MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H			5.000,00
31/12/2014			
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		1.000,00	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ			1.000,00
5.000,00 x % 20 = 1.000,00 TL			
.../...			

Değerleme günü gerçeğe uygun değeri ile değerlemeye tabi tutulan hisse senetlerinde meydana gelen borsa değer düşüklüğü Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesi hükmü gereği hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirileneğinden vergi matrahının hesaplanmasında kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerekmektedir. Diğer çeşitli gider ve zararlar hesabında muhasebeleştirilen borsa değer düşüklüğü hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde oluşacak kar veya zarara göre vergi matrahının tespitinde dikkate alınacaktır.

28/02/2015		
BANKALAR	44.800,00	
KOMİSYON GİDERLERİ	200,00	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		45.000,00
Hisse senetlerinin satışı		
28/02/2015		
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR	5.000,00	
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H		5.000,00
28/02/2015		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ	1.000,00	
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		1.000,00
5.000,00 x % 20 = 1.000,00 TL		
.../...		

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıkların ara dönemlerde yapılan ölçme ve muhasebeleştirilmesinde gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değer artış ve/veya azalışlarının muhasebeleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir husus; değer artışları sıfırlanmadan yani finansal varlığın gerçeğe uygun değeri alış bedelinin altına inmeden söz konusu finansal varlık için değer düşüklüğü nedeniyle kayıt yapılmamasıdır. Yani, öncelikle değer artışı nedeniyle yapılan hesaplar ters kayıtla düzeltilmeli daha sonra değer azalışı için karşılık ayrılmalıdır. Değer düşüklüğü ardından oluşan değer artışlarında da aynı usul izlenmelidir.²¹⁹

²¹⁹ Gökçe ATEŞ, A.g.e., s.22.

Örnek: Z A.Ş. alım satım amaçlı olarak Y. A.Ş.'nin adet fiyatı 40,00 TL olarak ihraç ettiği tahvillerden 25/11/2014 tarihinde 2.000 adet satın alıyor. Tahvillerin alımında aracı kuruluşa 750,00 TL komisyon ve benzeri işlem ücreti ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde Y. A.Ş. tahvillerinin aktif piyasa fiyatının 38,50 TL olduğu tespit edilmiştir.

Tahvil Alış Bedeli=Tahvil Alış Fiyatı x Alınan Tahvil Miktarı = 40,00 TL/ad x 2.000 ad

Tahvil Alış Bedeli = 80.000,00 TL

Tahvillerin ilk muhasebeleştirilmesi: Finansal varlık alım satım amaçlı ile iktisap edildiğinden işlem maliyetleri doğrudan gider yazılacaktır.

25/11/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		80.000,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		750,00	
BANKALAR			80.750,00
Alım satım kazancı sağlamak amacıyla tahvil alınması	.../...		

Tahvilin sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi:

Dönem Sonu Tahvil Bedeli = Tahvil Fiyatı x Tahvil Miktarı = 38,50 TL/ad x 2.000 ad

Dönem Sonu Tahvil Bedeli = 77.000,00 TL

31/12/2014 tarihinde Y. A.Ş.'nin tahvillerinin aktif piyasa fiyatının 38,50 TL olması halinde Z A.Ş. portföyündeki tahvillerin dönem sonundaki değeri 77.000,00 TL olarak hesaplanacak olup, tahvillerin değerlendirme günü değerinde 3.000,00 TL değer düşüklüğü oluşacaktır. Söz konusu değer düşüklüğü dönem gideri olarak kayıtlara yansıtılacaktır. Söz konusu değer azalışının TMS 39 Standardına göre yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/12/2014			
DİĞER ÇEŞİTLİ GİDER VE ZARARLAR		3.000,00	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR			3.000,00
Alım-satım amaçlı tahvillerin değerlendirilmesi	.../...		

31/12/2014 tarihinde tahvillerinin aktif piyasa fiyatının artışı halinde tahvilin ölçme ve muhasebeleştirilmesi:

Y. A.Ş. tahvillerinin 31/12/2014 tarihindeki aktif piyasa fiyatının 42,00 TL olduğunun tespit edilmesi halinde Z A.Ş. portföyünde yer alan tahvillerin dönem sonundaki değeri 84.000,00 TL olarak hesaplanacak olup, tahvillerin değerlendirme günü değerinde 4.000,00 TL değer artışı oluşacaktır. Söz konusu değer artışı dönem geliri olarak kayıtlara yansıtılacaktır. Değer artışının TMS 39 Standardına göre yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/12/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		4.000,00	
DİĞER ÇEŞİTLİ GELİR VE KARLAR			4.000,00
Alım-satım amaçlı tahvillerin değerlendirilmesi	.../...		

7.2 Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar

İşletmenin vadesine kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren; tahvil, bono, varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıklar vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır.

İşletmeler tarafından vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılan tahvil, bono, varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıkların ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile kayda alınır. Finansal varlığın edinimi sırasında katlanılan işlem maliyetleri finansal varlığın gerçeğe uygun değerine dahil edilir.

Söz konusu finansal varlıklar sonraki dönemlerde itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutulmaktadır. Etkin faiz (*iç verim*) yöntemine göre hesaplanan itfa edilmiş maliyet bedeline göre tespit edilen değerlendirme kar veya zararı sonuç hesaplarına yansıtılır.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların borsada işlem görmeleri halinde de söz konusu finansal varlıklar piyasa fiyatı veya gerçeğe uygun değeri ile değil itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilir.

TMS 18 Hasılat Standardının 32. paragrafına göre; faiz içeren bir menkul kıymetin edinimi halinde tahsil edilen faiz, edinim öncesi ve edinim sonrası dönemlere ayrılarak edinim sonrası döneme isabet eden faiz finansal tablolara hasılat olarak yansıtılır.

Aşağıdaki tabloda vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslara yer verilmiştir.

Tablo 10 : Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu

İlk Muhasebeleştirme	Gerçeğe uygun değer ile kayda alınır, finansal varlığın ediniminden önce dönemlere ait faizler hasılat olarak dikkate alınmaz.
İşlem Maliyetleri	Gerçeğe uygun değere dahil edilir.
Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	Etkin faiz yöntemine göre itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilir.
Kur Farkları	Kar veya zarar yansıtılır.
Değer Düşüklüğü	Hesaplanarak kar veya zarara yansıtılır.

VUK'un 279. maddesine göre vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların borsa değerinin bulunması halinde borsa rayiciyle, borsa rayici bulunmaması halinde vadesinde elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar olan süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle, *kıst getiri yöntemiyle*, değerlendirileceği hükümlenmiştir. VUK hükümlerine göre yapılan değerlendirme sonucunda oluşan değerlendirme farkları, kar veya zarar hesaplarında muhasebeleştirilmektedir. VUK'a göre kıst getiri hesaplanırken etkin faiz yöntemi yerine basit faiz yöntemi uygulanmaktadır.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin VUK ile TMS 39 Standardı değerlendirme ölçüleri arasındaki farklılık ticari kar ile mali kar arasında uyumsuzluğa neden olacaktır. Bu nedenle, mali tablolarının geçici farkın niteliği dikkate alınarak TMS 12 Standardı düzenlemelerine göre düzeltilmesi gerekmektedir.

Örnek: A A.Ş., Y A.Ş.'nin ihraç ettiği 5 yıl vadeli, nominal değeri 75.000,00 TL, nominal faiz oranı % 10 ve yıllık kupon ödemeli olan tahvili 01/01/2014 tarihinde 68.000,00 TL bedelle almıştır. Tahvil alımına aracılık eden banka 400,00 TL komisyon bedelini A A.Ş. hesabından tahsil etmiştir.

İşletmenin satın aldığı tahvilin TMS 39 Standardına göre ilk muhasebeleştirilmesi:

A A.Ş. tahvil ediniminde 400,00 TL bankaya komisyon ödemiştir. VUK'na göre tahviller alış bedeli ile muhasebeleştirilmekte ve işlem maliyetleri gider yazılarak sonuç hesaplarına yansıtılmaktadır. TMS 39 Standardına göre alış işlem maliyetleri gerçeğe uygun değeri ile ölçülen tahvilin ilk muhasebeleştirilmesinde tahvilin gerçeğe uygun değerine dahil edilecektir.

	TMS 39 Standardı Değeri	VUK Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Başlangıç Değeri	68.400,00	68.000,00	400,00	80,00
Gider Yazılabilecek Tutar		400,00		

Bu durumda aktif hesapta muhasebeleştirilen tahvilin muhasebe değeri (68.400,00 TL), vergiye esas değerinden (68.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlüğü oluşacaktır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
68.000,00 < 68.400,00	400,00	400,00 x % 20 = 80,00

TMS 39 Standardına göre; işletme ilk muhasebeleştirilmesinde tahvilin gerçeğe uygun değeri olarak 68.400,00 TL'yi dikkate alınacaktır. TMS 39 Standardı ölçme ve muhasebeleştirme ölçüleri ile VUK değerlendirme ölçüleri arasındaki farklılık nedeniyle tahvilin muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasındaki fark işletme açısından ertelenmiş vergi yükümlülüğüne neden olacaktır. Tahvilin ilk muhasebeleştirilmesinde tahvil alışında katlanılan 400,00 TL banka komisyonu nedeniyle oluşan 80,00 TL ertelenmiş vergi yükümlülüğü aşağıdaki şekilde muhasebe kayıtlarına intikal ettirilecektir.

01/01/2014		
ÖZEL KESİMİ TAHVİL SENET VE BONOLARI	68.400,00	
İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Ölçülen Finansal Varlıklar		
Y A.Ş. tahvili alış bedeli 68.000,00 TL		
Banka komisyon gideri 400,00 TL		
BANKALAR		68.400,00
Y. A.Ş. tahvili alış		
01/01/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ	80,00	
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		80,00
400,00 x % 20 = 80,00 TL		
.../...		

İşletmenin portföyünde yer alan tahvilin TMS 39 Standardına göre dönem sonunda ölçme ve muhasebeleştirme işlemleri:

Etkin faiz oranı (*EFO*) aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$68.400,00 = \frac{7.500,00}{(1+EFO)^1} + \frac{7.500,00}{(1+EFO)^2} + \frac{7.500,00}{(1+EFO)^3} + \frac{7.500,00}{(1+EFO)^4} + \frac{82.500,00}{(1+EFO)^5}$$

Aşağıdaki tabloda örnekte verilen açıklamalara göre bilgisayar Excel çalışma sayfasında hazırlanan iç verim oranı tablosu ve etkin faiz oranı verilmiştir.

Değerler	Faiz ve Anapara Ödeme Tarihleri
-68.400,00	01/01/2014
7.500,00	31/12/2014
7.500,00	31/12/2015
7.500,00	31/12/2016
7.500,00	31/12/2017
82.500,00	31/12/2018
Etkin faiz oranı = ~ % 12,4698	

% 12,4698 olarak hesaplanan etkin faiz oranına göre hesaplanan tahvil iskonto itfa tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3 : Tahvil Iskonto İtfa Tablosu-1

Dönem Başı İtfa Edilmiş Maliyet Değeri (I)	Faiz ve Anapara Ödemeleri (II)	Faiz Geliri (III=I x EFO) (III=I x % 12,4698)	Iskonto Edilen Tutara İsbet Eden Faiz Geliri (IV=III-II)	Dönem Sonu İtfa Edilmiş Maliyet Değeri (V=I+IV)
68.400,00	7.500,00	8.529,34	1.029,34	69.429,34
69.429,34	7.500,00	8.657,70	1.157,70	70.587,04
70.587,04	7.500,00	8.802,06	1.302,06	71.889,11
71.889,11	7.500,00	8.964,43	1.464,43	73.353,53
73.353,53	82.500,00	9.146,47	1.646,47	0,00
	112.500,00	44.100,00	6.600,00	

Tahvillerin TMS 39 Standardı ölçme ve muhasebeleştirme ölçüleri ile VUK değerleme ölçüleri arasındaki farklılıklar ile söz konusu farklılıkların ticari kar ile mali kara yansımaları sonucunda oluşan ertelenmiş vergi etkilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

	TMS 39 Standardı Değeri	VUK Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Başlangıç Değeri	68.400,00	68.000,00	400,00	80,00
Raporlama Dönemi Değeri	69.429,34	75.500,00		
Gider Yazılabilecek Tutar		400,00		
Gelir Yazılabilecek Tutar	8.529,34	7.500,00	1.029,34	205,96
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	8.529,34	7.100,00		

A A.Ş.'nin 31/12/2014 tarihinde portföyünde yer alan tahvil nedeniyle elde ettiği faiz getirileri TMS 39 Standardı ile VUK değerleme ölçülerindeki uyumsuzluk nedeniyle farklı tutarlarda hesaplanacaktır. TMS 39 Standardına göre itfa edilmiş maliyet değeri ile ölçülen tahviller nedeniyle 31/12/2014 tarihinde % 12,4698 etkin faiz oranına göre 8.529,34 TL ($=68.400,00 \times \% 12,4698$) faiz geliri elde etmektedir. Öte yandan tahvillerin nominal değeri üzerinden dönem sonu faiz getirisi 7.500,00 TL ($=75.000,00 \times \% 10$) olacaktır. Bu durumda tahvil faiz gelirinin muhasebe değeri (8.529,34 TL), vergiye esas değerinden (7.500,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
7.500,00 < 8.529,34	1.029,34	1.029,34 x % 20 = 205,96

Tahvil kupon faiz gelirinin 31/12/2014 tarihinde A A.Ş.'nin banka hesabına yansıtıldığı kabul edilmiştir.

Tahvilin dönem sonu muhasebe kaydı:

31/12/2014			
BANKALAR		7.500,00	
ÖZEL KESİMİ TAHVİL SENET VE BONOLARI		1.029,34	
İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Ölçülen Finansal Varlıklar			
FAİZ GELİRLERİ			8.529,34
	.../...		

31/12/2014		
VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİR VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK DİĞER TUTARLAR	1.029,34	
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H		1.029,34
31/12/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ	205,96	
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		205,96
1.029,34 x % 20 = 205,96 TL		
.../...		

7.3 Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

İşletmelerin alım satım amacı dışında finansal sıkıntı yaşadıkları dönemlerde elden çıkarmak amacıyla iktisap ettikleri finansal varlıklar ile vadesine kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunmadığı; uzun vadeli amaçlarla elde tutulan hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır.

İşletmeler tarafından satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan; uzun vadeli amaçlarla elde tutulan hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklar ilk defa muhasebeleştirilmede gerçeğe uygun değer ile kayda alınır. Finansal varlığın edinimi sırasında katlanılan işlem maliyetleri finansal varlığın gerçeğe uygun değerine dahil edilir.

Söz konusu finansal varlıklar sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değerle değerlemeye tabi tutulmaktadır. Değerleme sonucunda oluşan farklar tamamen kar veya zarar hesaplarına yansıtılmamakta, öz kaynaklar içinde satışa hazır finansal varlıklar değerlendirme farkı hesabına yansıtılmaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıklardan elde edilen faiz gelirleri dönem sonuç hesaplarında kayda alınır.

Satılmaya hazır finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile ölçümlenir. Geçeğe uygun değerlerin güvenilir bir şekilde ölçülmediği durumlarda ise değerlendirme için gerçeğe uygun değer kullanılmamaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinde oluşan değişimler öz kaynaklar hesap grubu içindeki bir fonla ilişkilendirilir. Bu durumun istisnalarına aşağıda yer verilmiştir.

-Etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan faizler kar veya zararda muhasebeleştirilir. İşletmenin ilgili ödemeyi elde etme hakkının oluşması durumunda, satılmaya hazır öz kaynağa dayalı finansal araçlardan kaynaklanan temettüleri, kar veya zararda muhasebeleştirilir.

-Satılmaya hazır finansal varlıklarda kur değişimlerinden kaynaklanan kayıp ve kazançlar gelir tablosuyla ilişkilendirilir.

-Değer düşüklüğü kayıpları kar ve zararla ilişkilendirilir.²²⁰

Aşağıdaki tabloda satılmaya hazır finansal varlıkların ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslara yer verilmiştir.

Tablo 4 : Satılmaya Hazır Finansal Varlıkların Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar Tablosu

İlk Muhasebeleştirme	Gerçeğe uygun değer.
İşlem Maliyetleri	Gerçeğe uygun değere dahil edilir.
Sonraki Dönemlerde Muhasebeleştirme	Gerçeğe uygun değer.
Kur Farkları	Bilançoda diğer kapsamlı kar veya zararda raporlanır.
Değer Düşüklüğü	Toplam zarar, diğer kapsamlı zarar olarak adlandırılan dönem kar-zararına aktarılır. Karşılığın iptal edilmesi durumunda, finansal varlığın değerinde meydana gelen artış diğer kapsamlı karda muhasebeleştirilir.

İşletmelerin finansal varlıkları vadesine kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunmadığı; uzun vadeli amaçlarla elde tutulan hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklar satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır. Bu tür finansal varlıklardan hisse senetleri VUK'un 279. maddesine göre alış değeri ile değerlemeye tabi tutulurken, borsaya kayıtlı borçlanma senetleri ise borsa rayiçleri ile değerlemeye tabi tutulmaktadır.

Satılmaya hazır finansal varlık sınıflandırmasındaki menkul kıymetlerin değerlemesinde VUK ile TMS 39 Standardı değerlendirme ölçülerindeki farklılık ticari kar ile mali kar arasında uyumsuzluğa neden olacaktır. Bu nedenle, mali tablolarının geçici farkın niteliği dikkate alınarak TMS 12 Standardı düzenlemelerine göre düzeltilmesi gerekmektedir.

Örnek: Z A.Ş. 11/11/2014 tarihinde 60.000,00 TL bedelle satın aldığı A A.Ş. hisse senetlerini satılmaya hazır menkul kıymet sınıflandırması dikkate alınarak muhasebeleştirmiştir. Hisse senetlerinin alımına aracılık eden banka 330,00 TL komisyon bedelini Z A.Ş.'nin banka

²²⁰ Özgür ÖZKAN, A.g.m.

hesabından işlem günü tahsil etmiştir. 31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri 65.000,00 TL olarak tespit edilmiştir. Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini 14/02/2015 tarihinde 58.000,00 TL bedelle satmıştır. Hisse senetlerin satışı için bankaya 350,00 TL komisyon ödenmiştir.

Çözüm: Z A.Ş.'nin A. A.Ş. üzerinde oransal olarak kontrol gücü ve etkinlik sağlamak amacı olmayan ve kısa süre içinde kar elde etmek için elinde bulundurmadığı A A.Ş. hisse senetlerini gerçeğe uygun değeri ile değerlemeye tabi tutacak ve gerçeğe uygun değer farkını finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir ve giderlere yansıtacak ve finansal varlığın edinimi için katlandığı işlem maliyetlerini gerçeğe uygun değere dahil edecektir.

11/11/2014			
SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR		60.330,00	
Hisse senedi alım bedeli	60.000,00 TL		
İşlem maliyeti	330,00 TL		
BANKALAR			60.330,00
Hisse senedi alışı	.../...		

31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri 65.000,00 TL olarak tespit edilmiştir. A A.Ş. hisse senetlerinin iktisap değeri ile dönem sonunda borsada oluşan 15.000,00 TL gerçeğe uygun değer farkının 31/12/2014 tarihinde finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılması ve hisse senetlerinin cari değeri ile finansal durum tablosunun aktifinde gösterilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesi hükmü gereği hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilecektir. Değerleme günü itibariyle hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerinde tespit edilen artışın finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılması vergi matrahının tespitinde herhangi bir düzeltme yapılmasına neden olmayacaktır. Hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerindeki artış ve azalışlar hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde vergi matrahının tespitinde dikkate alınacaktır.

31/12/2014			
SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR		15.000,00	
FİNANSAL VARLIKLAR DEĞERLEME FARKLARI			15.000,00
Hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi	.../...		

Z A.Ş. elinde bulundurduğu A A.Ş. hisse senetlerini 14/02/2015 tarihinde 58.000,00 TL bedelle elden çıkarması durumunda, gerçekleştirilen işlemin TMS 39 Standardına göre aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'na göre menkul kıymet satış karı hisse senetlerinin satışının gerçekleştirildiği dönem matrahının tespitinde dikkate alınacağından bir önceki dönem sonunda diğer kapsamlı gelir hesabında muhasebeleştirilen değer artışının satış tutarı ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.²²¹

28/02/2013			
BANKALAR		57.650,00	
FİNANSAL VARLIKLAR DEĞERLEME FARKLARI		15.330,00	
KOMİSYON GİDERLERİ		350,00	
	SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR		65.330,00
	FİNANSAL VARLIK SATIŞ KARI		8.000,00
Hisse senetlerinin satışı	.../...		

İşletmeler tarafından satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan; uzun vadeli amaçlarla elde tutulan hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklar ilk defa muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile kayda alınır. Finansal varlığın edinimi sırasında katlanılan işlem maliyetleri finansal varlığın gerçeğe uygun değerine dahil edilir.

Örnek: Z A.Ş., 25/11/2014 tarihinde borsada işlem gören adet fiyatı 30,00 TL olan Devlet tahvillerden 2.000 adet satın alarak finansal tablolarında satılmaya hazır menkul kıymet sınıflandırması dikkate alınarak muhasebeleştirmiştir. Tahvillerin alımında aracı kuruluşa 500,00 TL komisyon ve benzeri işlem ücreti ödenmiştir. 31/12/2014 tarihinde Z A.Ş. portföyünde yer alan Devlet tahvillerinin borsada oluşan fiyatı 34,50 TL olarak tespit edilmiştir. (Devlet tahvillerinin borsada oluşan değerinin 213 sayılı VUK'un 263. maddesine göre tespit edildiği kabul edilmiştir.)

Çözüm: Z A.Ş.'nin finansal tablolarında satılmaya hazır menkul kıymet sınıflandırması dikkate alınarak muhasebeleştirdiği Devlet tahvillerini gerçeğe uygun değeri ile değerlemeye tabi tutacak, finansal varlığın edinimi için katlandığı işlem maliyetlerini gerçeğe uygun değere dahil edecek, finansal varlığı sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirecek

²²¹ 01/01/2006 tarihinden itibaren iktisap edilen hisse senetlerinin alım-satım kazançları 193 sayılı GVK'nun Geçici 67. maddesi hükümleri çerçevesinde tevkifata tabidir. Tevkifata tabi hisse senedi alım-satım kazançlarına uygulanan tevkifat oranı, 2012/3141 sayılı BKK uyarınca tüm tam ve dar mükellef gerçek kişiler için % 0 olarak belirlenmiştir.

ve gerçeğe uygun değer farkını finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir ve giderlere yansıtacaktır.

25/11/2014			
SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR		60.500,00	
Devlet tahvili alım bedeli 60.000,00 TL			
İşlem maliyeti 500,00 TL			
BANKALAR			60.500,00
Devlet tahvili alışı			
.../...			

31/12/2014 tarihinde Z A.Ş. portföyünde yer alan devlet tahvillerinin borsada oluşan fiyatı 38,50 TL olarak tespit edilmiştir. Devlet tahvillerinin iktisap değeri ile dönem sonunda borsada oluşan 9.000,00 TL gerçeğe uygun değer farkının 31/12/2014 tarihinde finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılması ve Devlet tahvillerinin cari değeri ile finansal durum tablosunun aktifinde gösterilmesi gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesi hükmü gereği Tahvil ve Bono Piyasası'nda işlem gören devlet iç borçlanma senetleri olan Devlet tahvili ve Hazine bonusu borsa rayici ile değerlemeye tabi tutulacak menkul kıymetlerdir.

TMS 39 standardına göre; dönem sonunda Devlet tahvillerinin değerlerinde meydana gelen değer artışı finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılmıştır. Vergi kanunlarına göre; Devlet tahvillerinin borsa değerinde meydana gelen değer artışlarının diğer faaliyetlerden elde edilen gelir ve kar kapsamında değerlendirilerek 2014 hesap dönemi kazancıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Vergi uygulamasında dönem kazancı ile ilişkilendirilmesi gereken, ancak; TMS 39 Standardına göre finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılan Devlet tahvillerinin değerlerinde meydana gelen değer artışları ticari kar ile mali kar arasında uyumsuzluğa neden olacaktır. Dolayısıyla Devlet tahvillerinin değer artışlarının mali karın tespitinde vergi matrahına ilave edilecek bir kazanç unsuru olarak dikkate alınması gerekmektedir. Değerleme günü itibarıyla Devlet tahvillerinin gerçeğe uygun değerindeki artışların finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabına yansıtılmasının mali tablolarında neden olduğu geçici farkın niteliği dikkate alınarak mali karın TMS 12 Standardı düzenlemelerine göre düzeltilmesi gerekmektedir.

TMS 12 Standardına ilişkin düzenlemeler dikkate alındığında, vergi matrahına ilave edilecek Devlet tahvili borsa değer artışı işletme açısından indirilebilir geçici farka neden olacaktır. Buna göre, vergi uygulamasında gelir niteliği olan, ancak; finansal durum tablosunda diğer kapsamlı gelir hesabı kullanılarak muhasebe kayıtlarına öz kaynak olarak yansıtılan

Devlet tahvili değer artışının neden olacağı indirilebilir geçici farka ilişkin kaynak ve gelir unsuru nitelikleri dikkate alınarak mükellefin Devlet tahvillerini elden çıkarttığı dönemde yararlanabileceği ertelenmiş vergi varlığı aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.²²²

Kaynak Unsuru Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
9.000,00 < 0,00	9.000,00	9.000,00 x % 20 = 1.800,00
0,00 < 9.000,00	9.000,00	
Gelir Unsuru Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı

Tahvilin dönem sonu muhasebe kaydı:

31/12/2014		
SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR	9.000,00	
FİNANSAL VARLIKLAR DEĞERLEME FARKLARI		9.000,00
Devlet tahvillerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi		
31/12/2014		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR	9.000,00	
MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H		9.000,00
31/12/2014		
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	1.800,00	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ		1.800,00
9.000,00 x % 20 = 1.800,00 TL		
.../...		

²²² İşletmeye ait kaynak ve gelir kalemlerinde indirilebilir geçici farklar ile ertelenmiş vergi varlığına sebep olan unsurlar:

Kaynakların; Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

Gelirlerin; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

SEKİZİNCİ BÖLÜM
TFRS 9 STANDARDA GÖRE
MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

8.1 TFRS 9 Standardına Göre Finansal Varlıkların Değerlemesi

TFRS 9 Standardı finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmelerinde gerçeğe uygun değerleri ile kayda alınması gerektiğini öngörmektedir. Standarda göre; “yönetim modeli” ve “nakit akış” özelliklerine göre finansal varlıklar ya öz kaynağa (hisse senetleri v.b.) ya da borçlanmaya (devlet tahvil ve bonoları, özel kesim tahvil ve bonoları, v.b.) dayalı finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır.²²³

TFRS 9 Standardı, karma bir değerlendirme modeli benimsemektedir; standarda göre bazı varlıklar itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden, bazıları ise gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilmektedir. İki model arasındaki temel farklılık her işletmenin iş modeline ve finansal aracın nakit akımının sadece anapara ve faiz olup olmadığının değerlendirilmesi şartına bağlı olacaktır. İş modeli yaklaşımı standardın temelini oluşturmaktadır. Standart; bir yandan işletmenin özelliklerine bakarken, öte yandan muhasebe ile şirket yönetiminin varlıklarını kullanım şeklini uyumlaştırmaya çalışmaktadır. İş modeli testi, şirketin iş modeli amacının mali varlığın gerçeğe uygun değerinde gerçekleşecek değişimlerden faydalanabilmek adına, *vadesinden önce satıp satmayacağından ziyade*, mali varlığı sözleşmeden doğan nakit akımlarını elde edebilmek için elinde tutup tutmadığı dikkate alınacaktır.²²⁴

Standarda göre finansal varlıkların sınıflandırılması, ilk kayda alınma sırasında yapılır. İşletmenin temel finansal varlık iş modelini değiştirmedığı sürece ve zorunlu olmadıkça finansal varlıkları ilk muhasebeleştirilmenin ardından yeniden sınıflandırması yasaktır. Yeniden sınıflandırmanın zorunlu olduğu haller ise oldukça sınırlıdır.²²⁵

Öz kaynağa dayalı finansal varlıklar alım satım amaçlı olarak veya alım satım amacı dışında uzun süreli stratejik yatırım amacıyla elde tutulurlar. TFRS 9 Standardına göre; öz kaynağa dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. Alım satım amacıyla elde bulundurulmuş öz kaynağa dayalı finansal varlıkların değerlendirme farkları kar veya zararda muhasebeleştirilirken, alım satım dışındaki amaçlarla elde bulundurulmuş finansal varlıkların değerlendirme farkları diğer kapsamlı gelir ve kar olarak özkaynaklarda muhasebeleştirilir. Borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar gelecekte anapara ve faiz şeklinde tahsil edilecek

²²³ Tuba ŞAVLI, Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2014, s.95-97.

²²⁴ Graham HOLT, A.g.m.

²²⁵ Stephan CHAN, A.g.m., s.18-19

nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulurlar. TFRS 9 Standardına göre; borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değeri ile değeri. İşletme yönetiminin tercih etmesi veya finansal varlığın alım satım amacıyla elde bulundurulması hallerinde; borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile değeri ve değerlendirme farkları kar veya zararda muhasebeleştirilir. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetlerin de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir.²²⁶

TFRS 9 Standardı kapsamında sınıflandırılan mali varlıkların tümü ya itfa edilmiş maliyet bedeli ile ya da gerçeğe uygun değeri ile değeri olacaktır. Birden fazla değerlendirme türünün bulunduğu TMS 39 Standardının aksine, TFRS 9 Standardı mali varlıkların değerlemesine ilişkin olarak başlıca iki değerlendirme yöntemini içermektedir. Bu nedenle, TFRS 9 Standardı ile TMS 39 Standardında düzenleme bulan vadeye kadar tutulacak varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar sınıflandırmaları kaldırılmıştır.²²⁷ Finansal varlıkların TFRS 9 Standardına göre sınıflandırılması ve ölçümü aşağıdaki tabloda özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 5 : TFRS 9 Standardına Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılma ve Ölçüm Esasları Tablosu²²⁸

Borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar		
Gelecekteki nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutuluyorsa & Gelecekteki nakit akışlarını belirli tarihlerde tahsil edilecek anapara ve faizden oluşuyorsa	istenirse	İtfa edilmiş maliyet değeri ile değeri finansal varlıklar
	değilse	Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar
Alım satım amaçlıyla elde bulundurulan öz kaynağa dayalı finansal varlıklar		
Öz kaynağa dayalı finansal Varlıklar		
Alım satım amacı dışında elde bulundurulan öz kaynağa dayalı finansal varlıklar	istenirse	Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelir ve kar olarak öz kaynaklarda muhasebeleştirilen finansal varlıklar.

²²⁶ Tuba ŞAVLI, a.g.e, s.95-97.

²²⁷ Graham HOLT, A.g.m.

²²⁸ Tuba ŞAVLI, A.g.e., s.96.

Bu bölümde; Vergi Usul Kanunu'na göre Menkul Kıymetlerin Değerlemesi başlıklı dördüncü bölümdeki sistematige uygun olarak; hisse senetleri, yatırım fonları katılma belgeleri, kar zarar ortaklığı belgeleri ile tahvil ve benzeri borçlanma senetlerinin TFRS 9 Standardına kapsamında değerlemesine örnek muhasebe uygulamalarına ile yer verilecektir.

8.2 Hisse Senetlerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi

TFRS 9 Standardı, hisse senetlerine öz kaynağa dayanan finansal varlıklar tanımı içerisinde yer vermiştir.²²⁹ TFRS 9 Standardına göre öz kaynağa dayalı finansal araçlar ilk muhasebeleştirilmesinde ve daha sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değer ile ölçülürler. Standartta itfa edilen maliyet üzerinden ölçülemeyen finansal varlıkların gerçeğe uygun değer ile ölçüleceği belirtilmiştir. Hisse senetlerinin belli bir vade ve faiz oranı ile tespit edilen faiz getirileri bulunmadığı için itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçülmesi mümkün değildir.

Öz kaynağa dayalı finansal araçlardan olan hisse senetleri ilk muhasebeleştirilmelerinde işlem fiyatı ile kayda alınır. Borsada işlem gören hisse senetlerinin raporlama sırasında gerçeğe uygun değeri aktif piyasa değeri olan borsa değeri olacaktır.²³⁰ Borsada işlem görmeyen hisse senetleri ile ortaklık paylarının gerçeğe uygun değerinin tespitinde değerlendirme yönteminin kullanılması, değerlendirme yöntemi ile gerçeğe uygun değer tespit edilememesi halinde finansal varlıkların maliyet değerinin dikkate alınması söz konusu olabilir.

TFRS 13 Standardında; gerçeğe uygun değer, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır. Diğer bir ifadeyle, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır. Borsada işlem gören finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri borsa rayicidir (Seviye 1 Girdileri). Eğer bir finansal varlık borsada işlem görmüyorsa finansal varlığın gerçeğe uygun değeri TFRS 13 Standardına göre gerçeğe uygun değer hiyerarşisine göre gözlemlenebilir olmayan girdilere (Seviye 3 Girdileri) göre uygun değerlendirme yöntemi ile tespit edilir.²³¹

İşletmeler finansal varlıkları elde tutma amaçlarına göre; finansal varlıklarının gerçeğe uygun değerlerindeki değişiklikleri öz kaynaklarda veya diğer kapsamlı kar ya da zararda muhasebeleştirme yönünde seçim yapabilirler. İşletmelerin yapacakları tercih geri dönülemeyecek bir tercihtir.

²²⁹ Akın AKBULUT, A.g.e., (Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu, (VUK/TDHP Finansal Tablolarının TFRS Finansal Tablolarına Dönüştürülmesi ve Sunumu)), s.29.

²³⁰ Akın AKBULUT, A.g.e., s. 126.

²³¹ Akın AKBULUT, A.g.e., (Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu, (VUK/TDHP Finansal Tablolarının TFRS Finansal Tablolarına Dönüştürülmesi ve Sunumu)), s.11.

8.2.1 Hisse Senetlerinin Gerçeğe Uygun Değerinde Meydana Gelecek Değişiklikleri Diğer Kapsamlı Gelir ve Karlar Hesabında Kayda Almasının Tercih Edilmesi

Örnek: A A.Ş., 22/11/2014 tarihinde alım satım kazancı sağlamak amacıyla BIST’nde işlem görmekte olan Z A.Ş.’nin 2.000 adet hisse senedini adedi 1,50 TL’den toplam 3.000,00 TL’ye alınmıştır. İşlem nedeniyle aracılık yapan banka 250,00 TL komisyon gideri ile hisse senedi bedelini işletmenin hesabından tahsil etmiştir. Söz konusu hisse senetlerinin BIST’te 31/12/2014 tarihindeki işlem değeri 1,75 TL olarak gerçekleşmiştir. A A.Ş. söz konusu hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişiklikleri diğer kapsamlı gelir ve karlar hesabında kayda almayı tercih etmiştir.

Çözüm: TFRS 9 Standardına göre öz kaynağa dayalı finansal varlık olan hisse senedi gerçeğe uygun değeri olan işlem maliyeti ile kayda alınacaktır. A A.Ş. söz konusu hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişiklikleri diğer kapsamlı gelir ve karlar hesabında kayda almayı tercih etmiştir. Bu nedenle hisse senetlerinin aktif piyasa değeri olan BIST’te 31/12/2014 tarihindeki işlem değeri dikkate alınarak tespit edilen gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonuç hesaplarına aktarılacaktır.

	TFRS 9 Değeri	VUK Değeri	Mali Karın Tespitinde Ticari Kardan İndirilecek Tutar	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Başlangıç Değeri	3.000,00	3.000,00			
Sonraki Dönemlerdeki Değeri	3.500,00	3.000,00			
Gelir Yazılabilecek Tutar	500,00			500,00	100,00
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	500,00		500,00		

31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin değeri 3.750,00 TL olan gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Bu durumda A A.Ş. hisse senetlerinin muhasebe değeri (3.500,00 TL), vergiye esas değerinden (3.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır. İşletme TFRS 9 Standardına göre 500,00 TL kar elde etmiş olmasına rağmen söz konusu kar dönem sonu itibarıyla vergi yasalarına göre vergilendirilecek bir kar değildir. Değerleme günü itibarıyla elde edilen karın hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde sonuç hesaplarında dikkate alınması gerekmektedir.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
3.000,00 < 3.500,00	500,00	500,00 x % 20 = 100,00

A A.Ş.'nin hisse senetlerine ilişkin işlemleri aşağıdaki gibi muhasebeleştirmelidir.

Hisse senedi alış kaydı:

22/11/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR		3.000,00	
ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR			
KOMİSYON GİDERLERİ		250,00	
	BANKALAR		3.250,00
Hisse senedi alımı	.../...		

Dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR		500,00	
ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR			
	DİĞER GELİRLER HESABI		500,00
Hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi	31/12/2014		
VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİR VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK DİĞER TUTARLAR		500,00	
	MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H		500,00
	31/12/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ		100,00	
	ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		100,00
500,00 x % 20 = 100,00 TL	.../...		

8.2.2 Hisse Senetlerinin Gerçeğe Uygun Değerinde Meydana Gelecek Değişikliklerin Öz Kaynaklarda Kayda Almasının Tercih Edilmesi

Örnek: A A.Ş., 22/11/2014 tarihinde alım satım kazancı sağlamak amacıyla BIST’nde işlem görmeyen T A.Ş.’nin 1.000 adet hisse senedini adedi 2,50 TL’den toplam 2.500,00 TL’ye almıştır. İşlem nedeniyle aracılık yapan banka 100,00 TL komisyon gideri ile hisse senedi bedelini işletmenin hesabından tahsil etmiştir. Söz konusu hisse senetlerinin 31/12/2014 tarihinde değerlendirme yöntemi ile gerçeğe uygun değeri 2.000,00 TL olarak tespit edilmiştir. A A.Ş. söz konusu hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişiklikleri diğer kapsamlı gelir ve karlar hesabında kayda almayı tercih etmiştir.

Çözüm: TFRS 9 Standardına göre öz kaynağa dayalı finansal varlık olan hisse senedi gerçeğe uygun değeri olan işlem maliyeti ile kayda alınacaktır. A A.Ş. söz konusu hisse senetlerinin gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişiklikleri diğer kapsamlı gelir ve karlar hesabında kayda almayı tercih etmiştir. Bu nedenle hisse senetlerinin değerlendirme günü itibarıyla gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklik sonuç hesaplarına aktarılacaktır.

	TFRS 9 Değeri	VUK Değeri	Mali Karın Tespitinde Ticari Kara Eklenecek Tutar	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
Başlangıç Değeri	2.500,00	2.500,00			
Sonraki Dönemlerdeki Değeri	2.000,00	2.500,00			
Gider Yazılabilecek Tutar	500,00			500,00	100,00
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	500,00		500,00		

31/12/2014 tarihinde A A.Ş. hisse senetlerinin değeri 2.000,00 TL olan gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecektir. Bu durumda A A.Ş. hisse senetlerinin muhasebe değeri (2.000,00 TL), vergiye esas değerinden (2.500,00 TL) küçük olacak ve ertelenmiş vergi varlığı oluşacaktır. İşletme TFRS 9 Standardına göre 500,00 TL zarar etmiş olmasına rağmen söz konusu zarar dönem sonu itibarıyla vergi yasalarına göre kanunen kabul edilmeyen bir giderdir ve hisse senetlerinin elden çıkarıldığı dönemde dikkate alınması gerekmektedir.

Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
2.000,00 < 2.500,00	500,00	500,00 x % 20 = 100,00

A A.Ş.'nin hisse senetlerine ilişkin işlemleri aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

Hisse senedi alış kaydı:

22/11/2014			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI		2.500,00	
DİĞER KAPSAMLI GELİR VE KARLARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR KOMİSYON GİDERLERİ		100,00	
	BANKALAR		2.600,00
Hisse senedi alımı	.../...		

Dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014			
BORSA DEĞER AZALIŞ ZARARLARI		500,00	
FİNANSAL VARLIKLAR DEĞERLEME FARKLARI			
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI DİĞER KAPSAMLI GELİR VE KARLARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		500,00
31/12/2014			
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR		500,00	
	MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H		500,00
31/12/2014			
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		100,00	
	VERGİ GİDERİ/GELİRİ		100,00
500,00 x % 20 = 100,00 TL	.../...		

8.3 Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi

Fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonları (*hisse senedi fonu*)²³² ile borsa yatırım fonları dışındaki yatırım fonu katılma belgelerinin değerlendirilmesinde, bu kıymetleri ihraç eden fonların değerlendirme günü itibarıyla fon yönetimi tarafından açıklanan fiyatlar esas alınarak değerlemeye tabi tutulur.

²³² Yatırım Fonları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-3, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Ankara, Haziran 2010, s.6

Yatırım fon katılma belgelerinin portföy yapısı (*tahvil ve bono fonu, karma fon vb.*) dikkate alınarak yatırım fonu katılma belgelerinin TFRS 9 Standardına göre analizine, VUK'un 279. maddesindeki değerlendirme esasları ekseninde; çalışmamızın aşağıdaki bölümde yer verilmiştir.

8.3.1 Hisse Senedi Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi

Fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu (*hisse senedi fonu*) katılma belgelerinin ilk muhasebeleştirilmesi ile sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi hisse senetlerindeki gibi gerçeğe uygun değeri ile yapılmalıdır. Hisse senedi fonu katılma belgeleri hisse senetlerinde olduğu gibi belli bir vade ve faiz oranı ile tespit edilen faiz getirisi bulunmamaktadır.²³³

8.3.2 Borsa Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi

Borsa yatırım fonu, katılma belgeleri borsa pazarlarında işlem gören, fonun oluşturulma sürecine doğrudan katılan yetkilendirilmiş katılımcıların fon portföyünün kompozisyonunu yansıtacak şekilde, portföyde yer alan menkul kıymet ve nakdi bir araya getirerek karşılığında fon katılma belgesi alabildiği ya da söz konusu kurumların en az asgari işlem birimine tekabül eden fon katılma belgelerini saklamacı kuruluşa iade edip karşılığında fonun içindeki menkul kıymetlerin payına düşen kısmını alabildiği, riskin dağıtılması ilkesi ve inanca dayalı mülkiyet esaslarına göre portföy işletmek amacıyla kurulan malvarlığıdır.²³⁴

Borsa yatırım fonları BIST'te işlem görmektedir. Bu nedenle; borsa yatırım fonlarının ilk muhasebeleştirme ve sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile yapılmalıdır.²³⁵

8.3.3 Hisse Senedi Fonu ve Borsa Yatırım Fonu Katılma Belgeleri Dışındaki Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Değerlemesi

8.3.3.1 İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli İle Değerlenebilen Yatırım Fonlar

Hisse senedi fonu ve borsa yatırım fonu katılma belgeleri dışındaki yatırım fonu katılma belgelerinin değerlendirilmesinde yatırım fonu katılma belgelerinin yapısı ve niteliği TFRS 9 Standardı kapsamında yapılacak ölçmelerde önem arz etmektedir. Örneğin; fon portföyünün en az %51'ini devamlı olarak, kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçlarına yatırım yapan tahvil

²³³ Akın AKBULUT, A.g.e., s. 151-152.

²³⁴ Borsa Yatırım Fonları Tanıtım Rehberi, (Erişim: <http://www.spk.gov.tr/indexpage.aspx?pageid=823&submenuheader=0>, Erişim Tarihi: 16/03/2014, Saat:21:32)

²³⁵ Akın AKBULUT, A.g.e., s. 152.

ve bono fonlarının kıst getirilerinin tespiti mümkündür. Bir tahvil sepeti olarak düşünülebilecek bu yatırım fonlarının faiz oranları ve getirileri tespit edilebilmektedir.

Bu özellikleri dikkate alındığında, tahvil ve bono fonlarının TFRS 9 Standardına göre ilk muhasebeleştirmesinde katılma belgelerinin gerçeğe uygun değeri olan işlem bedeli ile kayda alınmalıdır. Söz konusu fon portföyünü oluşturan ve itfa edilmiş maliyet bedeli ile ölçülen varlıklar fonun değerinin tespitinde yön gösterici olacaktır. Sonraki dönemlerde ölçüm ve muhasebeleştirme ise itfa edilmiş maliyet bedeli ile yapılacaktır. Çünkü fon portföyünü oluşturan bono ve tahviller vade ve faiz oranı içermektedir.

8.3.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli İle Değerlenemeyen Yatırım Fonlar

Hisse senedi fonu, borsa yatırım fonu ile tahvil ve bono yatırım fonu katılma belgeleri dışındaki karma nitelikteki yatırım fonu katılma belgeleri TFRS 9 Standardına göre ilk muhasebeleştirmesi ile sonraki dönemlerde ölçüm ve muhasebeleştirmesinde katılma belgelerinin gerçeğe uygun değeri ile kayda alınır. Söz konusu finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinin tespitinde fon portföy yöneticisinin ilan ettiği günlük fiyatlar dikkate alınmalıdır.

Örnek: A A.Ş., 14/05/2014 tarihinde Türkiye Garanti Bank A.Ş. Kadıköy Şubesi'nde bulunan şirket hesabındaki mevduatını değerlendirmek amacıyla

-0,74 TL birim fiyattan 20.000 adet TGB A Tipi Hisse Fonu (*fon portföyünün minimum %75'i ile BIST hisse senetlerine yatırım yapmaktadır.*),

-0,20 TL birim fiyattan 10.000 adet TGB A İMKB 30 Endeks Fonu (*fon portföyünün en az %80'i baz alınan endeks olan BIST 30 Endeksi kapsamındaki hisse senetlerinden oluşmaktadır*) ile

-0,02 TL birim fiyattan 100.000 adet TGB B Tipi Tahvil ve Bono Fonu (*fon portföyü ağırlıklı olarak orta vadeli Hazine borçlanma enstrümanlarından oluşmaktadır*)

almıştır. 31/12/2014 tarihinde Türkiye Garanti Bank A.Ş. tarafından TGB A Tipi Hisse Senedi Fonu birim fiyatı 0,77 TL, TGB A İMKB 30 Endeksi Fonu birim fiyatı 0,23 TL ve TGB B Kısa Vadeli Tahvil ve Bono Fonu birim fiyatı 0,03 TL olarak açıklanmıştır.

Fon Tipi	Pay Adedi	Alış Adet Fiyatı	Alış Tutarı
TGB A Tipi Hisse Fonu	20.000	0,74	14.800,00
TGB A İMKB 30 Endeks Fonu	10.000	0,20	2.000,00
TGB B Kısa Vadeli Tahvil ve Bono Fonu	100.000	0,02	2.000,00
		Toplam	18.800,00

Çözüm: TFRS 9 Standardına göre yatırım fon katılma belgeleri ilk muhasebeleştirilmelerinde gerçeğe uygun değerleri olan işlem bedelleri ile kayda alınır.

Dönem sonunda fon portföyünün minimum %75'i ile BIST hisse senetlerine yatırım yapılan TGB A Tipi Hisse Fonu, hisse senetlerindeki gibi, ilk muhasebeleştirilmesi ile sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile ölçülür.

Bir borsa yatırım fonu olan TGB A İMKB 30 Endeks Fonunun portföyünün en az %80'i BIST 30 Endeksi kapsamındaki hisse senetlerinden oluşmaktadır. Söz konusu borsa yatırım fonu BIST'te işlem görmekte olup, ilk muhasebeleştirme ve sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile yapılacaktır.

TGB B Kısa Vadeli Tahvil ve Bono Fonunun portföyündeki varlıkları oluşturan tahvil ve bonoların iskonto edilmiş getirileri (*kıst getirileri*) dikkate alınarak fonun dönem sonu değeri ilan edilmektedir. Fon yönetimi tarafından dönem sonunda ilan edilen fon değeri, TFRS 9 Standardı kapsamında dikkate alınacak iskonto edilmiş değere eşit olacaktır. TGB B Kısa Vadeli Tahvil ve Bono Fonunun ilk muhasebeleştirme ve sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile yapılacaktır. Sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirmede dikkate alınacak gerçeğe uygun değer değerlendirme gününde fon portföy yöneticisinin ilan ettiği değer olacaktır.

	TFRS 9 Değeri	VUK Değeri	Mali Karın Tespitinde Ticari Kardan İndirilecek Tutar	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Başlangıç Değeri	18.800,00	18.800,00			
Sonraki Dönemlerdeki Değeri	20.700,00	20.100,00			
Gelir Yazılabilecek Tutar	600,00			300,00	120,00
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	1.900,00	1.300,00	600,00		

Hisse senedi alış kaydı:

14/05/2014		
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	18.800,00	
BANKALAR		18.800,00
Yatırım Fonu Alışı	.../...	

Yatırım Fonu Katılma Belgelerinin Dönem Sonu Fon Değerleri:

Fon Tipi	Pay Adedi	Alış Adet Fiyatı	Alış Tutarı
TGB A Tipi Hisse Fonu	20.000	0,77	15.400,00
TGB A İMKB 30 Endeks Fonu	10.000	0,23	2.300,00
TGB B Kısa Vadeli Tahvil ve Bono Fonu	100.000	0,03	3.000,00
		Toplam	20.700,00

Dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014		
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	1.900,00	
DİĞER GELİR VE KARLAR		1.900,00
Yatırım fonu değerlemesi	.../...	

VUK'un 279. maddesi uyarınca fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgelerinin alış bedeliyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısı ile eğer bir yatırım fonu katılma belgesi portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerine dayanılarak ihraç edilmişse tıpkı hisse senetlerinde olduğu gibi alış bedeli ile değerlendirilecektir.

TGB A Tipi Hisse Fonunun değerlendirme ölçüsü VUK'un 279. maddesine göre alış bedelidir. Öte yandan TFRS 9 Standardına göre söz konusu yatırım fonunun ilk muhasebeleştirilmesi ile sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi hisse senetlerindeki gibi gerçeğe uygun değeri ile yapılacaktır. Bu durumda 31/12/2014 tarihinde TGB A Tipi Hisse Fonunun muhasebe değeri (15.400,00 TL), vergiye esas değerinden (14.800,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlüğü oluşacaktır. İşletme TFRS 9 Standardına göre 600,00 TL kar elde etmiş olmasına rağmen söz konusu kar dönem sonu itibariyle vergi yasalarına göre vergilendirilecek bir kar değildir. Değerleme günü itibariyle elde edilen karın TGB A Tipi Hisse Fonunun elden çıkarıldığı dönemde sonuç hesaplarında dikkate alınması gerekmektedir. TGB A

Tipi Hisse Fonunun değerlendirme ölçüsündeki farklılık nedeniyle 31/12/2014 tarihinde TMS 12 Standardına göre tespit edilen geçici fark aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü
14.800,00 < 15.400,00	600,00	600,00 x % 20 = 120,00

A A.Ş.'nin yatırım fonu katılma belgelerine ilişkin dönem sonu işlemleri aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

31/12/2014		
VERGİYE TABİ OLMAYAN GELİR VE MATRAHTAN İNDİRİLECEK DİĞER TUTARLAR	600,00	
MATRAHTAN İNDİRİLECEK TUTARLAR A/H		600,00
31/12/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ	120,00	
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		120,00
600,00 x 0,20 = 120,00 TL		
.../...		

8.4 Kar Zarar Ortaklığı Belgelerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi

Kar zarar ortaklığı belgeleri; sahibine bir anonim ortaklığın bütün faaliyetlerinin veya belirli bir girişiminin kar veya zararına katılmayı sağlayan kıymetli evrak niteliğinde olacak senetleridir.²³⁶ Kar garantisi olmayan bu menkul kıymetlerde, belli hesaplama kriterleri çerçevesinde yatırımcı kar ve zarara katılmaktadır.²³⁷

Kar zarar ortaklığı belgeleri; yatırımcılarına kar garantisi vermemesi, belirli bir dönem (*vade*) içerisinde çeşitli hesaplama yöntemlerine göre yatırımcının kar elde etmesine veya zarara katlanmasına neden olmaktadır. Bu özellikleri ile TFRS 9 Standardı uygulamasında kar zarar ortaklığı belgelerinin karma nitelikli sözleşmeler içerisinde değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Bu nitelikleriyle kar zarar ortaklığı belgelerinin ilk muhasebeleştirilmesi ve sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile yapılır. Kar zarar ortaklığı belgelerinin yapısal özellikleri dikkate alındığında sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesinde gerçeğe uygun değerinin tespiti güvenilir şekilde yapılamamaktadır. Bu

²³⁶ Ayşe SÜMER, A.g.e, s.21.

²³⁷ Sermaye Piyasası Araçları, A.g.e, s.11-12.

nedenle söz konusu finansal varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin tespitinde TFRS 13 Standardının gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde düzenleme bulan değerlendirme teknikleri uygulanmalıdır.

Aktif bir piyasası bulunmayan finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinin tespitinde; piyasa gerçekleşen muvazaasız benzer işlemlerin dikkate alınması, benzer finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinin dikkate alınması veya net bugünkü değer yöntemi (*indirgenmiş nakit akım analizi*) kullanılabilir. ²³⁸

Örnek: A A.Ş., 10/08/2014 tarihinde Y. A.Ş.'nin 2014 faaliyet dönemine ilişkin olarak 7,50 TL bedelle ihraç ettiği kar zarar ortaklığı belgelerinden 10.000 adet almıştır. Y. A.Ş. uyguladığı değerlendirme tekniği ile ihraç ettiği kar zarar ortaklığı belgesinin 31/12/2014 tarihindeki gerçeğe uygun değerini 6,00 TL olarak tespit etmiştir.

Çözüm: A A.Ş.'nin kar zarar ortaklığı belgelerine ilişkin işlemleri aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

	TFRS 9 Değeri	VUK Değeri	Mali Karın Tespitinde Ticari Kardan İndirilecek Tutar	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
Başlangıç Değeri	75.000,00	75.000,00			
Sonraki Dönemlerdeki Değeri	60.000,00	75.000,00			
Gider Yazılabilecek Tutar	15.000,00			15.000,00	3.000,00
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	15.000,00		15.000,00		

Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi Alış Kaydı:

10/08/2014		
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR	75.000,00	
BANKALAR		75.000,00
Kar-zarar belgesi alış		.../...

²³⁸ Akın AKBULUT, A.g.e., s.135-136.

Dönem sonu muhasebe kayıtları: Y. A.Ş. Kar Zarar Ortaklığı Belgelerinin Dönem Sonu Değeri:

	Belge Adedi	Dönem Sonu Adet Fiyatı	Dönem Sonu Tutarı
Y. A.Ş. Kar Zarar Ortaklığı Belgesi	10.000	6,00	60.000,00

Kar zarar ortaklığı belgeleri VUK'un 279. maddesine göre alış bedeli ile değerlendirilecektir. Öte yandan TFRS 9 Standardında göre aktif bir piyasası bulunmayan kar zarar ortaklığı belgelerinin sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesinde çeşitli değerlendirme teknikleri kullanılarak tespit edilen gerçeğe uygun değeri kullanılacaktır. Bu durumda 31/12/2014 tarihinde Y. A.Ş. kar zarar ortaklığı belgelerinin vergiye esas değeri (75.000,00 TL), muhasebe değerinden (60.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır. İşletme TFRS 9 Standardına göre 15.000,00 TL zarar etmiş olmasına rağmen söz konusu zarar dönem sonu itibarıyla vergi yasalarına göre vergi matrahına ilave edilecek bir kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınacaktır.

Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	İndirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Varlığı
60.000,00 < 75.000,00	15.000,00	15.000,00 x % 20 = 3.000,00

A A.Ş.'nin kar zarar ortaklığı belgelerine ilişkin dönem sonu işlemleri aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

Kar zarar ortaklığı belgelerinin dönem sonu muhasebe kayıtları:

31/12/2014		
DİĞER GİDER VE ZARARLAR	15.000,00	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL VARLIKLAR		15.000,00
31/12/2014		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR	15.000,00	
MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H		15.000,00
31/12/2014		
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	3.000,00	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ 15.000,00 x % 20 = 3.000,00 TL		3.000,00
.../...		

8.5 Tahvil ve Benzeri Borçlanma Senetlerinin TFRS 9 Standardına Göre Değerlemesi

TFRS 9 Standardına göre sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde bulundurulmuş ve sözleşmeye bağlı olarak belli bir tarihte anapara ve faiz ödemeleri şeklinde nakit akışlarına neden olan finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir.²³⁹

Tahvil, Devletin ya da özel sektör şirketlerinin borçlanarak orta ve uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleridir. Sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermeyen ancak ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlayan tahvillerin çıkarılmasının temelinde ödünç sözleşmesi bulunmaktadır. Devlet iç borçlanma senetlerinden olan Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının ortak özelliği getirilerinin sabit ve önceden hesaplanabilir olması ve BIST'te işlem görmeleridir. Öte yandan anonim ortaklık şeklindeki özel sektör şirketleri tahvil ihraç edebilmektedir.

Özel sektör tahvilleri borsada işlem görmemesi halinde VUK hükümlerine göre kıst getiri ile değerlemeye tabi tutularak tahvilin başlangıç değerine işleyen getirisi eklenerek tahvillerin değerlendirme günündeki değeri tespit edilmektedir. Ancak; söz konusu tahviller TFRS 9 Standardına göre itfa edilmiş maliyet bedeli ile değerlendirilirken vade sonunda alınacak tutar değerlendirme günündeki değerine indirgenmektedir. Bu durumda tahvillerin VUK ile TFRS 9 Standardına göre değerlendirme gününde hesaplanacak değerleri farklı olacaktır.²⁴⁰

İlk muhasebeleştirilmesi gerçeğe uygun değeri ile yapılan tahvil ve benzeri borçlanma senetlerinin sonraki dönemlerde ölçme ve muhasebeleştirilmesi itfa edilmiş maliyet değeri ile yapılır.

İtfa edilmiş maliyet yöntemi gelecekte elde edilecek getirilerinin etkin faiz oranı kullanılarak bugünkü değerine indirgenmesidir. Finansal varlıkların itfa edilmiş maliyet yöntemi ile ölçümünde kullanılan etkin faiz oranı ise; finansal varlığın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman diliminde yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlığın net defter değerine indirgeyen orandır.

İtfa edilmiş maliyet değeri ile ölçülen finansal varlıkların edinimde katlanılan işlem maliyetleri finansal varlığın gerçeğe uygun değerine dahil edilecektir. Bu nedenle söz konusu

²³⁹ Özerhan ve Yanık, A.g.e., s.210.

²⁴⁰ Akın AKBULUT, A.g.e., (*Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu, (VUK/TDHP Finansal Tablolarının TFRS Finansal Tablolarına Dönüştürülmesi ve Sunumu)*), s.34.

işlem maliyetleri gider yazılmaz. Finansal varlığın alımı sırasında ödenen komisyon ve dosya masrafı gibi giderler işlem maliyetlerine örnek verilebilir.²⁴¹

Alış işlemi nedeniyle ödenen komisyonların tahvil alış bedeline eklenmeyeceği Tekdüzen Hesap Planı'nda "menkul kıymetlerin alım giderleri "65.Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar grubundaki gider hesaplarında izlenir." şeklinde açıklanmıştır. VUK'na göre menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüsü alış bedelidir. Bu nedenle; sonuç hesaplarına yansıtılarak gider yazılan alış giderleri vergi uygulamaları bakımından kanunen kabul edilmeyen giderdir.²⁴²

Örnek: A A.Ş. atıl fonları değerlendirmek ve faiz geliri sağlamak amacıyla 01/01/2014 tarihinde BIST'nda işlem görmeyen Y. A.Ş.'nin ihraç ettiği 5 yıl vadeli, nominal değeri 200.000,00 TL, nominal faiz oranı % 15 ve yıllık kupon ödemeli olan tahvili 190.000,00 TL bedelle almak için bankaya talimat vermiştir. Banka tahvil alımı için 300,00 TL komisyon bedelini A A.Ş. hesabından tahsil etmiştir.

	TFRS 9 Değeri	VUK Değeri	Mali Karın Tespitinde Ticari Kardan Çıkarılacak Tutar	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
Başlangıç Değeri	190.300,00	190.000,00		300,00	60,00
Sonraki Dönemlerdeki Değeri	191.739,27	220.000,00			
Gider Yazılabilecek Tutar		300,00			
Gelir Yazılabilecek Tutar	31.439,27	30.000,00		1.439,27	287,85
Kar veya Zarar Yansıtılan Tutar	31.439,27	29.700,00	1.439,27		

A A.Ş., tahvil ediniminde 300,00 TL bankaya komisyon ödemiştir. VUK'na göre tahviller alış bedeli ile muhasebeleştirilmekte ve alım ile ilgili giderler dönem kazancının tespitinde gider olarak dikkate alınmaktadır. TFRS 9 Standardına göre gerçeğe uygun değeri ile ölçülen Devlet tahvilinin ilk muhasebeleştirilmesinde alış işlem maliyetleri tahvilin gerçeğe uygun değerine dahil edilecektir. Bu durumda; finansal durum tablosunda varlıklar içinde yer

²⁴¹ Demir, A.g.e. s.349.

²⁴² Akdoğan ve Sevilengül, A.g.e. s.87.

alan Devlet tahvilinin muhasebe değeri (190.300,00 TL), vergiye esas değerinden (190.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlüğü oluşacaktır. Öte yandan işletmenin vergi uygulamalarında gider niteliği olan işlem maliyetlerini finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmesinde finansal varlığın gerçeğe uygun değerine dahil etmesi sonucunda işletmenin gider unsurlarının vergiye esas değeri muhasebe değerinden küçük olacak ve bu durum ertelenmiş vergi yükümlüğü oluşmasına neden olacaktır. Böylece, işletme açısından gider unsuru niteliği olan işlem maliyetinin aktifleştirilmesi sonucu oluşan vergilendirilebilir geçici farka ilişkin varlık ve gider unsuru nitelikleri dikkate alınarak hesaplanan ertelenmiş vergi yükümlülüğüne aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.²⁴³

Varlık Unsuru Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
300,00 < 0,00	300,00	300,00 x % 20 = 60,00
0,00 < 300,00	300,00	
Gider Unsuru Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü

İşletmenin satın aldığı tahvilin ilk muhasebeleştirilme kaydı:

01/01/2014			
İTFA EDİLMİŞ MALİYET DEĞERİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		190.300,00	
Y. A.Ş. tahvili alışı bedeli	190.000,00 TL		
Banka komisyon gideri	300,00 TL		
			190.300,00
BANKALAR			
Y. A.Ş. tahvili alışı	01/01/2014		
VERGİ GİDERİ/GELİRİ		60,00	
			60,00
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ			
300,00 x % 20 = 60,00 TL			
	.../...		

²⁴³ İşletmeye ait varlık ve gider kalemlerinde vergilendirilebilir geçici farklar ile ertelenmiş vergi yükümlülüğüne sebep olan unsurlar:

Varlıkların; Muhasebe Değeri > Vergiye Esas Değeri

Giderlerin; Muhasebe Değeri < Vergiye Esas Değeri

İşletme dönemsellik ilkesi gereği 2014 yılında gider yazmayarak finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin tespitinde dikkate aldığı işlem maliyetini finansal varlığın elden çıkarıldığı dönemde dönem matrahına ilave edilmesi gerekecektir. Böylece finansal varlığın elden çıkarılması sonucunda elde edeceği gelirin işlem maliyeti nedeniyle vergi matrahını aşındıran etkisi giderilmiş olacaktır.

Tahvilin 31/12/2014 tarihindeki dönem sonu muhasebe kayıtları:

Etkin faiz oranı (*EFO*) aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$190.300,00 = \frac{30.000,00}{(1 + EFO)^1} + \frac{30.000,00}{(1 + EFO)^2} + \frac{30.000,00}{(1 + EFO)^3} + \frac{30.000,00}{(1 + EFO)^4} + \frac{230.000,00}{(1 + EFO)^5}$$

Denklemden etkin faiz oranı (*EFO*) deneme yanılma ile bulunabileceği gibi iç verim oranı yöntemiyle de bulunabilir. Aşağıdaki tabloda örnekte verilen açıklamalara göre bilgisayar Excel çalışma sayfasında hazırlanan iç verim oranı tablosu ve etkin faiz oranı verilmiştir.²⁴⁴

Değerler	Faiz ve Anapara Ödeme Tarihleri
-190.300,00	01/01/2014
30.000,00	31/12/2014
30.000,00	31/12/2015
30.000,00	31/12/2016
30.000,00	31/12/2017
230.000,00	31/12/2018
Etkin faiz oranı = ~ % 16,5209	

²⁴⁴ Excel uygulamasında etkin faiz oranı için Formüller, İşlev Ekle, Finansal, AİÇVERİMORANI sekmeleri takip edilerek Değerler, Tarihler, Tahmin verileri girilerek hesaplanabilir. Excel çalışma sayfasında formül kutusuna (Fx) =AİÇVERİMORANI(A2:A7;B2:B7) şeklindeki formülü yazılarak hesaplanmıştır. Hesaplanan etkin faiz oranına göre tahvilin iskonto itfa tablosunda faiz geliri ve iskonto edilen tutara isabet eden faiz gelirinin net değer olarak hesaplanabilmesi için yaklaşık olarak % 16,5209 oranı dikkate alınmıştır.

% 16,5209 olarak hesaplanan etkin faiz oranına göre hesaplanan tahvil iskonto itfa tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6: Tahvil Iskonto İtfa Tablosu - 2

Dönem Sonu İtfa Edilmiş Maliyet Değeri (I)	Faiz ve Anapara Ödemeleri (II)	Faiz Geliri (III=IxEFO) (III=I x % 16,5209)	Iskonto Edilen Tutarı İtibat Eden Faiz Geliri (IV=III-II)	Dönem Sonu İtfa Edilmiş Maliyet Değeri (V=I+IV)
190.300,00	30.000,00	31.439,27	1.439,27	191.739,27
191.739,27	30.000,00	31.677,05	1.677,05	193.416,33
193.416,33	30.000,00	31.954,12	1.954,12	195.370,44
195.370,44	30.000,00	32.276,96	2.276,96	197.647,40
197.647,40	230.000,00	32.652,60	2.652,60	0,00
	350.000,00	160.000,00	10.000,00	

A A.Ş. portföyündeki tahviller nedeniyle 31/12/2014 tarihinde elde ettiği faiz getirileri TFRS 9 Standardına ile vergi uygulamalarına göre farklı tutarlarda hesaplanacaktır.

TFRS 9 Standardına göre itfa edilmiş maliyet değeri ile ölçülen tahviller nedeniyle 31/12/2014 tarihinde % 16,5209 etkin faiz oranına göre 31.439,27 TL (= 190.300,00 x % 16,5209) faiz geliri elde etmektedir. Öte yandan tahvillerin nominal değeri üzerinden dönem sonu faiz getirisi 30.000,00 TL (= 200.000,00 x % 15) olacaktır. Bu durumda tahvil faiz gelirinin muhasebe değeri (31.439,27 TL), vergiye esas değerinden (30.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlüğü oluşacaktır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
30.000,00 < 31.439,27	1.439,27	1.439,27 x % 20 = 287,85

Tahvil kupon faiz gelirinin 31/12/2014 tarihinde A A.Ş.'nin banka hesabına yansıtılmıştır.

31/12/2014		
BANKALAR	30.000,00	
İTFA EDİLMİŞ MALİYET DEĞERİ İLE	1.439,27	
ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		
DİĞER GELİR VE KARLAR		31.439,27
31/12/2014		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK	1.439,27	
DİĞER TUTARLAR		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK		1.439,27
TUTARLAR A/H		
31/12/2014		
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	287,85	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ		287,85
1.439,27 x % 20 = 287,85TL		
.../...		

Örnek: A A.Ş. atıl fonları değerlendirmek ve faiz geliri sağlamak amacıyla 30/11/2014 tarihinde 90 gün vadeli, nominal değeri 300.000,00 TL olan hazine bonosunu²⁴⁵ 291.000,00 TL bedelle almıştır. (Hazine bonosunun borsada işlem görmediği kabul edilmiştir.)²⁴⁶

İşletmenin satın aldığı hazine bonosunun ilk muhasebeleştirilme kaydı:

30/11/2014		
İTFA EDİLMİŞ MALİYET DEĞERİ İLE ÖLÇÜLEN	291.000,00	
FİNANSAL VARLIKLAR		
DİĞER GELİR VE KARLAR		291.000,00
Hazine bonosu alışı		
.../...		

²⁴⁵ Hazine bonosu temel özelliği itibarıyla iskontolu olarak işlem gören menkul kıymetlerdir. Söz konusu finansal araca yapılan yatırımın değeri; vadesinde bononun nominal değerine eşit olur. Bu özelliği nedeniyle bir hazine bonosunun nakit akışı yatırım anında yapılan ödeme ile yatırımın vadesinde yapılan ana para tahsilatından oluşmaktadır. Bu nedenle, bir hazine bonosunun değeri ya yatırım tarihinde ödenen tutar değerlendirilme tarihine taşınarak ya da vade tarihinde ödenecek olan nominal değer değerlendirilme tarihine indirgenerek bulunur.

²⁴⁶ Yakup SELVİ, Etkin Faiz Yöntemi ve Finansal Raporlamadaki Önemi: Vadesine Kadar Elde Tutulacak Sabit Getirili Yatırımlarda Uygulanması, Sayı: 64 Ekim 2009, (Erişim: <http://isletmeiktisadi.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/04/Yonetim-64-2009-3.pdf>, Erişim Tarihi:04/04/2014, Saat:21:00)

Hazine Bonosunun 31/12/2014 tarihindeki dönem sonu muhasebe kayıtları:

Vergi Usul Kanunu'nu 279. maddesine göre; nominal değerinin altında iktisap edilen hazine bonosundan 90 günlük süre içinde elde edilecek faiz geliri 9.000,00 TL'dir. Vergi Usul Kanunu'na göre faiz geliri 90 günlük süreye eşit olarak pay edilmelidir. Dönemsellik ilkesi gereği işletmenin 30/11/2014 tarihinde edindiği hazine bonosunun değerlemesinde; 31/12/2014 ve 28/02/2015 tarihlerinde tahakkuk eden faiz geliri 3.000,00 TL ve 6.000,00 olacaktır.

Vergi Usul Kanunu'nun aksine TFRS 9 Standardına göre hazine bonosunun 9.000,00 TL olan faiz getirisi 90 günlük süreye eşit olarak pay edilmeyecektir. Değerleme günü itibariyle etkin faiz yöntemine göre hesaplanacak hazine bonusu faiz getirisi ile hazine bonosunun vadesinde hesaplanacak faiz getirisi farklı tutarlarda olacaktır.

Hazine bonusu faiz getirisinin etkin faiz yöntemine göre hesaplanmasında öncelikle iktisap tarihindeki etkin faiz oranının tespit edilmesi gerekmektedir. Aşağıda hesaplandığı üzere hazine bonosunun etkin faiz oranı % 14'tür.²⁴⁷

$$EFO = \left(\frac{\text{Nominal Değer}}{\text{Alış Değeri}} \right)^{(365/Vade)} - 1$$
$$EFO = \left(\frac{300.000,00}{291.000,00} \right)^{(365/90)} - 1 = \% 14$$

Değerleme tarihi olan 31/12/2014 tarihinde söz konusu bononun değeri %14 olan etkin faiz oranının kullanıldığı etkin faiz yöntemine göre aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

a) Hazine bonosunun iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen 31 gün için günlük bileşik faiz esasıyla hesaplanan ve faiz getirisi dahil hazine bonusu değeriyle birlikte toplam değeri 294.259,10 TL olarak hesaplanmıştır.

$$[291.000,00 \times (1+0,14)^{(31/365)}] = 294.259,10 \text{ TL}$$

²⁴⁷ Etkin faiz oranı; yatırımın dönemlik getiri oranı % 3,1 (=9.000,00/291.000,00) esas alınarak aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

$$EFO = [(1+\text{Hazine Bonusu Dönemsel Getiri Oranı})^{(365/90)}] - 1$$

$$EFO = [(1+0,031)^{(365/90)}] - 1$$

$$EFO = 14\%$$

Değerleme gününde hazine bonosunun tahakkuk eden faiz geliri 3.259,10 TL olarak hesaplanacaktır.

$$294.259,10 - 291.000,00 = 3.259,10 \text{ TL}$$

b) Hazine bonosunun vade tarihindeki değeri nominal değerine yani 300.000,00 TL olacaktır. Vade tarihi itibarıyla hazine bonosunun tahakkuk eden faiz geliri 5.740,90 TL olarak hesaplanacaktır.

$$300.000,00 - 294.259,10 = 5.740,90 \text{ TL}$$

Tablo 7 : Vergi Usul Kanunu ve TFRS 9 Standardına Göre Hazine Bonosunun Finansal Tablolara Yansıtılacak Değer ve Getiri Tutarları Tablosu

	31/12/2014	28/02/2015
Hazine Bonosu	291.000,00	291.000,00
Vergi Usul Kanunu Göre Hazine Bonosu Faiz Gelir Tahakkuk Tutarı	3.000,00	6.000,00
TFRS 9 Standardına Göre Hazine Bonosu Faiz Gelir Tahakkukları	3.259,10	5.740,90

VUK'un değerleme hükümlerine göre borsa rayici bulunmayan Hazine bonosunun dönem sonundaki değerlemesi hazine bonosunun başlangıç değerine işleyen faiz getirisinin eklenmesi suretiyle hesaplanan kıst getiri dikkate alınarak tespit edilecektir. VUK'na göre; 31/12/2014 tarihinde Hazine bonosunun faiz getirisi 3.000,00 TL'dir. Bu durumda hazine bonosu faiz getirisinin muhasebe değeri (3.259,10 TL), vergiye esas değerinden (3.000,00 TL) büyük olacak ve ertelenmiş vergi yükümlülüğü oluşacaktır.

Vergiye Esas Değeri < Muhasebe Değeri	Vergilendirilebilir Geçici Fark	Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü
3.000,00 < 3.259,10	259,10	259,10 x % 20 = 51,82

Hazine bonusu faiz gelirinin 31/12/2014 tarihindeki faiz getirisinin tahakkuk kaydı:

31/12/2014		
İTFA EDİLMİŞ MALİYET DEĞERİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	3.259,10	
DİĞER GELİR VE KARLAR		3.259,10
31/12/2014		
MATRAHA İLAVE EDİLECEK DİĞER TUTARLAR	259,10	
MATRAHA İLAVE EDİLECEK TUTARLAR A/H		259,10
31/12/2014		
ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	51,82	
VERGİ GİDERİ/GELİRİ		51,82
259,10 x % 20 = 51,82 TL		
.../...		

DOKUZUNCU BÖLÜM

SONUÇ

6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu ile yapılan düzenlemelerle ticari işletmelerin mali tabloları ve finansal raporlarının uluslararası standartlara uyumlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Türk Ticaret Kanun'unun 78. maddesi ile finansal tablolarda yer alan varlıklar ile borçlar için Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler ve evrensel nitelikteki kurallar dikkate alınarak değerlendirme ilkelerini belirlemiştir.

Uluslararası Muhasebe Standartlarında işletme çevresini oluşturan geniş bir kesimin bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemeler ile Uluslararası Muhasebe Standartlarını aynen benimsemiş olan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında işletmelerin finansal durumlarını gerçeğe en yakın olacak bir şekilde yansıtmayı amaçlayan birbirinden farklı değerlendirme ölçüleri yer almaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu değerlendirme hükümleri esasen vergi matrahının aşındırılmasını önlemeye çalışan koruyucu bir bakış açısı ile vergi matrahını belirleyen unsurları düzenlemiştir.

İktisadi işletmeler atıl fonlarını çeşitli finansal araçlara yatırım yaparak gelir elde etmeyi ve kar maksimizasyonu sağlamayı amaçlamaktadır. Değerleme günü itibarıyla finansal araçların değerlerinin ölçümü ve getirilerinin tespit edilmesi finansal tabloların doğruluğu ve gerçeğe uygunluğu ile işletme yöneticilerinin yatırım kararları açısından önem arz etmektedir.

Finansal araçlar içerisinde yer alan menkul kıymetler ve menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüleri Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları uygulamalarında farklılık göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere VUK menkul kıymetlerin değerlemesinde uyulacak değerlendirme ölçülerini vergi matrahının aşınmasına engel olacak şekilde ve ticari işletmelere inisiyatif bırakmadan belirlemiştir. Türkiye Muhasebe Standartlarında ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında yer alan ölçüm esasları ise işletmelerin finansal durumlarını gerçeğe en yakın olacak bir şekilde yansıtmayı amaçlamıştır.

Mevcut düzenlemeler; vergi kanunları, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları arasındaki uygulama farklılıkları ve uygulama farklılıklarının iktisadi işletmelerin finansal tablolarına etkileri ile bu etkilerin düzeltilmelerine ilişkin muhasebe uygulamalarının önemini artırmaktadır.

VUK ticari işletmeye dahil menkul kıymetlerin değerlendirilmesinde uygulanacak değerlendirme ölçülerini menkul kıymetin türü dikkate alınarak; alış bedeli, borsa rayici ve kıst getiri ölçüsü olarak emredici bir kesinlikle düzenlenmiştir. İşletmelerin bu konuda bir politika oluşturma

veya tercih yapma inisiyatifleri yoktur. Mükellefler her menkul kıymet türü için belirlenen değerlendirme ölçüsünü uygulamak durumundadırlar.

Buna göre hisse senetleri, fon portföyünün en az yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri ve kar zarar ortaklığı belgeleri gibi getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibari ile hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ölçüsü ile değerlendirilecektir. Söz konusu menkul kıymetler dışına kalan ve borsa rayıcı olan menkul kıymetler ise borsa rayıcı esas alınarak değerlendirilecektir. Ülkemizde devlet tahvili ve hazine bonoları BIST'te işlem görmekte olduğundan bu menkul kıymetler borsa rayıcı ölçüsü esas alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Alış bedeli ile değerlendirileceği belirtilmeyen ve borsa rayıcı de bulunmayan özel sektör tahvil ve bonoları gibi menkul kıymetler ise kıst getiri esasına göre değerlendirileceklerdir. VUK kıst getirinin; menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek (kur farkları dahil) gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacağı hükmetmiştir.

VUK değerlendirme ölçülerinin uygun gördüğü haller dışında, değerlendirme günü itibariyle menkul kıymetlerin değerinde meydana gelen değer düşüklükleri için ayrılan karşılıkları dönem gideri olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu itibarla, vergi uygulamasında işletmeler ayırmış oldukları menkul kıymet değer düşüklüğü karşılıklarını kanunen kabul edilmeyen gider olarak değerlendirerek vergi matrahına eklemek zorundadırlar.

TFRS'de menkul kıymetler için belirtilen değerlendirme ölçülerinin en göze çarpan özelliği VUK'nun emredici kesinlikteki hükümlerinin aksine işletmelere politika belirleme ve tercih yapma olanağı verecek şekilde düzenlenmiş olmalarıdır.

TMS ve TFRS uygulamalarında işletmelerin finansal araçları içerisinde finansal varlık olarak değerlendirilen menkul kıymetler ile ilgili olarak yapılacak ölçme ve muhasebeleştirilmelerde uygulanacak ilkelere TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardında yer verilmiştir.

TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 standartlarının uygulamasına 31/12/2014 tarihinden itibaren son verilirken, menkul kıymetlerin ölçme ve muhasebeleştirilmesinde 31/12/2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde TFRS 9 Standardının uygulanması zorunlu olacaktır.

TMS 39 gereği menkul kıymetler ilk muhasebeleştirilmeleri sırasında gerçeğe uygun değer esas alınarak değerlendirileceklerdir. İlk muhasebeleştirme sonrasında işletmeler seçtikleri muhasebe politikaları doğrultusunda menkul kıymetlerini gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ve satılmaya hazır

finansal varlıklar olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutacaklardır. TMS 39 Standardı bu menkul kıymetlerin sınıflandırmasında işletmelere tercihte bulunma imkanı tanımıştır.

Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetler ilk muhasebeleştirme sonrasında da gerçeğe uygun değeri ile ölçülür. Bu menkul kıymetler için katlanılan işlem maliyetleri gerçeğe uygun değerın tespitinde dikkate alınmaz ve dönem gideri olarak muhasebeleştirilirler.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılan menkul kıymetler ilk muhasebeleştirme sonrasında etkin faiz yöntemi ile itfa edilmiş maliyetleri üzerinden değerlendirilir. Bu menkul kıymetler için katlanılan işlem maliyetleri gerçeğe uygun değerın tespitinde dikkate alınmaz ve dönem gideri olarak muhasebeleştirilirler.

Satılmaya hazır finansal varlık kapsamında değerlendirilen menkul kıymetlerin ilk muhasebeleştirmelerinde iki ayrı değerlendirme ve muhasebeleştirme yöntemi bulunmaktadır. Gerçeğe uygun değeri doğru olarak tespit edilebilen menkul kıymetler ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile değerlendirilir. İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değeri aktif bir piyasa bulunmaması veya başkaca nedenlerle tespit edilemeyen menkul kıymetler ise maliyet bedeli ile değerlendirilir. Alım esnasında katlanılan işlem maliyetleri her iki yönetimin kullanılması durumunda da aktifleştirilerek menkul kıymetin değerine ilave edilir. Satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetler sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değeri ile ölçülürler. Bu varlıklarda ortaya çıkan kazanç ve kayıplar varlık bilanço dışı bırakılıncaya kadar dönem kar ya da zararı hesaplarına alınmayarak diğer kapsamlı gelirden (finansal durum tablosu/bilanço hesaplarında) izlenirler. Ancak bu varlıkların dönem içerisinde tahakkuk eden faizleri, değer düşüklüğü zararları ile kur farkı kazanç ve kayıpları için durum farklılık göstermektedir.

TMS 39 uyarınca bir menkul kıymetin değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız ve güvenilir bir göstergenin bulunması durumunda menkul kıymetin değer düşüklüğüne uğradığı ve değer düşüklüğü zararı oluştuğu kabul edilir. Değer düşüklüğü zararı menkul kıymetin sınıflandırıldığı grup itibari ile doğrudan gider hesaplarına alınarak dönen zararının tespitinde dikkate alınır veya öz kaynak hesapları içerisinde muhasebeleştirilerek diğer kapsamlı gelirin tespitinde dikkate alınır.

IFRS 9 Standardı finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmelerinde gerçeğe uygun değerleri ile kayda alınması gerektiğini öngörmektedir. Standartta yönetim modeli ve nakit akış özelliklerine göre finansal varlıklar ya öz kaynağa (hisse senetleri v.b.) ya da borçlanmaya (devlet tahvil ve bonoları, özel kesim tahvil ve bonoları, v.b.) dayalı finansal varlık olarak sınıflandırılmaktadır.

Öz kaynağa dayalı finansal varlıklar alım satım amaçlı olarak veya alım satım amacı dışında uzun süreli stratejik yatırımlar amacıyla elde tutulurlar. TFRS 9 Standardına göre; öz kaynağa dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. Alım satım amacıyla elde bulundurulan öz kaynağa dayalı finansal varlıkların değerlendirme farkları kar veya zararda muhasebeleştirilirken, alım satım dışındaki amaçlarla elde bulundurulan finansal varlıkların değerlendirme farkları diğer kapsamlı gelir ve kar olarak özkaynaklarda muhasebeleştirilir. Borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar gelecekte anapara ve faiz şeklinde tahsil edilecek nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulurlar.

TFRS 9 Standardına göre; borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirilir. İşletme yönetiminin tercih etmesi veya alım satım amacıyla elde bulundurulan borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir ve değerlendirme farkları kar veya zararda muhasebeleştirilir. İşletme yönetiminin tercih etmesi veya finansal varlığın alım satım amacıyla elde bulundurulması hallerinde; borçlanma araçlarına dayalı finansal varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir ve değerlendirme farkları kar veya zararda muhasebeleştirilir. TFRS 9 Standardına göre; gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir.

TMS39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'na göre finansal varlığa uygulanan değerlendirme ölçütü ile 213 sayılı VUK'a göre iktisadi kıymetler için uygulanması gereken değerlendirme ölçütünün farklı olmasının doğal sonucu olarak işletmenin dönem ticari karı ile üzerinden vergi hesaplanacak mali karı arasında farklılık oluşacaktır. Öte yandan vergi uygulamaları değerlendirme günü itibarıyla menkul kıymetlerin değerinde tespit edilen değer düşüklükleri için ayrılan karşılıkların vergi matrahının tespitinde gider unsuru olarak değerlendirmedeği durumlarda da ticari kar ile mali kar arasında farklılık oluşacaktır. Geçici vergi etkilerine neden olan söz konusu farklılıklar işletmeler açısından ertelenmiş vergi varlıkları veya yükümlülüklerine neden olmaktadır. Bu durumda işletmelerin vergi mevzuatı kapsamında hazırladıkları mali tabloların TMS ve TFRS'lere göre hazırlanması gereken mali tablolara dönüştürülmesi işletmelerin muhasebe uygulamaları açısından önem kazanmaktadır.

Finansal tablolar işletmeler tarafından ölçme ve bilgilendirme amacıyla kullanılmaktadır. İlgili kesimlerin işletme ile ilgili doğru, tarafsız ve güvenilir bilgiye ulaşması ancak uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanmış finansal tablolar ile gerçekleşmektedir.

Ülkemizde mevcut düzenlemeler doğrultusunda menkul kıymetler, VUK ile TMS/TFRS'nde farklı muhasebeleştirme ve değerlendirme/ölçme uygulamalarına konu olmaktadır. Söz konusu muhasebeleştirme ve değerlendirme/ölçme uygulamaları işletmelerin dönem sonunda

VUK kayıt nizamı hükümlerine göre tutulan defter kayıtlarından TMS/TFRS düzenlemelerine göre finansal tablolar düzenlemelerine neden olmaktadır. Bu durumun başta güvenilir finansal bilgi ve finansal rapor oluşturma olmak üzere işletmeler açısından olumsuz etkiler doğuracağı tabidir.

Kanaatimizce VUK değerlendirme ölçülerini TMS/TFRS ölçme esasları ile uyumlaştıracak yasal düzenlemeler ile menkul kıymetlerin değerlemesinde uluslar arası standartlar yakalanmış olacaktır. Ayrıca; işletmeler, herhangi bir dönüştürme işlemi yapmadan, finansal raporlarını defter kayıtları veri olarak uluslar arası standartlara göre elde edebileceklerdir. Böylece işletmeler doğru, tarafsız ve güvenilir bilgi sunan finansal tablolar elde ederek finansal tablolardan beklenen ölçme ve bilgilendirme gibi temel amaçları sağlayacaklardır.

KAYNAKÇA

YAYINLAR

- AKBULUT, A.** (2012). *Karşılaştırmalı TMS/TFRS – Vergi Uygulamaları ve Sonuçları (Tam Set TMS/TFRS ve Vergi Uygulamalarının Örneklerle Analizi)*, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- AKBULUT, A.** (2012). *Finansal Tabloları Bağımsız Denetime Hazırlama Kılavuzu, (VUK/TDHP Finansal Tablolarının TFRS Finansal Tablolarına Dönüştürülmesi ve Sunumu)*, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- AKBULUT, A., ÜÇKUYU, S., CEYLAN, M. A., BOYRAZ, F., TOPALOĞLU, M., KÖROĞLU, M. ve ASLAN, Y.** (2011) *TMS/TFRS/KOBİ Standartlarına Göre Ticari Kardan Mali Kara Geçiş*, Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- AKDOĞAN, N ve SEVİLENGÜL, O.** (2007). *Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları*, (12. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- ALTUNCU, H. ve KÜTÜK, Z.** (2008). *Vergisel İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi*, Ankara: Vergi Denetmenleri Derneği.
- ALTUNCU, H, KÜTÜK Z, ve AKDAĞ, Y.** (2014). *Vergisel İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi*, Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği
- ATEŞ, G.** (2010). *Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi (Birinci Baskı)*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- ÇELİK, E.** (2012). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'nın Varlıkların Değerlemesi Hususunda Getirdiği Yenilikler: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Bilgi Düzeylerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış doktora lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- ÇINAR, S.** (2007). *Değerleme İlkeleri ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- DEMİR, Ş.** (2012). *Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS)VUK Değerleme Yaklaşımı*, (Birinci Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DEMİR, V.** (2009). *TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar Sunum Muhasebeleştirme ve Ölçme Açıklamalar* (Birinci Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- DİNÇ, M.** (2011). *Türk Ticaret Kanunu*, Ankara: Seçkin Yayınları.

- DOĞAN, U.** (2013). *Menkul Kıymet Gelirlerinin Vergilendirilmesi*, Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası** (2011). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu* (21. Basım), İstanbul: Renk Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti..
- GÖKÇEN, G., ATAMAN, B. ve ÇAKICI, C.** (2011). *Türkiye finansal raporlama Standartları Uygulamaları*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- GÜLER, İ.** (2012). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve KOBİ TFRS Uygulamaları*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- KARSLI, M.** (2004). *Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler* (5. Basım) İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti..
- KIZILOĞLU, Ş., ŞENYÜZ, D., TAŞ, M. ve DÖNMEZ, R.** (2008). *Vergi Hukuku* (3. Bası), Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- KÜÇÜK, M.** (2012). *Değerleme ve Dönem Sonu İşlemleri*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği** (2013). *2013 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu*, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği** (2014). *2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 1 Gelir Vergisi Kanunu*, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği** (2014). *2014 Beyanname Düzenleme Kılavuzu 3 Vergi Usul Kanunu*, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- Oluş Yayıncılık**, (2007). *Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, Ankara: Oluş Yayıncılık.
- ÖRTEN, R., KAVAL, H., ve KARAPINAR, A.,** (2012). *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları* (6. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZERHAN AKBULUT, Y.** (2008). Vergi Usul Yasasındaki Değerleme Hükümlerinin TMS Kapsamında İncelenmesi, *ASMMMO VI Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu Bildiriler*, Ankara: Ankara SMMM Odası Yayın No: 59.
- ÖZERHAN, Y. ve YANIK, S.** (2012). *Açıklama ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları* (Güncelleştirilmiş 2. Baskı), Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- ÖZTÜRK, B.** (2006). *Vergi ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Dönem Sonu Değerleme ve Envanter İşlemleri*, (4. Baskı) Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları
- POROY AKSOY, A.** (2009). *Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına Göre Gerçeğe Uygun Değer*, (1. Baskı), Bursa: Dora Yayınları:38.
- SEYİDOĞLU, H.** (1999). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük* (2. Baskı), İstanbul: Güzem Can Yayınları.

- SÜMER, A.** (1999). *Türk Sermaye Piyasası Hukuku ve Seçilmiş Mevzuat*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti..
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP)),** (2007). *Menkul Kıymetler*, Ankara.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)** (2010) *Sermaye Piyasası Araçları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2*, Ankara.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)** (2010). *Yatırım Fonları, SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-3*, Ankara.
- SEYİDOĞLU, H.** (1999). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük* (2. Baskı), İstanbul: Güzem Can Yayınları
- ŞAVLI, T.** (2007). *Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Vergi Müfettişleri Derneği** (2014) *Beyanname Düzenleme Rehberi Vergisi Kanunu Rehberi 2. Kitap*, Ankara.
- YÜKÇÜ, S., DURUKAN, M. B., ÖZKOL, E., YÜCEL, T., BAKLACI, H. F., EVRİM, P., ... ve TÜKENMEZ, M.** (1999) *Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne Göre Finansal Yönetim*, İzmir: Vizyon Yayınları.

Makaleler

- AKÇAKIN, M.** (2012). Değerleme Kavram ve Ölçüleri, *Vergi Raporu Dergisi*, Sayı: 159, Aralık, 7-15.
- AYDOĞAN, A.** (2013). Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçlarında VUK İle TMS/TFRS Hükümlerine Göre Yapılacak Dönem Sonu Değerleme İşlemleri, *Vergi Raporu Dergisi*, (Sayı 171), Aralık, 59-73.
- AYÇİÇEK, F.** (2011). TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, 59-76.
- BAHADIR, O.** (2012). KOBİ'ler İçin UFRS/TFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm, *Mali Çözüm Dergisi*, (Sayı 111), Mayıs-Haziran, 43-60.
- DEMİRTAŞ, F.** (2013). Menkul Kıymetlerin VUK Hükümlerine Göre Değerlemesi, *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı 388), Aralık, 108-114.

ERDAL, A. (2012). Menkul Kıymet ve Diğer Sermaye Piyasası Araçlarında Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları İle Vergi Usul Kanunu Hükümlerine Göre Dönem Sonlarında Yapılacak Değerleme İşlemleri, *Vergi Raporu Dergisi*, (Sayı: 159), Aralık, 37-58.

YÜKÇÜ, S. ve **KAPLANOĞLU, E.** (2014). Vergi Mevzuatımızın İtfa Edilmiş Maliyet Değerleme Ölçüsüne İhtiyacı, *Vergi Dünyası Dergisi*, (Sayı:391), Mart, 12-30.

İNTERNET

Borsa İstanbul A.Ş. (15 Mart 2014). *Aracı Kuruluş Varantları*, <http://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/araci-kurulus-varantlari>.

Borsa İstanbul A.Ş. (15 Mart 2014). *Borsa Yatırım Fonları (BYF)*, <http://borsaistanbul.com/sirketler/borsada-islem-gorme/borsa-yatirim-fonlari>

BALCI, B. R. (2012). Yeni Muhasebe Düzeninde Mali Kar Hesaplamaları, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:27, Sayı:1, s.159-179., <http://iibf.deu.edu.tr/dergi/9Balci.pdf>, Erişim Tarihi:23/03/2013.

BEDRİ, B. (2007). *Ertelenmiş Vergiler ve Ertelenmiş Vergilerin Finansal Tablolara Yansıtılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, <http://www.belgeler.com/blg/16pl/ertelenmis-vergiler-ve-ertelenmis-vergilerin-finansal-tablolara-yansitilmasi-deferred-taxes-and-reflection-to-financial-statements>, Erişim Tarihi: 05/07/2013.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) (16 Mart 2013). *Borsa Yatırım Fonları Tanıtım Rehberi*, <http://www.spk.gov.tr/indexpage.aspx?pageid=823&submenuheader=0>.

CHAN, S. (10 Mayıs 2014). From IAS 39 To IFRS 9 More Than Just A Name Change, *icaew.com/frf* http://www.hkicpa.org.hk/filemediasection2_become_a_hk_cpaprecog-oversea-bodiesuseful-articlename-change.pdf, s.18-19.

DEMİR, Ş. (09 Mayıs 2014). *Gerçek Kişiler Tarafından (Hisse Senetleri Hariç) Menkul Kıymetlerden Elde Edilen Kazanç ve İratların Vergilendirilmesi*, Erişim: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/seref/005/>.

DEMİR, Ş. (09 Mayıs 2014). *Gerçek Kişiler Tarafından Menkul Sermayeden Elde Edilen Kazanç ve İratların Vergilendirilmesi*, Erişim: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/seref/005/>, Erişim Tarihi: 09/05/2014.

ERDEM, H. E. (22 Mart 2014), *Türk Ticaret Kanunu'nda Kurucu İntifa Senetleri*, <http://www.globalenerji.com.tr/dergide-bu-sayi/2012/11/19/turk-ticaret-kanununda-kurucu-intifa-senetleri>.

- EROL, A. ve YILDIRIM, A. E.** (2001). Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 100, Nisan, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=1117> Erişim Tarihi: 11/04/2014.
- Hazine Müsteşarlığı** (22 Mart 2014). *Devlet İç Borçlanma Senedi Nedir?*, <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaG1BR3D5oA==H7deC+LxBI8=&nm=616>
- Hazine Müsteşarlığı** (22 Mart 2014). *Hazine Bonusu ve Devlet Tahvili Nedir?*, <http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=4Lohv1LHjN3NaG1BR3D5oA==H7deC+LxBI8=&nm=616>,
- HOLT, G.** (10 Mayıs 2014). *IFRS 9 Financial Instruments*, <http://www.accaglobal.com/us/en/member/cpd/reporting/cpd-articles/ifrs-9.html>.
- KOÇAK, B.** (2005). 5281 Sayılı Yasa İle GV, KV ve KDV Kanunlarında Yapılan Değişiklikler-I, *E-Yaklaşım Dergisi*, Şubat, Sayı:19, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=5221>, Erişim Tarihi: 21/07/2013
- ÖZKAN, Ö.** (2011). *Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi*, <http://www.ozdogrular.com/content/view/15391/>, Erişim Tarihi:17/07/2013
- SELVİ, Y.** (2009). Etkin Faiz Yöntemi ve Finansal Raporlamadaki Önemi: Vadesine Kadar Elde Tutulacak Sabit Getirili Yatırımlarda Uygulanması, *Yönetim*, Sayı: 64 Ekim, s.41-61 <http://isletmeiktisadi.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/04/Yonetim-64-2009-3.pdf>, Erişim Tarihi:04/04/2014.
- ŞİMŞEK, S.** (2013). Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından İşletmelerin Aktiflerinde Yer Alan Menkul Kıymetlerin Değerlemesi, *E-Yaklaşım Dergisi*, Sayı:242, Şubat, <http://uye.yaklasim.com/MagazineContent.aspx?ID=17127&arananKey=S%C4%B0NAN%20%C5%9E%C4%B0M%C5%9EEK>, Erişim Tarihi: 21/07/2013.
- Türkiye’de Sermaye Piyasası** (2013). <http://www.belgeler.com/blg/6kt/turkiye-de-sermaye-piyasasi>, Erişim Tarihi: 21/07/2013.
- Türkiye Sermaye Piyasası aracı Kurumlar Birliği (TSPAKB)**, (2012). *Tahvil ve Bono Piyasaları, Sermaye Piyasası Faaliyetleri Temel Düzey Lisansı Eğitimi*, www.tspakb.org.tr/.../temel_tahvil_bono_27_TEMMUZ_2012_02.p., Erişim Tarihi: 06/04/2013.

KANUNLAR VE DİĞER YASAL DÜZENLEMELER

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

213 sayılı Vergi Usul Kanunu

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

1 Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

2 Seri Nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

191 seri nolu GVK Genel Tebliği

Borçlanma Araçlarının Kurul Kaydına Alınması ve Satışına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği (Seri: II, No: 22)

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği

TMS 12 Gelir Vergileri Standardı

TMS 18 Hasılat Standardı

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı

TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı

TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı